

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ALİ MƏHKƏMƏSİNİN BÜLLETENİ

2017
№ 1

Baş redaktor:
R.Y.Rzayev

Baş redaktorun
müavini:
Ş.Y.Yusifov

Redaksiya heyəti:
H.A.Mirzəyev
Z.M.Quliyev
Ə.M.Rüstəmov
V.Ə.İbayev
H.Q.Nəşibov
Ə.A.Kərimov

Məsul katib:
A.M.Məmmədli

Redaksiyanın ünvanı:

Az 1025, Bakı şəhəri,
Xətai rayonu,
Yusif Səfərov küç.26
1193-cü məhəllə
Tel: 493-18-37
Faks: 493-18-37

www.supremecourt.gov.az

MÜNDƏRİCAT

PLENUM

Ali Məhkəmənin Plenumu.....	2
Ali Məhkəmədə müşavirə keçirilmişdir.....	5
Ali Məhkəmənin Plenumu.....	6

MÜLKİ VƏ İNZİBATI-İQTİSADI İŞLƏR ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN

Mülki Prosessual qanunvericiliyin qiyabi icraat institunun müddələrinin düzgün tətbiq edilməməsi, qəbul olunmuş qərardadın ləğvi üçün əsasdır.....	14
--	----

"Məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında" qanuna əsasən sığorta hadisəsinin baş verib-verməməsinin müəyyən etmək üçün şəxsin hakim kimi fəaliyyət göstərdiyi dövrdə tutulduğu xəstəliklə, hakimlik fəaliyyətini başa çatdırdıqdan sonra rəsmiləşdirilmiş əlillik arasında səbəbli əlaqənin mövcud olub-olmaması müəyyən edilməlidir.....	19
---	----

Dövlət və ya ictimai mənzil fonduna məxsus mənzillərin (evlərin) özəlləşdirilməsi yalnız bütün hüquq sahibi şəxslərin razılıqlarının mövcudluğu halında aparıla bilər.....	22
--	----

Vergi orqanının şəxsin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması haqqında müraciəti faktiki və hüquqi əsaslara malik olmadığından apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv edilmişdir.....	29
---	----

CİNAYƏT VƏ HƏRBİ İŞLƏR ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN

Quldurluq cinayətinin törədilməsində köməkçi qismində iştirak etmiş şəxs aşağı instansiya məhkəmələri tərəfindən səhvən həmin cinayətin icraçısı hesab edilmişdir.....	36
--	----

Cinayət təqibi orqanı tərəfindən irəli sürülmüş ittihamla müqayisədə təqsirləndirilən şəxsə istinad edilən əməlin faktiki məzmunu baxımından ağırlaşdırmaqla apellyasiya instansiyası məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 318.1-ci maddəsinin müəyyən etdiyi məhkəmə baxışının hədlərini aşmış, cinayət-prosessual qanunla məhkəməyə aid edilməyən ittiham funksiyasını üzərinə götürmüşdür.....	40
--	----

Qəsdən adam öldürmə cinayətinin çoxsaylı zərbələr vurmaqla və xəsarətlər yetirilməklə törədilməsi özü-özlüyündə cinayətin xüsusi amansızlıqla törədilməsinə dələlət etmir.....	44
--	----

MƏQALƏLƏR

Müzəffər Ağazadə: Ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzalarının icrası ilə bağlı bəzi problemlər haqqında.....	49
Vəfəddin İbayev: Həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə müraciətlərə baxılarkən toqquşan maraqlar arasında tarazlığa necə nail olmaq?.....	56

BEYNƏLXALQ ƏLAQƏLƏR

Qəterin Azərbaycandakı səfiri Ali Məhkəmənin sədri ilə görüşmüşdür.....	68
Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Hüquqi İşlər və İnsan Hüquqları Komitəsinin Azərbaycan üzrə məruzəçisi Alan Desteks Ali Məhkəmənin sədri ilə görüşmüşdür.....	69
Dünya bankının nümayəndələri Ali Məhkəmədə olmuşlar.....	70
Gürcüstan Respublikasının Ədliyyə nazirinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş.....	71
Tanınmış beynəlxalq ekspert Silviya Spurekin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş.....	72
İran İslam Respublikasının ədliyyə nazirinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş.....	73
Ukraynanın Baş prokuroru Yuri Lutsenkonun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri ilə görüşmüşdür.....	74
Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev Avropa Şurasının Siyasi Məsələlər Direktorluğunun rəhbəri Aleksandr Qesselin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüşmüşdür.....	75
Latviya Ədliyyə Nazirliyinin Dövlət katibi ilə görüş.....	76

PLENUM

Ali Məhkəmənin Plenumu

10 fevral 2017-ci ildə Ramiz Rzayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin növbəti Plenumu keçirilmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri Plenum iclasını açaraq bildirmişdir ki, 2016-cı ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin məhkəmə sistemi ilə bağlı Sərəncamlarının icrası və Ali Məhkəmənin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və müasirləşdirilməsi istiqamətində bir sıra işlər görülmüşdür. Ədalət mühakiməsinin yüksək səviyyədə həyata keçirilməsi üçün ən müasir standartlara uyğun şərait yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Elektron məhkəmə informasiya sistemi”nin yaradılması haqqında 13 fevral 2014-cü il tarixli Sərəncamının icrası və elektron məhkəməyə keçidin təmin olunması məqsədilə Ali Məhkəmədə yeni elektron sənəd dövriyyəsinin, kassasiya müraciətlərinin və işlərin elektron qaydada bölüşdürülməsi sistemi yenilənmişdir. “Elektron məhkəmə” informasiya sisteminin tətbiqi məhkəmə ilə tərəflərin əlaqələrinin asanlaşdırılmasını, sənədlərin işlənməsinin sürətləndirilməsini və işlərin prosessual qanunvericiliyin tələblərinə uyğun qaydada və müddətlərdə baxılmasını təmin edir. Ali Məhkəməyə daxil olan kassasiya şikayətlərinin, ərizə, şikayət və digər sənədlərin elektron qeydiyyatı aparılır, məhkəmə prosesləri audio, video və digər yazan texniki vasitələrdən istifadə etməklə qeydə alınır, məhkəmə protokolları və qərarlar Ali Məhkəmənin Elektron Arxivinə inteqrasiya edilir. Həmçinin, “Elektron hökumət” portalı vasitəsi ilə məhkəmə fəaliyyəti ilə bağlı bütün dövlət rüsumları elektron qaydada ödənilir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 30 sentyabr 2016-cı ildə imzaladığı “Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu”na əsasən 2017-ci il yanvarın 1-dən Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası öz fəaliyyətini elektron qaydalar əsasında həyata keçirir.

Daha sonra Ali Məhkəmənin sədri vurğulamışdır ki, mütəmadi olaraq “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının müddəaları, Avropa Məhkəməsinin presedent hüququ müzakirə edilir, hakimlərin və dəvət olunmuş beynəlxalq təşkilatların nümayəndələrinin iştirakı ilə “dəyirmi masa”lar keçirilir.

Əvvəlki illərlə müqayisədə 2016-cı il ərzində vətəndaşların hüquqlarının məhkəmə müdafiəsinin səviyyəsi yüksəlmişdir. Ali Məhkəməyə daxil olan işlərin sayı 25,7 faiz artmış, baxılan işlərin keyfiyyəti yaxşılaşmışdır. Ümumiyyətlə, Ali Məhkəmədə 2015-ci ildə 9404 iş baxılmışdısa, 2016-cı ildə bu rəqəm 10 530 olmuş, yəni işlərin sayı 12 faiz artmışdır. Baxılan işlərin sayının artmasına baxmayaraq ləğv olunan məhkəmə qərarlarının sayında 1,5 faiz azalma müşahidə olunur.

Baxılan işlərdə Mülki Kollegiyada 10,4 faiz, İnzibati-iqtisadi Kollegiyada 28,8 faiz, cinayət Kollegiyasında 1,6 faiz artma müşahidə olunmuşdur. Hərbi Kollegiyada isə baxılan işlərin sayı 9,6 faiz azalmışdır.

Plenumda Ali Məhkəmənin Kollegiya sədrlərinin 2016-cı ildə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi vəziyyətinə dair məlumatları dinlənilmişdir. Həmin məlumatlarla əlaqədar Plenumda geniş müzakirələr və təhlillər aparılmışdır.

Məruzə edən Kollegiya sədrləri 2016-cı ildə Kollegiyaların fəaliyyətində nəzərə çarpacaq irəliləyiş olduğunu qeyd etmişlər.

Mülki Kollegiyada 2015-ci ildə 5657 iş baxılmışdısa, 2016-cı ildə 6246 iş baxılmışdır. Bu da baxılan işlərin sayının ötən ilə nisbətən 10,4 faiz artmasını göstərir. Baxılmış işlərin sayının artmasına baxmayaraq ləğv edilmiş işlərin sayı 1,5 faiz azalmışdır ki, bu da ədalət mühakiməsinin düzgün həyata keçirilməsini göstərir. 2016-cı ildə bəzi kateqoriyalardan olan işlərin (ailə münasibətləri, əmək, mənzil, bank-kredit mübahisələri) sayı artmışdır. Bu əsasən ailə

münasibətləri üzrə mübahisələrə dair işlərdə 71,9 faiz, əmək mübahisələrində 2 dəfə, mənzil mübahisələrində 39,8 faiz, bank-kredit mübahisələrində 93,6 faiz təşkil edir.

2016-cı il ərzində İnzibati-iqtisadi kollegiyanın icraatında ümumilikdə baxılmış 2247 işdə müxtəlif inzibati orqanlar və onların struktur qurumları tərəf qismində iştirak etmişdir. Baxılmış işlərdə inzibati orqanların fəaliyyəti zamanı qəbul etdiyi qərarlar və hərəkətlərdən olan şikayətlər üzrə yaranmış mübahisələr olmuşdur. Burada qeyd edilməlidir ki, inzibati məhkəmələrin fəaliyyətə başladığı dövrdən bəri (2011-ci ilin yanvarın 1-dən) vətəndaşların inzibati orqanlara olan iddiaların 82-84 % təmin edilmişdir.

2016-cı ildə Cinayət Kollegiyasının icraatında olan 2671 nəfər haqqında 2409 işdən 2126 nəfər haqqında 1886 iş baxılmışdır (2015-ci ildə 2110 nəfər haqqında 1856 iş baxılmış, bununla da 2015-ci illə müqayisədə işlərin və məhkum olunmuş şəxslərin sayında müvafiq olaraq 1,6% və 0,8% artma olmuşdur).

2016-cı ildə Cinayət kollegiyasında kassasiya qaydasında baxılmış işlər üzrə şəxslər əsasən mülkiyyət əleyhinə, həyat və sağlamlıq əleyhinə, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar olan, ictimai təhlükəsizlik əleyhinə, hərəkət təhlükəsizliyi və nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydaları əleyhinə olan cinayət əməllərini törətdiklərinə görə məhkum olunmuş və kassasiya şikayətləri və kassasiya protestləri də ən çox məhz bu cinayətlərə görə məhkum olunmuş şəxslər haqqında qəbul edilmiş hökm və qərarlardan verilmişdir. Ləğv olunmuş və ya dəyişdirilmiş qərarlar sırasında isə mülkiyyət əleyhinə cinayət törətmiş şəxslər haqqında qəbul edilmiş qərarlar və ya çıxarılmış hökmlər daha çox olmuşdur.

Kassasiya qaydasında baxılmış işlər üzrə talama cinayətlərinə, bu cinayətlərin sırasında da dələduzluğa (CM-nin 178-ci maddəsi) görə məhkum edilmiş şəxslər çoxluq təşkil etmişdir.

Hərbi kollegiyanın icraatına 2016-cı ildə daxil olmuş 181 nəfər haqqında 154 işdən 146 nəfər haqqında 122 iş baxılmışdır (2015-ci ildə 151 nəfər haqqında 135 iş baxılmış, bununla da 2015-ci illə müqayisədə işlərin və məhkum olunmuş şəxslərin sayında müvafiq olaraq 3,3% və 9,6% azalma olmuşdur).

2016-cı ildə Hərbi kollegiyada kassasiya qaydasında baxılmış işlərin təhlili göstərir ki, hərbi məhkəmələr tərəfindən baxılmış işlər üzrə şəxslər, əsasən həyat və sağlamlıq əleyhinə (41 nəfər), hərbi xidmət əleyhinə (27 nəfər), mülkiyyət əleyhinə (22 nəfər) olan cinayətləri törətdiklərinə görə məhkum olunmuşlar.

Əvvəlki illərdən fərqli olaraq 2016-cı ildə həyat və sağlamlıq əleyhinə olan cinayətlərə dair işlər kassasiya qaydasında baxılmış işlər sırasında çoxluq təşkil etmişdir.

Bununla belə, 2015-ci illə müqayisədə 2016-cı il ərzində mülkiyyət əleyhinə, iqtisadi fəaliyyət sahəsində, hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin törədilməsinə görə məhkum olunmuş şəxslərin sayında azalma müşahidə olunsa da, hərbi qulluqçuların başqa cinayətlərə - həyat və sağlamlıq əleyhinə, ictimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlərə görə məhkum olunmalarına dair kassasiya qaydasında baxılan işlərin sayında artma müşahidə olunur. Müsbət hal kimi qeyd edilməlidir ki, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı, hərəkət təhlükəsizliyi və nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydaları əleyhinə, idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlərə dair işlərə Hərbi kollegiyada 2016-cı il ərzində kassasiya qaydasında baxılmamışdır.

Ali Məhkəmənin Plenumunun 2016-cı ildə 6 iclası keçirilmiş, 29 qərar qəbul edilmişdir.

Konkret işlərə baxılmasına dair qərarlarla yanaşı, Plenum tərəfindən “Nigahın pozulması və yetkinlik yaşına çatmamış uşaqlar üçün valideynlərdən aliment tutulması tələbinə dair işlərə baxılarkən qanunverciliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiqi təcrübəsi haqqında”, “Qaçqınçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında”, “Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsində və Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında”, “Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında”, “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi haqqında”, “Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi

barədə” qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təkliflər verilməsi haqqında” Qərarlar qəbul edilmişdir.

2016-cı ildə Ali Məhkəmədə vətəndaşların ərizə və şikayətlərinə, habelə digər müraciətlərinə baxılmasına, onlara hüquqi cəhətdən əsaslı və düzgün cavab verilməsi qeyd edilmişdir.

Plenumda Ali Məhkəmənin 2017-ci ilin birinci yarısına dair iş planı təsdiq edilmişdir.

Plenumda müzakirə olunan məsələlər barədə müvafiq qərarlar qəbul edilmişdir.

Ali Məhkəmədə müşavirə keçirilmişdir.

13 fevral 2017-ci ildə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsində Baş Prokurorluğun, Ədliyyə və Daxili İşlər Nazirliklərinin məsul əməkdaşlarının, respublikanın Apellyasiya, Ağır Cinayətlər, hərbi, Sumqayıt şəhər, Bakı şəhəri və Abşeron rayon məhkəmələrinin sədrlərinin iştirakı ilə müşavirə keçirilmişdir.

Müşavirədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin "Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcrid etmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə" 10 fevral 2017-ci il tarixli Sərəncamından irəli gələn vəzifələr müzakirə edilmişdir.

Müşavirəni giriş sözü ilə açan Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev çıxışında qeyd etmişdir ki, dövlət həyatının ayrı-ayrı sahələrində idarəçiliyin müasirləşdirilməsi, məhkəmə-hüquq islahatları sahəsində həyata keçirilən tədbirlər penitensiar xidmətin və bütövlükdə cəzaların təyin edilməsi və icrası, qətimkan tədbirlərinin seçilməsi ilə bağlı fəaliyyətin səmərəli təşkilini zəruri edir. İbtidai araşdırma və məhkəmə icraatı zamanı böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır, o cümlədən iqtisadi fəaliyyət sahəsində cinayətlərə görə həbs qətimkan tədbirinin geniş tətbiq edilməsi, habelə həmin cinayətlərə görə bir çox hallarda azadlıqdan məhrum etmə cəzasının təyin edilməsi azadlıq hüququ məhdudlaşdırılmış təqsirləndirilən şəxslərin və məhkumların artmasına səbəb olmuşdur ki, bu da ölkə başçısı tərəfindən qeyd edilən Sərəncamın verilməsini, qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsini, habelə cinayət törətmiş şəxslərin qanunla müəyyən edilmiş hallarda azadlıq hüququnun təmin edilməsi üçün təxirəsalınmaz tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edir.

Müşavirədə Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorunun müavini Namik Əsgərov, Ədliyyə Nazirinin müavini Azər Cəfərov, Daxili İşlər Nazirliyinin İstintaq və Təhqiqat Baş İdarəsinin rəisi Sərvər Mehraliyev çıxış edərək təmsil etdikləri dövlət qurumlarının Sərəncamdan irəli gələn vəzifələrindən və onların vaxtında icrası üçün görülməli tədbirlər barədə danışıqlar.

Sərəncamın icrası ilə bağlı həm məhkəmələrə, həm də bir sıra dövlət orqanlarına ölkə Prezidentinin verdiyi tövsiyələrin və tapşırıqların yerinə yetirilməsi istiqamətləri müəyyən edilərək bu işdə sui-istifadə hallarına yol verilməməsi vurğulanmışdır.

Ali Məhkəmənin Plenumu

7 aprel 2017-ci ildə Ramiz Rzayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin növbəti Plenumu keçirilmişdir.

Plenumda 2015-ci ildə respublikanın birinci instansiya məhkəmələrində “Təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və həbsdə saxlama müddətlərinin uzadılmasına dair təqdimatlarla və həbs qətimkan tədbirinin alternativ qətimkan tədbirləri ilə əvəz edilməsinə dair vəsatətlərə baxılarkən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi üzrə nəticələri müzakirə edilmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri Plenum iclasını açaraq bildirmişdir ki, insan hüquqlarının, o cümlədən cinayət məsuliyyətinə cəlb olunan və məhkum olunmuş şəxslərin hüquqlarının daha etibarlı təmin olunması dövlət başçısının da daim diqqət mərkəzindədir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin “Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcrid etmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə” 10 fevral 2017-ci il tarixli Sərəncamında ibtidai istintaq və məhkəmə icraatı zamanı böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır, o cümlədən iqtisadi fəaliyyət sahəsində cinayətlərə görə həbs qətimkan tədbirinin geniş tətbiq edilməsi qeyd edilmiş, eyni zamanda ibtidai istintaq orqanları və məhkəmələr tərəfindən prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiq edilməsi zamanı cinayət - prosessual qanunvericiliyinin tələblərinə ciddi əməl olunması, cəzanın və qətimkan tədbirinin məqsədlərinə şəxsi cəmiyyətdən təcrid etmədən nail olmaq üçün azadlıqdan məhrum etməklə əlaqədar olmayan cəzaların və qətimkan tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi tövsiyə edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi Plenumunun “Ədalət Mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının müddələrinin və İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinin

tətbiqi haqqında” 30 mart 2006-cı il tarixli 5 sayılı və “Təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə bağlı təqdimatlara baxılarkən məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsi haqqında” 3 noyabr 2009-cu il tarixli 2 sayılı qərarlarında məhkəmələrə tövsiyə olunur ki, şəxsin məhkəməyə gəlməyə təminatların mövcud olduğu təqdirdə, onun azadlıqda qalmasına üstünlük verilməli, həbs qətimkan tədbirinə müstəsna tədbir kimi baxılmalı, məhkəmələr həbs qətimkan tədbiri seçərkən yalnız qanunda nəzərdə tutulan əsasları formal sadalamaqla kifayətlənməməli, hər bir əsasın konkret təqsirləndirilən şəxsə münasibətdə mövcudluğunun nədən ibarət olmasını və cinayət işinin materialları ilə onların təsdiq edilib - edilməməsini yoxlamalıdır.

Plenumda birinci instansiya və apellyasiya məhkəmələri sədrlərinin və hakimlərinin, istintaq qurumlarının rəhbərlərinin iştirakı ilə aparılmış ümumiləşdirmənin nəticələri geniş müzakirə olunmuş, təhlillər aparılmışdır.

Müəyyən edilmişdir ki, məhkəmələr tərəfindən həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi, həbsdə saxlama müddətlərinin uzadılması barədə təqdimatlara və həbsin alternativ qətimkan tədbirləri ilə əvəz edilməsi haqqında vəsədlərə əsasən qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq baxılır. Eyni zamanda, məhkəmə təcrübəsində müəyyən nöqsan və qanun pozuntularına yol verilməsi halları da aşkar olunmuşdur.

Plenumda müzakirə edilmiş məsələlərlə bağlı məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tətbiqində yol verilən səhvlərin aradan qaldırılması, qanunun eyni qaydada tətbiqinin təmin edilməsi, vahid məhkəmə təcrübəsinin yaradılması məqsədi ilə məhkəmələrə icmal məktubunun göndərilməsi qərara alınmışdır.

Plenumun işində Məhkəmə Hüquq Şurasının Sədri, Ədliyyə Naziri Fikrət Məmmədov, Baş Prokuror Zakir Qaralov, Daxili İşlər Naziri Ramil Usubov, Prezident Administrasiyası Hüquq Mühafizə Orqanları ilə iş şöbəsinin müdiri Fuad Ələsgərov müzakirə edilən məsələlərlə bağlı çıxış etmişlər.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Rzayevin çıxışı:

Hörmətli Plenum üzvləri və iştirakçıları!
Hörmətli qonaqlar!

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 28-ci maddəsində təsbit olunmuş əsas insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarından biri də “azadlıq hüququ”dur.

Konstitusiyamızın müddəasına görə “azadlıq hüququ” yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada tutulma, həbsə alma və ya azadlıqdan məhrum etmə yolu ilə məhdudlaşdırıla bilər.

Azadlıq hüququnu insanların fundamental hüquq və azadlıqlarından biri kimi təsbit etmiş “İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının müddəalarına və İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinə əsasən həbs qətimkan tədbirinin tətbiqinə bir qayda olaraq cəmiyyətin maraqlarının şəxsin azadlıq hüququndan üstün olduğu hallarda yol verilir.

Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin Plenumu bu məsələ ilə əlaqədar qəbul etdiyi qərarlarda şəxsin azadlıq hüququnun təmin olunması üçün məhkəmələrə verdiyi tövsiyələrdə Konstitusiyaya, Avropa Konvensiyasına və Avropa Məhkəməsinin qərarlarına ciddi əməl olunmasının zəruriliyini qeyd etmişdir.

Plenumun “Ədalət Mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının müddəalarının və İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinin tətbiqi haqqında” 30 mart 2006-cı il tarixli 5 sayılı Qərarında tövsiyə olunmuşdur ki, şəxsin məhkəməyə gəlməyə təminatların mövcud olduğu

təqdirdə, onun azadlıqda qalmasına üstünlük verilməlidir. Həbs qətimkan tədbirinə müstəsna tədbir kimi baxılmalı və başqa qətimkan tədbirinin tətbiqinin qeyri-mümkün olduğu son dərəcə zəruri hallarda tətbiq olunmalıdır.

Təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi zamanı məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsi 2009-cu ildə Ali Məhkəmədə öyrənilmiş və aşkar olunmuş qanun pozuntularının təkrar olunmaması, bu sahədə vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması məqsədilə “Təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə bağlı təqdimatlara baxılarkən məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsi haqqında” Ali Məhkəmə Plenumunun 3 noyabr 2009-cu il tarixli 2 sayılı Qərarı qəbul edilmişdir.

Həmin qərarla məhkəmələrə tövsiyə olunur ki, həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi haqqında təqdimata baxarkən onlar ilk növbədə CPM-nin 154-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş digər qətimkan tədbirlərinin seçilməsinin mümkünlüyünü yoxlamalı, təqdimat təmin edildikdə isə həbslə əlaqədar olmayan qətimkan tədbirinin seçilməsinin qeyri-mümkün olmasını əsaslandırmalıdır.

Məhkəmələr həbs qətimkan tədbiri seçərkən yalnız CPM-nin 155-ci maddəsində göstərilən prosessual əsasları formal sadalamaqla kifayətlənməməli, hər bir əsasın konkret təqsirləndirilən şəxsə münasibətdə mövcudluğunun nədən ibarət olmasını və cinayət işinin materialları ilə onların təsdiq edilib-edilməməsini yoxlamalıdır.

2014-cü ildə bu məsələ Ali Məhkəmədə yenidən öyrənilmiş və aşkar olunmuş nöqsanların təkrar olunmaması üçün məhkəmələrə icmal məktubu göndərilmişdir.

Lakin statistik göstəricilərin təhlili belə nəticəyə gəlməyə əsas verirdi ki, məhkəmələrdə hələ də təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi zamanı nöqsanlar qalmaqda davam edir.

Bunu nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin 2016-cı ilin 2-ci yarımilliyinə dair iş planına “Təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi, həbsdə saxlama müddətinin uzadılması və həbs qətimkan tədbirinin ev dustaqlığı ilə əvəz edilməsinə dair təqdimatlara 2015-ci ildə birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri tərəfindən baxılarkən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi” daxil edilmiş və həmin materiallar məhkəmələrdən tələb edilərək öyrənilmişdir.

İnsan hüquq və azadlıqlarının, o cümlədən cinayət məsuliyyətinə cəlb olunan və məhkum olunmuş şəxslərin hüquqlarının daha etibarlı təmin olunması dövlət başçısının da daim diqqət mərkəzindədir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin “Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcrid etmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə” 10 fevral 2017-ci il tarixli Sərəncamında ibtidai istintaq və məhkəmə icraatı zamanı böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır, o cümlədən iqtisadi fəaliyyət sahəsində cinayətlərə görə həbs qətimkan tədbirinin geniş tətbiq edilməsi qeyd olunmuşdur.

Eyni zamanda cənab Prezidentin həmin sərəncamında ibtidai istintaq orqanları və məhkəmələr tərəfindən qətimkan tədbirlərinin seçilməsi zamanı həbsin tətbiq edilməsi əsaslarına dair cinayət prosessual qanunvericiliyin müddəalarına ciddi əməl olunması, cəzanın və qətimkan tədbirinin məqsədlərinə şəxsi cəmiyyətdən təcrid etmədən nail olmaq üçün alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi üçün zəruri tapşırıq və tövsiyələr verilmişdir.

Sərəncamda tövsiyə olunur ki, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və azadlıqdan məhrum etmə cəzasının təyin edilməsi ilə bağlı məhkəmə təcrübəsinə mütəmadi ümumiləşdirsin və bu sahədə ədalətli məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılmasını təmin etsin.

Aparılmış ümumiləşdirmə ilə müəyyən olunmuşdur ki, 2015-ci ildə məhkəmələrə təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsi ilə bağlı 7500 təqdimat daxil olmuş, onlardan 7047 təqdimat (93,96%) təmin olunmuşdur. Həmin dövrdə təqsirləndirilən

şəxslərin barəsində həbsdə saxlanma müddətinin uzadılması ilə bağlı məhkəmələrə 6068 təqdimat daxil olmuş, onlardan 5958 təqdimat (98,18%) təmin olunmuşdur.

O cümlədən, təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsinə dair təqdimatlara baxan 25 rayon (şəhər) və hərbi məhkəmələrdə, həbsdə saxlama müddətinin uzadılmasına dair təqdimatlara baxan 46 rayon (şəhər) və hərbi məhkəmələrdə bütün təqdimatlar yəni 100% təmin olunmuşdur.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz statistik göstəricilər, yəni həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və həbsdə saxlama müddətinin uzadılması ilə bağlı məhkəmələrə daxil olmuş *hər on təqdimatdan doqquzunun məhkəmələr tərəfindən təmin edilməsi* bir tərəfdən məhkəmələr tərəfindən həmin təqdimatlara baxılarkən təqdimatlarda göstərilən əsasların həqiqətən də mövcud olub-olmamasının müəyyən edilməsi istiqamətində kifayət qədər araşdırmaların aparılmamasına, digər tərəfdən isə təqsirləndirilən şəxsin məhkəməyədək azadlıqdan məhrum edilməsinin müstəsna tədbir olmaqla yalnız digər qətimkan tədbirlərinin onların seçilməsi məqsədlərini təmin edə bilmədiyi hallarda tətbiq edilməli olması, həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi üçün əsas verən halların mövcud olmasının həbsdə saxlama müddətinin avtomatik olaraq uzadılması üçün əsas verməməsi, həbsdə saxlamanın uzadılması müddətinin “ağlabatanlığı” barədə hüquq normalarının məhkəmələr tərəfindən tətbiqi ilə bağlı problemlərin mövcud olmasına açıq-aşkar dəlalət edir.

Belə ki, aparılmış ümumiləşdirmə zamanı müəyyən edilmişdir ki, məhkəmələr bir çox hallarda həm həbs qətimkan tədbirlərinin seçilməsi, həm də təqsirləndirilən şəxslərin həbsdə saxlama müddətinin uzadılmasına dair təqdimatlara baxarkən CPM-nin 155-ci və 159-cu maddələrində göstərilən əsasları formal sadalamaqla kifayətlənmiş, həmin əsasların konkret şəxsə münasibətdə mövcud olub-olmamasını araşdırmamışlar. Bundan başqa, məhkəmələr tərəfindən təqsirləndirilən şəxslərin barəsində tutulmanın qanunda nəzərdə tutulan 48 saatdan artıq davam etməsi, qanunda nəzərdə tutulduğundan artıq müddətə həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi, qətimkan tədbirinin müddəti qurtardıqdan sonra şəxsin qanunsuz həbsdə saxlanması, həbsdə saxlanılma müddətinin eyni əsaslarla dəfələrlə uzadılması kimi qanun pozuntularına yol verilməsi halları aşkar olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Baş Prokuroru Zakir Qaralovun çıxışı:

Hörmətli Sədr!

Hörmətli Plenum üzvləri və iştirakçıları!

Bildirirəm ki, hüquqi dövlət quruculuğu sahəsində həyata keçirilən məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində ölkədə ictimai-siyasi sabitliyin təmin olunmasında, hüquq mühafizə orqanlarının əlaqəli fəaliyyəti sayəsində insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının daha da etibarlı qorunmasında, cinayətkarlıqla mübarizədə ciddi nailiyyətlər əldə olunmuşdur. Görülmüş tədbirlərin nəticəsi kimi ölkədə cinayətkarlığa qarşı mübarizənin kəsərliliyi artmış, cəza labüdlüyü təmin olunmuş, ictimai sabitlik və təhlükəsizlik tam bərqərar edilmişdir. Ölkəmiz əhalinin hər 100 nəfərinə düşən cinayət sayının azlığına görə MDB və Avropa məkanlarında öncül mövqedə, habelə ölkələr və şəhərlər barədə ən böyük statistik məlumatların yer aldığı “Numbeo” saytının statistik araşdırmalarına əsasən 125 ölkə arasında 8-ci yerdə qərarlaşmışdır. Həyata keçirilən sistemli geniş miqyaslı hüquqi islahatların tərkib hissəsi kimi möhtərəm cənab Prezidentimizin 10 fevral 2017-ci il tarixli sərəncamı ilə penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcrid edilməklə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə sərəncamın icrası ilə əlaqədar Ali Məhkəmə, Ədliyyə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi və Prokurorluğun əməkdaşları tərəfindən böyük işçi qrupu yaradılmış, həm Cinayət, həm

Cinayət prosesual Məcəllələrinə dəyişikliklər edilməsi ilə bağlı mühüm qanun layihələrinin hazırlanması istiqamətində işlər davam etdirilir. Bu qanun layihələrinin iqtisadi sahədə törədilən cinayətlərin dekriminallaşması, cinayətlərin sanksiyalarında azadlıqdan məhrum etmə və alternativ cəzaların cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə və şərti məhkum etmə, məsuliyyətdən azad etmə institutların, habelə alternativ olan qətimkan tədbirlərinin daha geniş tətbiqinə imkan verən dəyişikliklərin edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi ilə bağlı görülməli işlər ölkədə cinayətkarlığa qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirilən tədbirlərin səmərəliliyini azaltmamalı və bu sahədə zəruri işlər davam etdirilməlidir. Ümumiləşdirmə 2015-ci ili əhatə edir. 2015-ci ilin sonlarından həm Daxili İşlər Nazirliyinin, həm Ədliyyə Nazirliyinin, habelə digər istintaq orqanlarının əməkdaşları ilə birlikdə həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə əlaqədar qanunvericiliyin imkanlarından daha səmərəli istifadə edilməsi sahəsində geniş müzakirələr aparılmış və bunun nəticəsi kimi Baş Prokurorluq üzrə 23 may 2016-cı il tarixli bütün istintaq qurumlarına müvafiq məktublar göndərilmişdir. Bunun nəticəsi kimi həmin vaxtdan bu sahədə müsbət dəyişikliklər əldə edilmişdir. 2015-ci ilin 2016-cı il ilə müqayisəsində 28% azalma müəyyən edilmişdir. Bütün tədbirlər mərhələli şəkildə həyata keçirilməlidir.

Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Naziri Fikrət Məmmədovun çıxışı:

Hörmətli Sədr!
Hörmətli Plenum üzvləri və iştirakçıları!

Ölkədə həbs qətimkan tədbirinin seçilməsinin məhkəmələrə həvalə edilməsi, bu sahədə məhkəmə nəzarətinin təsbit olunmasının əsası ümumimilliyet lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və insan haqqlarının etibarlı təmin olunmasına xidmət edən hüquqi islahatların ən mühüm cəhətlərindən biri hesab olunmuşdur. İnsan hüquqları ilə bağlı beynəlxalq sənədlər də bu məsələyə xüsusi həssaslıqla yanaşılmasını həbsin yalnız digər alternativ tədbirlərin mümkün olmadığı halda tətbiqini qeyd edir. Bu mənada cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi ilə bağlı ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin 10 fevral 2017-ci il tarixli sərəncamının müstəsna əhəmiyyəti xüsusi qeyd olunmalıdır. Sərəncamın əsas məqsədlərindən biri məhz həbs qətimkan tədbirinin seçilməsinə yanaşmanın köklü surətdə dəyişməsi olmuşdur. Həmçinin böyük ictimai-təhlükə törətməyən və az ağır cinayətlərə görə həbsin seçilməsi əsaslarının məhdudlaşdırılması və onun müstəsna hallarına tətbiqi məsələləri sərəncamda xüsusi vurğulanmışdır. Həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi təcrübəsinin 2009-cu ildə Ali Məhkəmənin Plenumunda müzakirəsi bu sahədə vəziyyətin acınacaqlı olduğunu göstərmiş və kobud qanun pozuntularına görə 30-dək hakim və prokurorluq işçisi ciddi intizam məsuliyyətinə cəlb olunmuşdur. O cümlədən Məhkəmə Hüquq Şurası tərəfindən 3 hakimin səlahiyyətinə xitam verilməsi barədə qərar qəbul edilmişdir. Bununla belə aparılmış təhlillər və bugünkü müzakirə göstərir ki, bu sahədə köklü dönüşə nail olunmamış, həbslə bağlı təqdimatların sayı bu müddət ərzində artmış, məhkumların sırasında azadlıqdan məhrum olunanların sayı isə çoxalaraq 60%-ə çatmaqdadır. MDB ölkələrində azadlıqdan real məhrum edilənlərin sayı orta hesabla 30 % təşkil edir. Əksər Avropa ölkələrində bu rəqəm bundan da aşağıdır. Ümumilikdə Avropada hər 100000 əhaliyə orta hesabla 131, ölkəmizdə isə təxminən 2 dəfə çox 248 məhkum və həbsdə olan təqsirləndirilən şəxs düşür. Bu baxımdan Ali Məhkəmə tərəfindən məsələnin yenidən ümumiləşdirilməsinin və Plenuma çıxarılmasının xüsusi əhəmiyyəti vardır. Qeyd olunmalıdır ki, məhkəmələrin həbs qətimkan tədbirinin seçilməsinin və cəza siyasətində azadlıqdan məhrum etməyə üstünlük verilməsi insanların azadlıq hüququnun lüzumsuz məhdudlaşdırılması ilə yanaşı həm də penitensiar müəssisələrdə sıxlığa və əlavə xərclərə səbəb olur. Təhlil göstərir ki, həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə bağlı təqdimatların sayı ildən ilə artaraq 2016-cı il tarixdə 8000-i keçmişdir. Ötən illər ərzində məhkəmələr belə təqdimatların 99%-dən 95 %-ə qədərini təmin etmişdirlər.

Həbsdən imtina cüzi rəqəmlərlə xarakterizə olunur. Bütün təqdimatların 66%-i böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır cinayətlər üzrə olmuşdur. Belə cinayətlərlə bağlı həbsin tətbiqinə xüsusi həssaslıqla yanaşmaq əvəzinə onların 93%-i təmin edilmişdir. Barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilmiş bütün şəxslərin 2/3-sinin ağır sayılmayan cinayətlər üzrə olması xüsusi narahatlıq doğurur. Bu gün həbslərlə məhkəmələrin razılaşması heç bir halda əsaslı hesab edilə bilməz. Ümumiləşdirmənin nəticəsində ziyanla bağlı ciddi məbləğ ödənilməyi halda həbslərin seçilməsinə dair çox saylı misallar çəkmək olar. Bu gedişlər üzrə həbsin hansı zərurətdən irəli gəldiyi böyük sual doğurur. Statistika göstərir ki, həbs müddətinin uzadılması ilə istintaq edilən cinayət işlərinin sayı ildən ilə artır. Əgər 2004-cü ildə həbsin müddətinin uzadılması ilə bağlı 1370 təqdimat verilmişdirsə, 2016-cı il tarixdən indiki vaxta kimi 5 dəfə artıq 6400 belə təqdimat verilmişdir. Onların 98%-i məhkəmələr tərəfindən təmin edilmişdir. Bu təqdimatların yarıya qədəri böyük ictimai-təhlükə törətməyən və az ağır cinayətlərlə bağlıdır. Həbsli işlərə daha məsuliyyətli münasibət göstərilərək istintaq çevik, operativ və daha keyfiyyətli aparılmalıdır. Keçmiş vaxtlarda həbs müddətinin uzadılması nadir hallarda baş verirdi. Hər bir istintaqçı qanunla müəyyən edilmiş 2 ay müddətində, hətta xüsusilə ağır cinayətlərin istintaqını yekunlaşdırmaq üçün bütün səylərini göstərir və buna əksər hallarda nail olurdu. İndi isə qanunda istintaqçılara daha əlverişli şərait yaradılmış, ağır və xüsusilə ağır cinayətlər üzrə 4 ay həbs müddəti müəyyən edilmişdir. Bu müddətin dəfələrlə uzadılmasına imkan verilmişdir. Bu müstəntiqlərdə tam arxayınlıq yaratmış və hətta həbslə bağlı işlərin aylarla hərəkətsiz saxlanılmasına gətirib çıxartmışdır. İstintaq təcridxanalarında belə faktlara bugün də rast gəlinir. Penitensiar müəssisələrində saxlanılan təqsirləndirilən şəxslərin təxminən 70%-i barəsində həbs müddəti uzadılanlardır. Doğurdan da paradoksal vəziyyət yaranır. Son 15 ildə ağır və xüsusilə ağır cinayətlərin xüsusi çəkisinin azaldılmasına və müstəntiqlərin sayının bütün istintaq orqanları üzrə ümumilikdə 30%-dək artmasına baxmayaraq həbs müddətinin uzadılması halları bu cür çoxalmışdır. Həbsdə saxlama müddəti yalnız müstəsna hallarda işin mürəkkəbliyi ilə uzadıla bilər. Bu gün həbsdə saxlama müddətinin uzadılması adi təcrübəyə çevrilmişdir. Belə vəziyyət istintaq orqanlarını ciddi narahat etməlidir. Hakimler həbsdə saxlama müddətinin uzadılmasının əsaslılığını ətraflı yoxlayırlar. Təqsirləndirilən şəxslər barəsində artırılmış vaxtda istintaq hərəkətinin aparılmasına biganə yanaşırlar. Təkrar olaraq eyni dəlillərlə həbs müddətini əsassız uzadırlar. Belə əsassız vəsatət və təqdimatların müəlliflərini də bu düşündürməlidir. Belə münasibətin nəticəsi olaraq hətta az ağır və ağır cinayət törətmiş şəxs lüzumsuz olaraq aylarla istintaq təcridxanasında saxlanılır. Onların sosial durumu habelə psixoloji vəziyyəti pisləşir, ədalət mühakiməsinə inamı itir. Bu mühüm məsələyə laqeyd yanaşan hakimlər barədə ən sərt tədbirlər görülməlidir. O cümlədən, apellyasiya məhkəmələrinin prinsipliliyi artırılmalıdır. Həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və uzadılması məsələləri mütəmadi ümumiləşdirilməli və məhkəmə praktikasına dair zəruri izahlar verilməlidir. Dövlət başçısının insan haqqlarının daha etibarlı təmin olunmasında həssas münasibətinin növbəti təzahürü olaraq 10 fevral 2017-ci il tarixli sərəncamı bu sahədə yol xəritəmiz olmalıdır. Sərəncamda nəzərdə tutulmuş tövsiyələrin dərhal icrasına başlanılması nəticəsində ötən vaxt ərzində 400-dən çox şəxs qanuni əsaslarla həbsdən azad edilmişlər. Həmçinin istintaq təcridxanalarına daxil olan həbs edilmiş şəxslərin sayı azaldılmışdır. Ümidvaram ki, bu müsbət tendensiya davam edəcəkdir. Bunun üçün isə hər birimiz fəaliyyətimizi dövlət başçısının tələbləri səviyyəsində qurmaqla bu məsələyə münasibətimiz köklü şəkildə dəyişməli və qəti tələbkarlıq göstərməklə bədnam təcrübəyə son qoyulmalı, insan haqqlarına xidmət edən qanunun tələblərinin əsaslarının vahid məhkəmə istintaq təcrübəsini formalaşdırmalıyıq.

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Administrasiyasının Hüquq Mühafizə Orqanları
ilə iş şöbəsinin müdiri Fuad Ələsgərovun çıxışı:**

Hörmətli Sədr!

Hörmətli Plenum üzvləri və iştirakçıları!

Bildirirəm ki, cənab Prezidentin 10 fevral 2017-ci il tarixli sərəncamı çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu sərəncam məhkəmədə hüquq islahatlarının yeni mərhələsinin başlanğıcıdır. Bu

sərəncam bizi tək cinayət qanunvericiliyinin dekriminallaşması ilə bağlı tədbirlərin görülməsi ilə deyil, digər istiqamətlərə də yönəldir. İlk növbədə şərti olaraq 3 istiqaməti qeyd etmək istərdim. Bu həm qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsidir, həm institusional, həm də eyni zamanda praktiki sahədə dövlət orqanları tərəfindən zəruri olan tədbirlərin həyata keçirilməsidir. Şübhəsiz ki, cənab Prezident hər zaman ölkəmizdə cinayət siyasətinin humanistləşdirilməsinə yönəldilmiş ciddi addımlar atır. Ümumimilli lider Heydər Əliyevin əməllərinə əsaslanan humanizm siyasəti nəticəsində ötən dövr ərzində qəbul edilən 11 amnistiya aktı 117.000-dən çox şəxsə şamil edilmişdir. 300.000 məhkum cəzaçəkmə müəssisələrindən azad olunmuşdur. Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti, Azərbaycan Respublikasının 1-ci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə qəbul edilən 4 amnistiya aktı ümumilikdə 40.000-dən çox şəxsə tətbiq edilmişdir. Onlardan 8.580 şəxs azadlıqdan məhrumetmə cəzasından azad edilmişdir. 16 may 2016-cı ildə cənab Prezidentin qanunvericilik təşəbbüsü ilə Milli Məclis tərəfindən qanun qəbul edilmişdir. Statistik təhlil əsasən bu qanunun tətbiqi nəticəsində vergidən yayınma üzrə cinayət işlərinin təqribən 40 %-i, qanunsuz sahibkarlıq cinayətlərinə dair 30%-i dekriminallaşdırılmışdır. Prezidentin tapşırığına əsasən hüquq mühafizə orqanları ilə iş şöbəsi tərəfindən göstərilən fərmanların layihəsi Prezidentin tövsiyələri əsasında hazırlanır və bu fərman hazırlanaraq aparılmış araşdırmalar, analitik təhlillər ibtidai istintaq və məhkəmə orqanlarının cinayət təqibi gedişində zərurət olmadığından şəxslərin həbs edilməsinə yol verilməsini göstərirdi. Eyni zamanda bəzi hallarda azadlıqdan məhrumetmə cəzasının tətbiq edilməsinə üstünlük verilir. Əfv komissiyasında müəyyən edilmişdir ki, həqiqətən məhkəmələr bəzi hallarda və zərurət olmadan məhkumlara ciddi cəzalar təyin edirlər. Statistika onu göstərir ki, azadlıqdan məhrumetmə ilə bağlı son 10 ildə yəni, 2005-2015-ci illər ərzində birinci instansiya məhkəmələrində baxılmış cinayət işlərinin sayı təxminən dəyişməmişdir. 2005-ci ildə birinci instansiya məhkəmələrində 12.891, 2015-ci ildə isə 12.902 işə baxılmışdır. Statistika onu göstərir ki, 2005-ci il və 2015-ci ildə baxılan işlərin sayı eynidir. Ancaq bu işlər üzrə seçilmiş həbs qətimkan tədbirlərinin sayı təqribən 2 dəfə artıb. Bu onu göstərir ki, 2005-ci ildə daha humanist idik. İkinci narahatedici bir məsələ istintaq orqanları 2016-cı il hesabat dövründə bu rəqəmlərlə yekunlaşıb: 11.541 iş DİN tərəfindən, 1.239 iş Prokurorluq, Fövqəladə, Vergilər və s. 2016-cı ildə Respublika üzrə 15.347 işə baxılıb. Onlardan 8.742 işin 57 %-i istintaq zamanı dayandırılıb. Hesabat dövründə aparılan istintaq işlərinin 30 %-nə xitam verilib. 57 % dayandırılan işlərdən başqa 70 %-i məhkəmələrə göndərilib. Narahatedici bir hal da ondan ibarətdir ki, 2015-ci ildə həbs qətimkan tədbirinin seçilmiş işlərin təqribən 64% -i böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır cinayətlər olmuşdur. Həbs qətimkan tədbirinin və azadlıqdan məhrumetmə cəzasının təyini dinamikasının artması penitensiar müəssisələrdə saxlanılan şəxslərin artmasına səbəb olmuşdur. Məhkumların sayı cəzaçəkmə müəssisələrində saxlanılan şəxslərin limitinə yaxınlaşıb. İstintaq təcridxanalarında saxlanılan şəxslərin sayı az da olsa limiti keçib. Aparılmış təhlillər ölkədə cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi ilə əlaqədar kompleks islahatların həyata keçirilməsinin zəruriliyini göstərir. Cənab Prezident bununla bağlı sözü gedən sərəncamı imzalamışdır. Sərəncam cinayət hüququ siyasətinin liberallaşması, böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır cinayətlərə görə azadlıqdan məhrumetmə tədbirlərinin tətbiqi zamanı cinayətin dekriminallaşması, cinayət təqibi və cəzanın icrası sayəsində korrupsiyaya şərait yaradılması hallarının aradan qaldırılması və müasir

informasiya kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi üçün tədbirlərin görülməsini nəzərdə tutur. Qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi cinayət-hüquq siyasətinin liberallaşmasına nail olmaq məqsədilə sərəncamda hazırlanması tövsiyə olunan qanun layihələrinin konkret sahələri müəyyən edilmişdir. Quldurluq, soyğunçuluq, oğurluq və bu kimi təhlükəli ağır cinayətlərlə bağlı dekriminallaşmanın həyata keçirilməsi məqsədə müvafiq deyildir. Digər məsələ cinayət sanksiyalarının azadlıqdan məhrum etmə kimi alternativ cəzaların əlavə olunmasıdır. Sərəncamda tapşırıq bunda ibarətdir. Həmçinin böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır cinayətlərə görə həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi əsaslarının daha da məhdudlaşdırılması ilə bağlı olan qanun layihələri hazırlanır. Ətraflı təhlil olunduqdan sonra bu barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinə məruzə ediləcəkdir. Sərəncamda nəzərdə tutulmuş institusional tədbirlər cəmiyyətdə təcrid etmə ilə əlaqədar olmayan cəzaların icrası sahəsində ixtisaslaşmış probasiya xidmətinin yaradılması, informasiya sistemlərinin formalaşması və elektron nəzarət vasitələrinin tətbiqi ilə bağlıdır. Qeyd edilən sahələrə verilmiş tapşırıqlarla bağlı iş davam etdirilir. Bu tapşırıqların müəyyən edilmiş vaxtda tam icra edilməsi təmin ediləcəkdir. Sərəncamda 3 istiqamət nədən ibarətdir. Praktikada istintaq orqanları, məhkəmələr tərəfindən hüququn tətbiqi təcrübəsinin təkmilləşməsi və mövcud nöqsanların aradan qaldırılması məqsədilə görülməli olan tədbirlərə xüsusi diqqət artırılmalıdır. Məhkəmələrə tövsiyə edilmişdir ki, cinayət qanunvericilik prinsiplərinə ciddi riayət edilsin, cinayət təqibi və cəzaların icrası zamanı qeyri prosessual münasibətlərə yol verilməsin, korrupsiya, vəzifədən istifadə hallarına qarşı mübarizədə daha da ciddi tədbirlər görülsün. Təhlillər göstərir ki, həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi ilə əlaqədar yaranmış vəziyyətin əsas səbəblərindən biri də bir çox hallarda məhkəmələr tərəfində mövcud maddi və prosessual hüquq normalarına riayət edilməməsi olmuşdur. Bunu təqdim edilmiş ümumiləşdirmə materialları da bir daha nümayiş etdirir. Sərəncamda məhz bu məqsədlə vurğulanmışdır ki, məhkəmələr tərəfindən həbs qətimkan tədbiri seçilərkən şəxsin ittiham olunduğu, cinayət törədilməsində əsaslı şübhələrin və həmin qətimkan tədbirinin tətbiqi əsasında mövcudluğu yoxlanmalı və alternativ qətimkan tədbirinin seçilməsinin mümkünliyünü araşdırılmalıdır. Bu o demək deyil ki, hər bir halda alternativ qətimkan tədbirini seçmək lazımdır. Elektron nəzarət sistemi tətbiq olunsa böyük irəliləyişlərə nail olmaq olar.

Həbsdə saxlanmanın əsaslılığı həbsin bütün müddəti ərzində yoxlanılmalıdır. Həbsdə saxlanmanın hüquqi əsasları əvvəlcə mövcud olsa da, müəyyən müddət keçdikdən sonra həbsdə saxlanmanın zərurəti aradan qalxa bilər. Buna görə də məhkəmələrin burada xüsusi rolu olmalıdır. Azərbaycan Respublikasının göstərilən sərəncamı məhkəmələr və bütün istintaq orqanları üçün proqram xarakteri daşıyacaqdır. Bu sahə hüquq sisteminin təkmilləşdirilməsinə təkan verəcəkdir. Eyni zamanda aparılan işlər cinayətkarlığa qarşı mübarizəni zəiflətməməlidir.

Mülki Prosesual qanunvericiliyin qiyabi icraat institunun müddələrinin düzgün tətbiq edilməməsi, qəbul olunmuş qərardadın ləğvi üçün əsasdır.

İddiaçı «Joint Lizinq Kompani» Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti cavabdeh fərdi sahibkar Hüseynov Ziyad Ağaddin oğluna qarşı iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət edərək “tərəflər arasında bağlanmış 22.04.2008-ci il tarixli 349 nömrəli daxili maliyyə lizinqi müqaviləsinin ləğv edilməsi, 108.318 ABŞ dolları məbləğində lizinq haqqı borcunun, 20 manat məbləğində dövlət rüsumunun tutulması, iki ədəd NKM-2U markalı zolağlayıcı maşınının və üç ədəd SM89 AM/1 markalı daşkəsənin cavabdehdən alınaraq iddiaçıya verilməsi” barədə qətnamə qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Şirvan Yerli İqtisad Məhkəməsinin (hazırda Şirvan İnzibati-İqtisadi Məhkəməsi) 03.08.2010-cu il, tarixli 2(86)-448/2010 nömrəli qiyabi qətnaməsi ilə iddia təmin edilmiş, qiyabi qətnamə qanuni qüvvəyə mindikdən sonra 27.09.2010-cu il tarixdə icra edilməsi üçün Cəlilabad rayon İcra bölməsinə göndərilmişdir.

Cavabdeh Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlunun nümayəndəsi Quliyev Sahib Şahbala oğlu 30.10.2015-ci il tarixdə ərizə ilə məhkəməyə müraciət edərək 2(86)-448/2010 nömrəli işin mövcud olmasından məlumatlarının olmadığını, iş üzrə qəbul edilmiş qərarların surətinin bu günə kimi almadıqlarını, ona görə də iş materialları ilə tanış olmağına şərait yaradılmasını və iş üzrə qəbul olunmuş yekun məhkəmə qərarının surətinin ona verilməsini xahiş etmişdir.

Şirvan Yerli İqtisad Məhkəməsi tərəfindən qəbul edilmiş 03 avqust 2010-cu il tarixli qiyabi qətnamənin surəti cavabdeh Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlunun nümayəndəsi Quliyev Sahib Şahbala oğluna 30.10.2015-ci il tarixdə verilmişdir.

Cavabdeh Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlu 20.11.2015-ci il tarixdə Şirvan İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinə müraciət edərək məhkəmə əmrinin alınması ilə bağlı etibarnamə üzrə

nümayəndəsi Quliyev Sahib Şahbala oğlu tərəfindən məhkəməyə yazılı müraciət etdiyini və qiyabi qətnamənin surətini 30 oktyabr 2015-ci il tarixdə aldığı bildirilmiş və əmrə etiraz edərək, əmrin ləğv edilməsini iddia icraatına keçirilməsini məhkəmədən xahiş etmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsi daxil olmuş ərizəni tədqiq edərək bu nəticəyə gəlmişdir ki, ərizədə əmr və qiyabi qətnamə ifadələri qeyd olunsada ərizəçi nəticə olaraq qiyabi qətnamənin ləğv edilməsini xahiş etmişdir. Beləki, Şirvan Yerli İqtisad Məhkəməsi tərəfindən 03 avqust 2010-cu il tarixli 2(86)-448/2010 nömrə üzrə məhkəmə əmri deyil, qiyabi qətnamə qəbul edilmişdir.

Şirvan İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin qəbul etdiyi 2(86)-448/2010 sayılı 30 noyabr 2015-ci il tarixli, qərardadı ilə “cavabdeh Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlunun Şirvan Yerli İqtisad Məhkəməsi tərəfindən qəbul edilmiş 03 avqust 2010-cu il tarixli 2(86)-448/2010 nömrəli qiyabi qətnaməsinin ləğv edilməsi barədə ərizəsinin təmin olunmaması qərara alınmışdır.

Şirvan İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin qəbul etdiyi 2(86)-448/2010 sayılı 29 dekabr 2015-ci il tarixli, qərardadı ilə cavabdeh Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlunun nümayəndəsi Quliyev Sahib Şahbala oğlunun “Şirvan İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin qəbul etdiyi 30 noyabr 2015-ci il tarixli qərardadının ləğv edilməsi” barədə şikayəti təmin edilməmiş və şikayətə baxılması üçün iş materiallarının 7 gün müddətində Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinə göndərilməsi qərara alınmışdır.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin 2-2(106)15/2016 sayılı 03 fevral 2016-cı il tarixli qərardadı ilə (sədirlilik edən Z.Zeynalov) cavabdehin nümayəndəsi tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətinin qismən təmin edilməsi, iş üzrə Şirvan İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 2-2(86)448/2010 sayılı 30 noyabr 2015-ci il tarixli və 29 dekabr 2015-ci il tarixli 2(086)448/2010

saylı qərarının ləğv edilməsi, cavabdehin etirazına baxılması üçün iş Şirvan İnzibati-İqtisadi məhkəməsinə göndərilməsi qərara alınmışdır.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin 2-2(106)15/2016 sayılı 03 fevral 2016-cı il tarixli qərarından iddiaçı "Joint Lizing Kompani" QSC kassasiya şikayəti vermişdir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 2-2(102)157/2016 sayılı 28 aprel 2016-cı il tarixli qərarı ilə iddiaçı "Joint Lizing Kompany" QSC-nin kassasiya şikayətinin təmin olunması, Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin 2-2(106)15/2016 sayılı 03 fevral 2016-cı il tarixli qərarının ləğv edilməsi, işin yenidən baxılması üçün məhkəməyə göndərilməsi qərara alınmışdır.

Azərbaycan Respublikası MPM-nin 397.2-ci maddəsinə əsasən apellyasiya instansiyası məhkəməsi şikayətə onun məhkəməyə daxil olduğu vaxtdan 20 gün müddətində, apellyasiya üçün müəyyən olunmuş qaydada baxır. Həmin Məcəllənin 372.7-ci maddəsinə əsasən apellyasiya instansiyası məhkəməsi şikayətin dəlillərindən asılı olmayaraq, məhkəmənin maddi və prosessual hüquq normalarına riayət etməsini yoxlayır.

Birinci instansiya məhkəməsi müəyyən etmişdir ki, cavabdeh Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlu qiyabi qətnamənin ləğvi barədə ərizəni prosessual müddətin ötürməklə vermişdir.

Təkrar apellyasiya baxışı zamanı müəyyən edilmişdir ki, birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən heç bir hüquqi əsas olmadan cavabdeh tərəfindən "məhkəmə əmrinə etiraz" şəkilində verilmiş ərizəni, cavabdeh tərəfindən yazılı şəkildə dəqiqləşdirilmə barədə ərizə almadan qiyabi qətnamənin ləğvi barədə ərizə kimi qəbul edilmişdir. Birinci instansiya məhkəməsi ərizədə əmr və qiyabi qətnamə ifadələrinə yer verilməsinin cavabdeh tərəfindən məhz qiyabi qətnamənin ləğvi barədə ərizə verilməsi qənaətinə gəlmək üçün əsas hesab etmişdir.

Bunlarla yanaşı təkrar apellyasiya baxışı zamanı müəyyən edilmişdir ki, işə baxan məhkəmələr tərəfindən əsas diqqət edilən məqamlar təyin edilmiş məhkəmə iclaslarının yeri və vaxtı barədə tərəflərin lazımı qaydada

xəbədar edilməməsi olmuşdur. Halbuki, birinci instansiya məhkəməsi ümumiyyətlə mülki prosessual qanunvericiliyin qiyabi icraat institutunun müddəalarını düzgün tətbiq etməmiş, nəzərə almamışdır ki, qanunverici məhkəmələrə şəxsi təşəbbüsü ilə cavabdeh tərəfin (həmçinin digər tərəflərin) ərizəsinə (etirazına və.s) dəyişiklik etmək, məzmununu olduğu kimi deyil başqa anlamda qəbul etmək kimi səlahiyyətlər verməmişdir. Yəni, cavabdehin "məhkəmə əmrinə etiraz" ərizəsi yalnız onun özü və ya səlahiyyətli nümayəndəsi tərəfindən dəyişdirilə, dəqiqləşdirilə bilərdi. Məhkəmənin əmrə etirazı qiyabi qətnamənin ləğvi kimi qəbul etməsi prosessual normaların pozuntusudur.

İş materiallarından isə müəyyən edilir ki, birinci instansiya məhkəməsi cavabdehin "məhkəmə əmrinə etiraz" ərizəsini 30.11.2015-ci il tarixə, saat 11:00-a təyin etsə də, tərəflərin iclasın yeri və vaxtı barədə lazımı qaydada xəbərdar edilməsi barədə iş materiallarında sübut mövcud deyil. Bu da deməyə əsas verir ki, məhkəmə cavabdeh tərəfə öz etirazındakı xahişi və ya ümumiyyətlə məhkəməyə müraciət formasını dəqiqləşdirmək üçün imkan yaratmamış, şəxsi təşəbbüsü ilə ərizənin məzmununu qiyabi qətnamənin ləğvi kimi qəbul etmişdir.

Məhkəmə kollegiyası yuxarıda şərh olunanları əsas götürərək işin diqqətəlayiq hallarını aşağıdakı kimi şərh edir:

Birinci instansiya məhkəməsi qiyabi qətnamənin ləğvi barədə ərizə vermək üçün cavabdeh tərəfindən prosessual müddətin ötürülməsi halını düzgün müəyyən etsə də, bu faktın ərizənin rədd edilməsi üçün deyil, geri qaytarılması üçün əsas olduğunu nəzərə almamışdır.

Məhkəmə kollegiyası hesab edir ki, birinci instansiya məhkəməsi cavabdehin əmrə qarşı etiraz ərizəsini araşdırarkən, cavabdehin əslində qiyabi qətnamədən şikayət vermək istəməsini işin halları ilə düzgün müəyyən edir, lakin nə qədər ki etirazın məzmunu cavabdeh tərəfindən qiyabi qətnamənin ləğvi barədə ərizənin məzmunu ilə bağlı qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş tələblərə uyğunlaşdırılmamışdı, məhkəmə ərizəni icraata qəbul edib baxmaqda haqlı sayıla bilməzdi və ən əsası buna səlahiyyəti yox idi. Lakin, əmrə qarşı etiraz

qanuna uyğun olaraq geri qaytarılmalı olduğundan, geri qaytarmanın bütün əsasları yoxlanılmalı və qəbul ediləcək qərarda göstərilməli idi. Bu baxımdan birinci instansiya məhkəməsi qiyabi qətnamədən şikayət verilməsi müddətinin ötürülüb-ötürülməməsini araşdırmaqda haqlı sayılmalıdır.

Birinci instansiya məhkəməsi prosesual müddətin cavabdeh tərəfindən ötürülməsini aşağıdakı sübutlarla müəyyən etmişdir. Məhkəmə kollegiyası qeyd edilən sübutları tədqiq edərək mütəbər hesab edir:

Şirvan Yerli İqtisad Məhkəməsi tərəfindən qəbul edilmiş 03 avqust 2010-cu il tarixli qiyabi qətnamə cavabdeh Hüseynov Ziyad Ağaddin oğluna 03.08.2010-cu il tarixdə poçt vasitəsi ilə göndərilmiş, lakin cavabdeh həmin ünvanda (Cəlilabad rayonu Zərbəli kəndi) yaşamadığı üçün 03.08.2010-cu il tarixli 2(86)-448/2010 nömrəli qiyabi qətnamə ona təqdim edilməmişdir.

MPM-nin 146-cı maddəsinə əsasən məhkəmədə iştirak edən şəxslər və nümayəndələr iş üzrə icraat zamanı öz ünvanlarını dəyişdirmələri barədə məhkəməyə məlumat verməlidirlər. Belə məlumat olmadıqda, məhkəmə bildirişləri məhkəməyə məlum olan axırıncı ünvana çatdırılır və çağırılan şəxs artıq həmin ünvanda yaşamasa da, məhkəmə bildirişi rəsmi qaydada verilmiş hesab edilir.

Məhkəmə kollegiyası iş materiallarını araşdırarkən müəyyən edir ki, cavabdeh iddiaçı kreditora yaşadığı və qeydiyyatda olduğu ünvanı Cəlilabad rayonu Zərbəli kəndi kimi təqdim etmişdir. Sonradan icra orqanına Bakı şəhəri Qaradağ rayonu Qızıldaş qəsəbəsi ev 13 mənzil 17 ünvanda yaşadığını bildirsə də, qanunvericiliyə uyğun olaraq yaşayış yerini dəyişməsi barədə kreditora heç bir məlumat verməmişdir. Belə olan halda, qiyabi qətnamənin qanunvericiliyə uyğun olaraq cavabdehin kreditora məlum olan sonuncu yaşayış yerinə göndərilməsi tam qanuni idi və cavabdeh artıq bildirişi rəsmi qaydada almış sayılırdı.

Bunlarla yanaşı cavabdehin bilavasitə icra hərəkətlərində iştirak etməsinin sübut olunması göstərir ki, onun qiyabi qətnamədən əmrə etiraz ərizəsini məhkəməyə ünvanlamamışdan uzun müddət əvvəl xəbəri olmuşdur. Bununla belə

cavabdeh məhkəməni yanıltmağa çalışmış, qətnamədən qəbulundan 5 il sonra xəbərdar olmasına inandırmaq istəmişdir.

Cəlilabad rayon İcra bölməsinin icra məmuru Nicat Bəhmənov 05.10.2010-cu il tarixdə icraata başlamaq haqqında qərar qəbul etmişdir.

Cavabdeh Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlu ərizə ilə Cəlilabad rayon İcra bölməsinə müraciət edərək Bakı şəhəri Qaradağ rayonu Qızıldaş qəsəbəsi ev 13 mənzil 17 ünvanda yaşadığı üçün Şirvan Yerli İqtisad Məhkəməsinin 27.09.2010-cu il tarixli 2(86)-448/2010 nömrəli icra vərəqəsinin ərazi aidiyyəti üzrə Qaradağ rayon İcra şöbəsinə göndərilməsini xahiş etmişdir.

Cəlilabad rayon İcra bölməsinin icra məmuru Nicat Bəhmənov 25.10.2010-cu il tarixdə icra sənədinin ərazi aidiyyəti üzrə göndərilməsi haqqında qərar qəbul edərək Şirvan Yerli İqtisad Məhkəməsinin 27.09.2010-cu il tarixli 2(86)-448/2010 nömrəli icra vərəqəsini ərazi aidiyyəti üzrə Qaradağ rayon icra şöbəsinə göndərmişdir.

Qaradağ rayon icra şöbəsinin böyük icra məmuru E.Mirzəyev 28.10.2010-cu il tarixdə icraata başlamaq haqqında qərar qəbul edərək borclu Hüseynov Ziyad Ağaddin oğluna 10 gün müddətində icranı könüllü təmin etməsi barədə bildiriş göndərmişdir.

Qaradağ rayon icra şöbəsinin böyük icra məmuru E.Mirzəyev Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Bakı şəhər ərazi idarəsinə, Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyi BDYPI-nin Qeydiyyat-imtahan şöbəsinə, «Kapital Bank» ASC-yə və Azərbaycan Respublikası Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinə 29.10.2010-cu il tarixli 4031/5 nömrəli sorğuyla müraciət edərək cavabdeh Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlunun mülkiyyətində yaşayış və qeyri-yaşayış torpaq sahəsinin, nəqliyyat vasitəsinin, əmanətinin olub-olmaması haqqında məlumat verilməsini xahiş etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Bakı şəhər ərazi idarəsi 18.11.2010-cu il tarixli 09/37696 nömrəli məktubla sorğuya cavab verərək Hüseynov Ziyad Ağaddin oğluna dair

fərqləndirici müfəssəl (doğulduğu yer və tarix) məlumat verilmədiyindən dəqiq məlumat vermək mümkün olmadığını bildirmişdir.

«Kapital Bank» ASC 29.11.2010-cu il tarixli 08/3-09/2 nömrəli sorğuya cavab verərək Hüseynov Ziyad Ağaddin oğluna Bakı şəhərində yerləşən bank filialları üzrə araşdırmalar aparıldığını və araşdırmalar nəticəsində Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlunun adına əmanət olmadığını bildirmişdir.

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyi Baş Dövlət Yol Polisi İdarəsinin 17.12.2010-cu il tarixli 15Q/-7765 nömrəli məktubla sorğuya cavab verərək Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlunun adına avtomobil qeydiyyatdan keçmədiyini bildirmişdir.

Cavabdeh Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlu ərizə ilə Cəlilabad rayon İcra bölməsinə müraciət edərək «Joint Lizing Kompani» QSC-yə məxsus olan iki ədəd NKM-2U markalı zolağlayıcı maşınının və üç ədəd SM89 AM/1 markalı daşkəsən maşının ondan alınaraq «Joint Lizing Kompani» QSC-yə qaytarılmasını xahiş etmişdir.

Qaradağ rayon icra şöbəsinin əməkdaşlarının, borclu Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlunun və hal şahidlərinin iştirakı ilə tərtib edilmiş 26.11.2010-cu il tarixli aktdan görünür ki, borclu Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlunun yaşadığı Qızıldaş qəsəbəsi ev 13, mənzil 17 ünvanında əmlak vəziyyətinə baxış keçirilmişdir.

Qaradağ rayon icra şöbəsinin 24.12.2010-cu il tarixli 4843/5 nömrəli qismən icra edilən icra sənədinin məhkəməyə qaytarılması haqqında qərar qəbul edərək Şirvan Yerli İqtisad Məhkəməsinin 03.08.2010-cu il tarixli 2(86)-448/2010 nömrəli qiyabi qətnamə üzrə 27.09.2010-cu il tarixdə verilmiş icra vərəqəsi məhkəməyə qaytarılmışdır.

Beləliklə birinci instansiya məhkəməsi qiyabi qətnamənin icra işini araşdıraraq müəyyən edir ki, icra işində cavabdehin bərəsində qəbul edilmiş qiyabi qətnamədən xəbərdar olduğunu sübut edən kifayət qədər sənədlər (eyni zamanda cavabdehin öz ərizəsi) mövcuddur.

Cavabdeh Hüseynov Ziyad Ağaddin oğlunun nümayəndəsi Quliyev Sahib Şahbala oğlu 30.10.2015-ci il tarixdə ərizə ilə məhkəməyə müraciət edərək 2(86)-448/2010

nömrəli işin mövcud olmasından heç bir məlumatlarının olmadığını, iş üzrə qəbul edilmiş qərarların surətini bu günə kimi almadıqlarını, ona görə də iş materialları ilə tanış olmağına şərait yaradılmasını və iş üzrə qəbul olunmuş yekun məhkəmə qərarının surətinin ona verilməsini xahiş etmiş olsa da, əslində cavabdehin 5 ildən artıq müddətdə qiyabi qətnamədən xəbəri olmuş, prosessual müddəti ötürməklə, prosessual müddətin bərəpası barədə ərizə təqdim etməmişdir.

Məhkəmə kollegiyası cavabdehin prosessual müddətin ötürməsi ilə bağlı birinci instansiya məhkəməsinin müəyyən etdiyi nəticə ilə razılaşır. Lakin, birinci instansiya məhkəməsi müəyyən etdiyi bu hala düzgün prosessual hüquq normalarını tətbiq etməməklə, nəticədə ərizənin təmin olunmaması ilə bağlı səhv qərar qəbul etmişdir.

Məhkəmə kollegiyası hesab edir ki, birinci instansiya məhkəməsinin yol verdiyi prosessual hüquq pozuntularının aydın başa düşülməsi üçün “qiyabi icraat” institunun normaları ətraflı izah olunmalıdır. Məhz bu zaman aydın olacaq ki, qiyabi icraat institutu ilə, əmr icraatı institutu tamamilə fərqli sahələrdir, birinci instansiya məhkəməsinin bunlar arasında fərqləndirmə hüququ qiyamət vermədən etirazı icraata qəbul etməsi haqlı sayıla bilməz.

Cavabdeh qətnamənin ona rəsmi qaydada verilməsindən sonra 10 gün müddətində həmin qətnamənin ləğvi üçün qiyabi qətnaməni çıxarmış məhkəməyə ərizə verməyə haqlıdır. (MPM-nin 244-cü maddəsi)

Qiyabi qətnamənin ləğvi haqqında ərizədə aşağıdakılar göstərməlidir: (MPM-in 245.1-ci maddəsi)

- qiyabi qətnamə çıxaran məhkəmənin adı; (245.1.1.)
- ərizə verən şəxsin adı; (245.1.2.)
- cavabdehin məhkəmə iclasına üzürlü səbəbdən gəlməməsini əks etdirən hallar və bu halları təsdiq edən sübutlar; (245.1.3.)
- ərizə verən şəxsin xahişi; (245.1.4.)
- ərizəyə əlavə edilmiş materialların siyahısı. (245.1.5.)

Qiyabi qətnamənin ləğvi haqqında ərizə cavabdeh və ya onun səlahiyyətli nümayəndəsi və işdə iştirak edən şəxslərin sayına müvafiq surətdə tərtib edilərək, işə baxan məhkəməyə təqdim edilir. (MPM-in 245.2-ci maddəsi)

Ərizədən dövlət rüsumu alınmır. (MPM-nin 245.3-cü maddəsi)

Qeyd edilən prosesual hüquq normalarının müqaisəli təhlilindən görünür ki, yalnız cavabdeh qiyabi qətnamənin ləğvi barədə ərizə ilə qətnaməni rəsmi qaydada aldığı gündən 10 gün müddətində məhkəməyə müraciət edə bilər. Bu barədə ərizəyə aid tələbləri qanunverici tam dəqiqliklə müəyyən etmişdir. Qiyabi qətnamənin ləğvi barədə ərizə məhkəməyə daxil olduqdan sonra məhkəmənin ilk vəzifəsi ərizənin MPM-nin 245-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə cavab verib-verməməsini yoxlamaq idi. Belə ki, həmin maddənin məzmunundan müəyyən edilir ki, məhkəmə ilk əvvəl ərizənin mümkünlüyünü, yəni ərizənin MPM-nin 245-ci maddəsinin tələblərinə cavab verib-verməməsini yoxlamalıdır. Ərizənin icraata qəbul edilməsi üçün onun vaxtında verilməsi və ərizəyə aid qanunvericilikdə müəyyən edilmiş tələblərə cavab verməsi əsasdır.

MPM-nin 244-cü maddəsinə əsasən yalnız cavabdeh və yalnız qiyabi qətnaməni rəsmi aldığı gündən 10 gün müddətinə onun ləğvi barədə ərizə ilə müraciət edə bilər. Bu müddət ötürülmüşdürsə, cavabdeh bu hüququnu itirir, lakin qiyabi qətnaməni ümumi əsaslarla apellyasiya qaydasında mübahisələndirmək hüququnu saxlayır. Yəni, birinci instansiya məhkəməsi müəyyən etmişdisə ki, cavabdeh prosesual müddəti ötürüb bu zaman əmrə etiraz barədə ərizəni icraata qəbul edib baxmaqda haqlı deyildi. Onu geri qaytarmalı idi.

Qeyd edilən tələblər hazırki işə tətbiq edilərək bir daha müəyyən edilir ki, cavabdehin qiyabi qətnamənin ləğvi barədə ərizəsi MPM-nin 244-245-ci maddələrinin tələblərinə cavab verməmişdir. Ona görə ki, ərizədə əmrin ləğv edilməsi xahiş olunmuşdur ki, bu hal MPM-nin 245.1.4-cü maddəsinin tələbini pozmuşdur. Məhkəmənin şəxsi təşəbbüsü ilə ərizənin xahişini qiyabi qətnamənin ləğvi kimi dəyişdirməsi əsassızdır ona görə ki, qanunvericiliklə məhkəməyə bu cür səlahiyyət verilməmişdir. Ərizənin məzmunu qanunvericiliyin tələblərinə cavab vermirdisə məhkəmə ərizəni icraata qəbul edərək ona hüquqi qiymət verməkdə haqlı deyildi. Ən əsası isə cavabdeh həqiqətən qiyabi qətnamənin ləğvini tələb edirdisə bu ərizəni qiyabi

qətnaməni aldıqdan sonra 10 gün müddətində məhkəməyə müraciət etməli idi. Lakin, birinci instansiya məhkəməsinin istinad etdiyi sübutlardan da görünür ki, cavabdeh prosesual şikayət müddətini ötürməklə məhkəməyə müraciət etmiş, prosesual müddətin bərpası barədə ərizə verməmişdir. Lakin, birinci instansiya məhkəməsi qeyd edilən iki halı nəzərə almadan ərizəni baxışa təyin etmiş və prosesual hüquq normalarına cavab verməyən, qeyri müəyyən xahişə malik etiraza baxmışdır. Əgər məhkəmə ərizəyə baxırsa bu o hüquqi nəticə yaradır ki, məhkəmə artıq ərizəni qəbul edib, ərizə vaxtında (prosesual müddət daxilində) verilib, ərizənin məzmunu MPM-nin 245-ci maddəsinin tələblərinə cavab verir.

Məhkəmə kollegiyası bu hüquqi mövqeyinin daha aydın başa düşülməsi üçün misal olaraq qeyd edir ki, cavabdeh qiyabi qətnamənin ləğvi barədə ərizəsini məhkəməyə təqdim edir, lakin onu imzalamır. Məhkəmə isə öz təşəbbüsü ilə ərizəni imzalanmış hesab edir və icraata qəbul edərək ona baxır. Bu misalda daha aydın görünür ki, ərizəyə aid tələblər cavabdehin özü tərəfindən dəqiqləşdirilə, düzəldilə bilər. Məhkəmənin isə bu sahədə yeganə səlahiyyəti ərizə MPM-nin 244-245-ci maddələrinin tələblərinə cavab vermədikdə ərizəni geri qaytarmaqdır. Bu səlahiyyət birbaşa “qiyabi icraat” institutunda qeyd edilməsə də prosesual hüquq normasının olmaması qanunsuz qərarın qəbulu üçün əsas ola bilməz.

Məhkəmə kollegiyası hesab edir ki, bu halların mövcudluğu zamanı analogi instutlarla məhkəməyə verilmiş səlahiyyətlərdən istifadə edilməlidir. MPM-nin 246-cı maddəsində cavabdehin qiyabi qətnamənin ləğvi barədə ərizədən imtinası zamanı apellyasiya şikayətindən imtina barədə müddəaların tətbiqi edilməli olması göstərilmişdir. Bu halın özü analogi hüquq normasının tapılmasına kömək edirdi. Yəni ərizənin məzmunu MPM-nin 245-246-cı maddələrinə cavab vermədikdə də apellyasiya şikayətinin qaytarılması ilə bağlı MPM-nin 363-cü maddəsində birinci instansiya məhkəməsi üçün müəyyən edilmiş səlahiyyətlərdən istifadə edilməsi mümkündür və zəruridir. Lakin, birinci instansiya məhkəməsi etirazı heç bir əsas olmadan icraata qəbul edir, MPM-nin 249-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş səlahiyyətindən istifadə edir

və ərizəni təmin etmir. Məhkəmə nəzərə almalı idi ki, qiyabi qətnamənin ləğvi barədə ərizə prosesual müddət daxilində verildisə, həmçinin ərizənin məzmunu qanunvericiliyin tələblərinə cavab verərdisə onu icraata qəbul edib MPM-nin 249-cu maddəsi ilə ona verilmiş səlahiyyətindən istifadə edə bilərdi.

Göstərilənlərə əsasən məhkəmə kollegiyası yekun nəticəyə gəlir ki, hazırki işdə cavabdeh tərəfindən verilmiş ərizə MPM-nin 244-245-ci maddəsinin tələblərinə cavab vermədiyi üçün geri qaytarılmalıdır. Birinci instansiya məhkəməsi prosesual əsaslar olmadan ərizəni qəbul edərək baxması və təmin

etməməsi qanuni nəticə sayıla bilməz. Odur ki, birinci instansiya məhkəməsinin iş üzrə qəbul etdiyi qərardad ləğv edilməlidir. Cavabdehin şikayəti prosesual hüquq normalarının pozulması hissəsində qismən əsaslı olduğu üçün qismən təmin edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 398.0.2-ci maddəsinə görə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin, şikayətə baxıb qərardad qəbul etdikdə qərardadı tam və ya qismən ləğv edib, qərardadla həll edilməli olan məsələni həll etmək hüququ vardır.

“Məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” qanuna əsasən sığorta hadisəsinin baş verib-verməməsini müəyyən etmək üçün şəxsin hakim kimi fəaliyyət göstərdiyi dövrdə tutulduğu xəstəliklə, hakimlik fəaliyyətini başa çatdırdıqdan sonra rəsmiləşdirilmiş əlillik arasında səbəbli əlaqənin mövcud olub-olmaması müəyyən edilməlidir.

İddiaçı Əliyev Həbib Əli oğlu cavabdeh Azərbaycan Respublikası Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkətinə qarşı sığorta ödənişinin tələbinə dair iddia ərizəsi ilə Bakı şəhəri Binəqədi rayon məhkəməsinə müraciət etmişdir.

Bakı şəhəri Binəqədi rayon məhkəməsinin 08 avqust 2016-cı il tarixli qətnaməsi ilə iddia rədd edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 16 noyabr 2016-cı il tarixli qətnaməsi ilə iş üzrə Bakı şəhəri Binəqədi rayon məhkəməsinin 08 avqust 2016-cı il tarixli qətnaməsi dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi müəyyən etmişdir ki, 28.07.2007-ci il tarixində iddiaçının səlahiyyət müddəti başa çatdığından hakimlik səlahiyyətinə xitam verilmiş, 2005-ci ildən kardioloq dispanser müşahidəsində olmaqla, ona UCX gərginlik stenokardiyası ikinci mərhələ hipertoniya xəstəliyi diaqnozu qoyulmuş, 27.08.2008-ci il tarixdən isə 2 tip şəkərli diabet xəstəsi olmaqla, ona ikinci qrup əlillik dərəcəsi verilmiş, 12.09.2008-ci il tarixdən buna görə 1436,20 manat məbləğində pensiya almaqdadır.

İddiaçı ilkin olaraq, sığorta ödənişinin alınması üçün cavabdehə müraciət etmiş, cavabdeh isə sığorta ödənişinin verilməsindən imtina edərək göstərmişdir ki, iddiaçı 2007-ci ildə ədliyyə orqanlarında xidmətdən xaric edilməsi və 24 iyul 2015-ci il tarixdə TSEK tərəfindən xəstəliklə əlaqədar II qrup əlillik dərəcəsi təyin edilməsi "Məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında" qanuna əsasən sığorta hadisəsi sayılmadığından ona sığorta ödənişinin verilməsi qeyri-mümkündür.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi mübahisəli hüquq münasibətinə maddi hüquq normalarının tətbiqi ilə əlaqədar aşağıdakıları qeyd etmişdir:

"Məhkəmələr və hakimlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 109-cu maddəsinə əsasən, hakimlərin həyatı və sağlamlığı dövlət büdcəsi hesabına onların 5 illik əmək haqqı məbləğində sığorta edilir. Xidməti vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar hakimlər həlak olduqda (vəfat etdikdə) və ya onlar xidmətin davam etdirilməsinə imkan verməyən dərəcədə xəstələndikdə, xəsarət (yaralanma, travma, kontuziya) aldıqda qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada və məbləğdə birdəfəlik müavinət ödənilir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 922-ci maddəsinə müvafiq olaraq, sığorta hadisəsi qanunvericiliyə və ya sığorta müqaviləsinə görə sığorta ödənişinin sığortalıya, sığorta olunana və ya digər faydalanan şəxslərə ödənilməsi üçün əsas olan, sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğu müddət ərzində baş verən hadisə və ya yaranan haldır. Sığorta hadisəsi hesab edilən hadisələr və hallar icbari sığorta üzrə icbari sığorta qanunvericiliyində, könüllü sığorta üzrə isə tərəflərin razılaşması əsasında sığorta müqaviləsində müəyyən edilir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi belə qənaətə gəlmişdir ki, iddiaçı 28.07.2007-ci il tarixdən səlahiyyət müddətinin başa çatdığına görə hakim vəzifəsindən azad edildiyindən səlahiyyət müddəti bitdikdən sonra xəstələnərək, 27.08.2008-ci il tarixində 2-ci dərəcəli əlil kimi pensiyaya çıxması sığorta hadisəsi hesab edilmir və hakimə ödənilməli olan sığorta ödəncinin verilməsi üçün hüquqi əsas hesab oluna bilməz.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsindən iddiaçı H.Ə.Əliyev kassasiya şikayəti verərək həmin şikayətinin onunla əsaslandırılmışdır ki, işə baxarkən apellyasiya instansiyası məhkəməsi maddi və prosessual qanun pozuntularına yol vermişdir. Ona görə də, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 16 noyabr 2016-cı il tarixli qətnaməsinin ləğv edilməsini, iddia tələbinin təmin edilməsi barədə iş üzrə yeni qərar qəbul edilməsini xahiş edir.

Kassasiya şikayətində iddiaçı apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsinin ləğv edilməsinin əsası kimi ona istinad etmişdir ki, əvvəla, iddia ərizəsində və məhkəmə iclasında verdiyi izahatında göstərmişdir ki, Bakı şəhəri Sabunçu rayon məhkəməsinin hakimi vəzifəsində çalışarkən, yəni 2005-ci ildə «UCX-Gərginlik stenokardiya ikinci mərhələ hipertoniya» xəstəliyinə duçar olmuş və məhz həmin xəstəliyə görə Bakı şəhəri Yasamal rayon TSEK-nin 27 may 2008-ci il tarixli rəyi ilə mənə ikinci dərəcəli əlillik təyin edilmişdir. Həmin xəstəliyə 2005-ci ildə tutulmağım iş materiallarında olan 3 sayılı Bakı şəhər poliklinikasının 18 mart 2016-cı il tarixli arayışı ilə təsdiq olunur. İkincisi, fiziki şəxs istər iş vaxtı zədələnməsi, yaralanması və

xəsarət alması nəticəsində əlil olsun, istərsə də iş vaxtı xəstələnməsi nəticəsində əlil olsun - nəticə eynidir. Hər iki halda fiziki şəxs sağlamlığını itirməklə əmək qabiliyyətini itirir. Bundan əlavə, vəfat etmə sığorta hadisəsi hesab edildiyi üçün, xəstələnməklə əlil olmaq da sığorta hadisəsi hesab edilməlidir. Ona görə ki, vəfat etmək də xəstələnmənin nəticəsində baş verir. Üçüncüsü, eyni kateqoriyaya aid şəxslərin birinin iş vaxtı zədələnməsinin, yaralanmasının və xəsarət almasının sığorta hadisəsi hesab edilməsi, digərinin isə iş vaxtı xəstələnməsi nəticəsində əlil olmasının sığorta hadisəsi hesab edilməməsi ayrı-seçkilik xarakteri daşıyır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25-ci maddəsinin 1 hissəsinə görə, hamı qanun və məhkəmə qarşısında bərabərdir. Demokratik cəmiyyətdə insanların hüquqları və azadlıqları bərabərlik prinsipi əsasında həyata keçirilir. Fərqli rəftar oxşar vəziyyətdə olan fərdlər arasında mövcud olduqda bərabərlik hüququ pozulmuş olur. Konstitusiyanın həmin maddəsi məhz dövlət tərəfindən heç bir ayrı-seçkiliyə yol verilmədən hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verilməsini nəzərdə tutur.

O.Gərəkməzlinin şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun 25 fevral 2014-cü il tarixli Qərarında deyilir ki, Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun bərabərlik hüququ ilə bağlı formalaşdırdığı hüquqi mövqe ondan ibarətdir ki, hüquqi dövlətin təməl prinsiplərindən hesab olunan hüquq bərabərliyi prinsipi Konstitusiyanın 25-ci maddəsində əks olunmaqla, məhz dövlət tərəfindən heç bir ayrı-seçkiliyə yol verilmədən hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verilməsini nəzərdə tutur. Pensiya təminatı sahəsində hüquq və azadlıqların həyata keçirilməsində bütün növ ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılmasına təminat verən hüquq bərabərliyi prinsipi eyni kateqoriyaya aid olan şəxslərin pensiya hüququnun fərqləndirilməməsinə xidmət edir. Əks halda sosial təminat sahəsində qanunverici tərəfindən müəyyən olunmuş güzəştlərin eyni hüquqi vəziyyətdə olan şəxslərə eyni qaydada tətbiq edilməməsi sosial

ədalətin və tarazlığın pozulmasına səbəb ola bilər. Eyni zamanda, sosial təminat sahəsində münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsi zamanı eyni hüquqi vəziyyətdə olan subyektlər arasında ayrı-seçkiliyə yol verilməsi belə tənzimləmənin bütün subyektlərə münasibətdə qüsur olmasına gətirib çıxara bilər.

«İnsan hüquqlarının və azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyasının 14-cü maddəsinin tələblərinə görə, bu Konvensiyada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqlardan istifadə cins, irq, milli azlıqlar, mənsubiyyət, əmlak vəziyyəti, doğum və ya digər hər hansı əlamətlərinə görə ayrı-seçkilik olmadan təmin edilməlidir.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin bu müddəə ilə bağlı presedent hüququna görə Konvensiyanın 14-cü maddəsi üzrə məsələnin ortaya çıxması üçün analogi və ya əhəmiyyətli dərəcədə oxşar vəziyyətdə olan şəxslərlə rəftarda fərqləndirmə olmamalıdır. Belə fərqləndirmə obyektiv və ağlabatan deyilsə, başqa sözlə, qanuni məqsədə yönəlmirsə, yaxud da istifadə olunmuş vasitələrlə həyata keçirilməli olan məqsəd arasında mütənəsibliyin ağlabatan əlaqəsi yoxdursa, ayrı-seçkilik hesab edilir.

Məhkəmə kollegiyası kassasiya şikayətinin dəlilləri ilə razılaşıaraq hesab etmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsi ləğv edilməli və iş yenidən baxılması üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsinə qaytarılmalıdır.

Belə ki, iş materiallarının 11-ci vərəqində olan Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Tibbi-Sosial Ekspertiza və Reabilitasiya Xidmətinin 1 saylı Tibbi Sosial Ekspert Komissiyasının məlumatından görünür ki, Əliyev Həbib Əli oğlu “ÜCX-yi. Gərqlilik stenokardiyası III f/s. Hipertoniya xəstəliyi II mər. Şəkərli diabet II tip. QDC II dər. Diabetik” diaqnozu ilə əlillik dərəcəsi almışdır. İş materiallarının 10-cu vərəqində olan Epikrizdən müəyyən olur ki, H.Ə.Əliyevə ÜCX Gərqlilik stenokardiyası II f/s. Hipertoniya xəstəliyi II mərhələ diaqnozu hələ 2005-ci ildə qoyulmuş və o, buna görə həmin tarixdən kardioloqun dispanser müşahidəsindədir. Bu xüsusat Həbib Əliyevin 28 iyul 2007-ci il tarixədək hakim vəzifəsini

icra etdiyi əlillik dərəcəsinin alınmasına səbəb olan xəstəliyin xidməti vəzifələrinin icrası ilə bağlı yaranması qənaətinə gəlmək üçün ciddi əsas kimi qəbul edilməlidir. Belə olan halda məhkəmənin vəzifəsi H.Əliyevin hakim işlədiyi vaxt, yəni 2005-ci ildən xəstələnməsi ilə 2008-ci ilin avqust ayının 28-də II qrup əlilliyə əsas olan xəstəliyə tutulması arasında səbəbli əlaqənin olub-olmamasının araşdırılmasıdır.

Məhkəmə kollegiyası qeyd etmişdir ki, təbiətin və ictimai həyatın bütün hadisələri bu və ya digər dərəcədə qarşılıqlı əlaqə və qarşılıqlı asılılıqdadır. Lakin bu qarşılıqlı əlaqələr olduqca müxtəlifdir. Bu müxtəliflik zaman, məkan, forma və məzmun, səbəb və nəticə və s. kimi təzahür edir.

Səbəbli əlaqə həmişə obyektivdir və hadisələr haqqında subyektiv təsəvvürlər deyil, onların real mövcud olan qarşılıqlı əlaqəsidir. Səbəbli əlaqənin obyektivliyi onda ifadə olunur ki, həmin səbəb analogi şəraitdə həmişə həmin nəticəni doğurur və bu mənada heç bir “təsadüfdən” asılı deyil.

Səbəbli əlaqə həmişə konkretidir. Ona görə ayrıca real vəziyyətdə həmişə həmin vəziyyət üçün əhəmiyyəti olan konkret səbəbi və konkret nəticəni tapmaq zəruri və mümkündür.

Beləliklə, səbəb və nəticənin qarşılıqlı əlaqəsi hadisələrin qarşılıqlı əlaqəsinin obyektiv mövcudluğunun formasıdır və onunla səciyyələnir ki, konkret vəziyyətdə iki qarşılıqlı əlaqədə olan hadisədən biri (səbəb) həmişə diqərindən əvvəl gəlir və digərini doğurur, digəri isə (nəticə) həmişə birincinin fəaliyyətinin nəticəsi olur.

Qeyd olunanlara əsasən, əgər 2005-ci ildə baş verən xəstəliklə 2008-ci ildə alınmış II dərəcəli əlillik arasında səbəbli əlaqə vardsa onda sığorta hadisəsinin mövcudluğu inkar oluna bilməz.

Məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, II dərəcəli əlilliyin alınmasının H.Əliyevin hakimlik səlahiyyətinə xitam verilməsindən sonra rəsmiləşdirilməsi, ona “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 109-cu maddəsinə əsasən birdəfəlik müavinət almaq hüququndan imtina üçün əsas ola bilməz. Hakimlik vəzifəsini yerinə yetirərkən alınmış xəstəliyin vaxtında

əlillik kimi müəyyənləşdirilməməsi şəxsi sığorta hadisəsinə görə müavinət almaq hüququndan məhrum edə bilməz. Bu cür yanaşma hüquqi sosial dövlətə xas olan cəhətlərlə bir araya sığmır.

Məhkəmə kollegiyası həmçinin qeyd etmişdir ki, sosial dövlətin prinsipi ədalətli sosial quruluşun təmin edilməsini dövlətin hüquqi vəzifəsi kimi təsdiq edir. Bu prinsip ədalətli, iqtisadi və sosial qaydalara uyğun olaraq hamının layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsini bəyan edən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının preambulasından irəli gəlir. Məhz dövlətin effektiv sosial siyasəti cəmiyyətdə əmin-amanlığın və firavanlığın bərqərar edilməsini təmin edir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası sosial dövlətin təsvirini verməyə də dövlətin məqsədi kimi iqtisadiyyatın inkişafının müxtəlif mülkiyyət növlərinə əsaslanaraq xalqın rifahının yüksəldilməsinə xidmət etməsini nəzərdə tutur

(16-cı maddənin I hissəsi). Dövlətin sosial dövlət kimi tanınması üçün Konstitusiyaya dövlətin diqqət sahəsində olan sosial siyasətinin konturlarını və vəzifələrini özündə əks etdirir (maddə 35, 38).

Beləliklə, Konstitusiyanın müddəalarına görə dövlət sosial-iqtisadi hüquqlar sahəsində həyata keçirilən siyasətlə vətəndaş cəmiyyətinin yaradılmasına, bazar iqtisadiyyatında insanın dövlət tərəfindən sosial müdafiə olunmasına və sosial ədalət prinsipinə xidmət etməyi öz üzərinə götürmüşdür.

Məhkəmə Kollegiyası qeyd olunanlara əsaslanaraq kassasiya şikayətini qismən təmin etmiş, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 16 noyabr 2016-cı il tarixli qətnaməsi ləğv edərək, işi yenidən baxılması üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərmişdir.

Dövlət və ya ictimai mənzil fonduna məxsus mənzillərin (evlərin) özəlləşdirilməsi yalnız bütün hüquq sahibi şəxslərin razılıqlarının mövcudluğu halında aparıla bilər.

Kirovabad şəhər İcraiyyə Komitəsinin 16 oktyabr 1973-cü il tarixli, 28 sayılı protokoluna əsasən, Kirovabad şəhər Zəhmətkeş Deputatları Sovetinin 1046 sayılı 24 oktyabr 1973-cü il tarixli orderi ilə Gəncə şəhəri, 1-ci mikrorayon, ev 8 ünvanında yerləşən 4 otaqlı 23 sayılı mənzili 9 nəfər ailə tərkibində Vahidi Hüseyn Səttar oğluna verilmişdir. Orderdə göstərilən ailə tərkibi aşağıdakı şəxslərdən ibarət olmuşdur – 1) Vahidi Hüseyn Səttar oğlu (özü); 2) Qurbanova Cəmilə Sarı qızı (arvadı); 3) Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlu (oğlu); 4) Vahidi Həbibə Hüseyn qızı (qızı); 5) Vahidi Nəriman Hüseyn oğlu (oğlu); 6) Vahidi Sahibə Hüseyn qızı (qızı); 7) Vahidi Fərman Hüseyn oğlu (oğlu); 8) Vahidi Telman Hüseyn oğlu (oğlu) və 9) Vahidi Sahilə Hüseyn qızı (qızı).

Qurbanova Cəmilə Sarı qızı 24 noyabr 1986-cı il tarixdə, Vahidi Hüseyn Səttar oğlu isə 04 mart 1989-cu il tarixdə vəfat etmişlər.

Gəncə şəhər İcra Hakimiyyəti Başçısının 312 sayılı 24 may 2001-ci il tarixli sərəncamı ilə Vahidi Hüseyn Səttar oğlunun vəfatı ilə

əlaqədar mübahisəli mənzilin şəxsi hesab və rəqəsi ailə tərkibi 10 nəfərdən ibarət olmaqla Vahidi Nəriman Hüseyn oğlunun adına keçirilmişdir. Sərəncamda göstərilən ailə tərkibi isə aşağıdakı şəxslərdən ibarət olmuşdur – 1) Vahidi Nəriman Hüseyn oğlu (özü); 2) Vahidi Telman Hüseyn oğlu (qardaşı); 3) Vahidi Fərman Hüseyn oğlu (qardaşı); 4) Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlu (qardaşı); 5) Vahidi Aidə Abbas qızı (qardaşı arvadı); 6) Vahidi Elman Telman oğlu (qardaşı oğlu); 7) Vahidi Elnur Telman oğlu (qardaşı oğlu); 8) Vahidi Nərgiz Bəşir qızı (qardaşı arvadı); 9) Vahidi İlahə Qəhrəman qızı (qardaşı qızı) və 10) Vahidi Vüsal Qəhrəman oğlu (qardaşı oğlu).

Göstərilən 10 nəfər şəxs həm də mənzil üzrə pasport qeydiyyatındadırlar.

Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlu mənzilin onun adına özəlləşdirilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin 3 sayılı Ərazi İdarəsinə müraciət etmişdir. Həmin İdarə isə

özünün 16 yanvar 2015-ci il tarixli məktubu ilə “Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında” Qanuna istinadən ərizəçi ilə birlikdə yaşayan həmin mənzil sahəsinə hüququ olan 18 yaşı tamam olmuş, həmçinin müvəqqəti olaraq başqa yerə getməsi ilə əlaqədar mənzil sahəsinə hüququ saxlanılan bütün şəxslərin mənzili özəlləşdirməyə razılıqları barədə ərizələrinin olmamasına istinadla müraciəti təmin etməkdən imtina etmişdir.

Bundan sonra isə iddiaçılar Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlu, Vahidi Fərman Hüseyn oğlu və Vahidi Nəriman Hüseyn oğlu cavabdeh Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin 3 sayılı Ərazi İdarəsinə qarşı iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət edərək Gəncə şəhəri, 1-ci mikrorayon ev 8, mənzil 23 ünvanında yerləşən mənzilin Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlunun adına tam və ya razılıq ərizəsi vermiş şəxslərə görə paylar nəzərə alınmaqla özəlləşdirilməsi vəzifəsinin cavabdehə həvalə edilməsinə dair qərar çıxarılmasını xahiş etmişlər.

İş materiallarında olan notariat qaydasından təsdiqlənmiş ərizələrdən görünür ki, Vahidi Nəriman Hüseyn oğlu, Vahidi Fərman Hüseyn oğlu, Vahidi Nərgiz Bəşir qızı, Vahidi İlahə Qəhrəman qızı və Vahidi Vüsal Qəhrəman oğlu mübahisəli mənzilin bütövlükdə Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlunun adına özəlləşdirilməsinə razı olduqlarını bildirmişlər.

Birinci instansiya məhkəməsindəki icraat zamanı Gəncə şəhər İcra Hakimiyyəti Başçısının 312 sayılı, 24 may 2001-ci il tarixli sərəncamı ilə mübahisəli mənzilin şəxsi hesab vəərəqəsində ailə üzvləri kimi göstərilmiş şəxslərdən olan Vahidi Telman Hüseyn oğlu və Vahidi Aidə Abbas qızı mənzilin ümumiyyətlə özəlləşdirilməsinə razı olmadıqlarını bildirməklə iddianın rədd edilməsinə xahiş etmişlər.

Gəncə İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 03 iyun 2015-ci il tarixli qərarı ilə iddia təmin edilməmişdir. Məhkəmə bu zaman hesab etmişdir ki, cavabdeh inzibati orqan mənzil sahəsinə hüququ olan bütün şəxslərin mənzili özəlləşdirməyə razılıqları barədə ərizələrinin təqdim olunmadığına istinadla özəlləşdirməni həyata keçirməni imtina etməkdən haqlı

olmuşdur. Belə ki, “Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında” Qanunun 5-ci maddəsi özəlləşdirilmənin həyata keçirilə bilməsi üçün sözügedən razılıqların verilməsinə tələb edir.

İddiaçı Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlu həmin qərardan apellyasiya şikayəti verərək iddianın təmin edilməsinə dair yeni qərar çıxarılmasını xahiş etmişdir.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 29 iyul 2016-cı il tarixli qərarı ilə iddiaçının apellyasiya şikayəti təmin edilməyərək Gəncə İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 03 iyun 2015-ci il tarixli qərarı dəyişdirilmədən saxlanılmışdır. Apellyasiya məhkəməsi də birinci instansiya məhkəməsinin gəldiyi nəticə ilə razılaşaraq göstərmişdir ki, mənzilə hüququ olan bütün şəxslərin özəlləşdirmə ilə bağlı razılıq ərizələri olmadığı üçün cavabdehin özəlləşdirmədən imtinası haqlı olmuşdur. Apellyasiya məhkəməsi müəyyən etmişdir ki, mənzildə hazırda həm də Vahidi Telman Hüseyn oğlu və ailə üzvləri yaşayırlar, Vahidi Telman Hüseyn oğlu mənzilin özəlləşdirilməsinə qəti etiraz edir.

İddiaçı Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlu kassasiya şikayəti verərək Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 29 iyul 2016-cı il tarixli qərarını ləğv edib apellyasiya instansiyası məhkəməsində müəyyən edilmiş hallar və sübutlar əsasında yeni qərar qəbul edilməsinə xahiş etmişdir.

İddiaçının kassasiya şikayətinin dəlillərinə görə 2001-ci ildə mənzilin şəxsi hesab vəərəqəsi Vahidi Nəriman Hüseyn oğlunun adına keçirilmişdir. Mənzildə ondan başqa daha 9 nəfər pasport qeydiyyatındadır. Vahidi Nəriman Hüseyn oğlu, Vahidi Fərman Hüseyn oğlu, Vahidi Nərgiz Bəşir qızı, Vahidi İlahə Qəhrəman qızı və Vahidi Vüsal Qəhrəman oğlu mənzilin bütövlükdə Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlunun adına özəlləşdirilməsinə razıdırlar. Lakin iş üzrə üçüncü şəxslər olan Vahidi Telman Hüseyn oğlu və onun həyat yoldaşı Vahidi Aidə Abbas qızı, eləcə də onların övladları olan Vahidi Elman Telman oğlu və Vahidi Elnur Telman oğlu isə mənzilin iddiaçının adına özəlləşdirilməsinə razılıq verməkdən imtina etmişlər. Apellyasiya məhkəməsi mübahisəli mənzilə hüququ olan

bütün şəxslərin mənzili özəlləşdirməyə dair razılıq ərizələrinin təqdim edilmədiyini nəzərə almaqla cavabdehin imtinasının əsaslı olduğu nəticəsinə gəlmişdir. Məhkəmənin gəldiyi bu nəticə düzgün deyildir. Onun mənzili (hüquq çatan hissəsini) digər kirayəçilərin razılığı olmadan özəlləşdirmək hüququ vardır. Ona görə də, kassasiya şikayətində mübahisələndirilən qərarın maddi və prosessual hüquq normalarının pozuntusu ilə çıxarıldığı nəzərə alınmaqla ləğv edilməsi xahiş edilmişdir.

Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası aşağıda göstərilənlərə əsasən hesab etmişdir ki, kassasiya şikayəti təmin edilmədən, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı isə dəyişdirilmədən saxlanılmalıdır.

“Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında” Qanunun 1-ci maddəsinə əsasən dövlət və ya ictimai mənzil fondunun mülkiyyətçisi ilə mənzil kirayə müqaviləsi bağlamış Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarının, habelə vətəndaşlığı olmayan şəxslərin yaşadıkları mənzilləri (evləri) bu Qanunla müəyyən edilmiş şərtlərlə və qaydada əvəzsiz olaraq şəxsi mülkiyyətinə keçirmək hüququ vardır.

Həmin Qanunun 2-ci maddəsinə görə bu Qanun Azərbaycan Respublikasında dövlət mənzil fondunun özəlləşdirilməsi şərtlərini və qaydasını, habelə ictimai mənzil fondunun özəlləşdirilməsinə dair əsas müddəaları müəyyən edir.

Həmin Qanunun 3-cü maddəsində mənzil fondunun özəlləşdirilməsinin əsas prinsiplərinin aşağıdakılardan ibarət olduğu göstərilmişdir: mənzillərin özəlləşdirilməsinin tam könüllülyə əsaslanması; mənzillərin (evlərin) özəlləşdirilməsinin pulsuz olması; yaşadıkları mənzillərin bu Qanunda müəyyən edilmiş şərtlər və qaydalarla mülkiyyətə verilməsinin tələb etmək barəsində vətəndaşların hüququnun təmin olunması; özəlləşdirmənin aşkarlığı, özəlləşdirmə üzərində dövlət nəzarəti və ictimai nəzarət.

Həmin Qanunun 5-ci maddəsində isə təsbit edilmişdir ki, mənzillər (evlər), özəlləşdirilməsi üçün müraciət edilən anda mənzil kirayə müqaviləsində göstərilmiş və kirayəçi ilə birlikdə faktiki yaşayan onun yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin razılığı ilə onlardan birinin mülkiyyətinə və ya bir

neçəsinin və yaxud bütün ailə üzvlərinin ümumi (paylı, birgə) mülkiyyətinə verilə bilər.

Beləliklə, qanunvericiliyin istinad olunan müddəalarına əsasən vətəndaşların yaşadıkları mənzilləri özəlləşdirmə qaydasında əvəzsiz olaraq şəxsi mülkiyyətlərinə (*ailə üzvlərindən birinin yaxud bir neçəsinin mülkiyyətinə, paylı və ya birgə mülkiyyətə*) keçirmək hüququ yalnız “Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında” Qanunla müəyyən edilmiş şərtlərlə və qaydada həyata keçirilə bilən hüquqdur.

Qanunun yuxarıda göstərilmiş 5-ci maddəsində təsbit edilmiş belə şərtlərdən biri də ondan ibarətdir ki, özəlləşdirilmə üçün müraciət edilən anda mənzil kirayə müqaviləsində göstərilmiş və kirayəçi ilə birlikdə faktiki yaşayan onun yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin özəlləşdirməyə dair razılıqları olmalıdır.

Qanunvericiliyə görə özəlləşdirmədə iştirak hüququna mənzilin özəlləşdirilməsi üçün müraciət edilən anda mənzil kirayə müqaviləsində göstərilmiş və kirayəçi ilə birlikdə faktiki yaşayan onun yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvləri malikdirlər. Başqa sözlə, dövlət və ya ictimai mənzil fondunun mülkiyyətçisi ilə mənzil kirayə müqaviləsi bağlamış şəxs və onun yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvləri bu hüququn subyektdirlər. Kirayəçinin yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvləri bu hüquqdan istifadə edə bilmələri üçün əlavə olaraq özəlləşdirilmə üçün müraciət edilən anda həm də kirayəçi ilə birlikdə özəlləşdiriləcək mənzildə faktiki olaraq yaşamalıdırlar.

Qanunvericiliyin müəyyən etdiyi əsas şərtəndən biri də ondan ibarətdir ki, özəlləşdirilmə üçün müraciət edilən anda həm kirayəçinin, həm də kirayəçi ilə birlikdə özəlləşdiriləcək mənzildə faktiki olaraq yaşayan onun yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin özəlləşdirilmənin aparılmasına dair razılıqları olmalıdır. Sözügedən razılıq mənzilin ailə üzvlərindən birinin mülkiyyətinə, yaxud da onların paylı və ya birgə mülkiyyətinə verilməsinə dair özəlləşmədə iştirak edən şəxslərin iradələrini göstərir.

Qanunun 5-ci maddəsinin strukturunda “*özəlləşdirilməsi üçün müraciət edilən anda*” ifadəsinin işlənilməsi bütün ailə üzvlərinin həmin anda özəlləşdirməyə razılıqlarının

olmasını tələb edir. Başqa sözlə, müraciət edilən anda mənzilə münasibətdə özəlləşmə prosesində iştirak etməyə hüquq sahibi olan hər kəs özəlləşmənin aparılmasına razı olmalıdır.

Lakin burada ümumən özəlləşdirmənin aparılmasına razı olmaqla, onun hansı qaydada aparılmasına razı olmaq məsələləri fərqləndirilməlidir. Buna görə, hüquq sahibi şəxslər ümumən özəlləşdirmənin aparılmasına dair vahid razılığa gəlsələr də, mənzilin məhz hansı qaydada özəlləşdirilməsi ilə bağlı fərqli məzmununda razılıqlarını ifadə edə bilərlər. Qanunverici belə razılığın məzmunu ilə bağlı hüquq sahibi şəxslərə seçim imkanı vermişdir - mənzilin ailə üzvlərindən birinin yaxud bir neçəsinin mülkiyyətinə, paylı və ya birgə mülkiyyətə keçirilməsi. Bu seçimi hər bir hüquq sahibi öz azad iradəsinə uyğun olaraq həyata keçirməkdə sərbəstdir.

Beləliklə, özəlləşdirmənin aparılmasına dair razılıq iki məsələ üzrə iradənin birgə mövcudluğunu tələb edir - həm ümumən özəlləşdirmənin aparılmasına dair razılığın, həm də onun hansı qaydada aparılmasına dair razılığın bildirilməsi.

Qanunun 5-ci maddəsi həmçinin özəlləşmə üçün müraciət edilən anda mənzil kirayə müqaviləsində göstərilmiş və kirayəçi ilə birlikdə faktiki yaşayan onun yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin hamısının özəlləşmənin aparılmasına dair sözügedən qaydada razılıq vermələrini tələb edir. Özəlləşmə üçün müraciət edilən anda özəlləşmədə iştirak etmək hüququna malik bütün şəxslərin razılıqlarının mövcud olmaması özəlləşmənin aparılmasını istisna edir. Çünki yuxarıda da qeyd olunduğu kimi vətəndaşların yaşadıkları mənzilləri özəlləşdirmə qaydasında əvəzsiz olaraq şəxsi mülkiyyətlərinə keçirmək hüququ yalnız "Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında" Qanunla müəyyən edilmiş şərtlərlə və qaydada həyata keçirilə bilən hüquqdur.

Qanunvericiliyin şərh olunan müddələrinin hazırkı işin hallarına tətbiqi baxımından Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası qeyd etmişdir ki, mübahisəli mənzilin özəlləşdirilməsində iştirak etmək hüququna malik şəxslərdən olan Vahidi Telman Hüseyn oğlunun, Vahidi Aidə Abbas qızının, Vahidi Elman Telman oğlunun və Vahidi Elnur

Telman oğlunun özəlləşdirmənin aparılmasına dair razılıqları olmadığı üçün cavabdehin özəlləşdirməni aparmaqdan imtinası, eləcə də məhkəmələrin iddanın rədd edilməli olduğuna dair gəlidiyi nəticə qanuni və əsaslı olmuşdur.

Kollegiya kassasiya şikayətinin iddiaçının mənzili (hüququ çatan hissəsini) digər kirayəçilərin razılığı olmadan özəlləşdirmək hüququna malik olduğuna dair dəlilini əsassız hesab etmişdir. Belə ki, yuxarıda şərh olunanlardan da görüldüyü kimi "Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında" Qanunun 5-ci maddəsi özəlləşdirmənin yalnız bütün hüquq sahibi şəxslərin razılıqlarının mövcudluğu halında aparılacağını müəyyən etməklə digər şəxslərin razılıqları olmadığı halda iddiaçıların özlərinə düşən hissələrini özəlləşdirmələrinə dair hüquqlarını təsbit etmir. Sözügedən qanunvericilikdə özəlləşdirmədə iştirak hüququna malik şəxslərin bir qisminin özəlləşdirmənin aparılmasına razı olmadıqları halda digər şəxslərə münasibətdə özəlləşdirmənin aparılmasının mümkünlüyünü müəyyən edən hər hansı norma mövcud deyildir. Bununla bağlı olaraq həmçinin nəzərə alınmalıdır ki, qanunvericilik mənzil fondunun özəlləşdirilməsinin əsas prinsiplərindən biri kimi mənzillərin özəlləşdirilməsinin tam könüllülüyə əsaslanmasını müəyyən etdiyindən özəlləşmədə iştirak etmək istəməyən şəxslərin iradələrinin ziddinə olaraq onlara da müəyyən qədər mülkiyyət payı verməklə özəlləşməni aparmaq da yolverilməzdir. Eynilə, özəlləşmədə iştirak etmək istəməyən şəxslərə ümumiyyətlə pay vermədən mənzilin bütövlükdə özəlləşmədə iştirak etmək istəyən şəxsin (və ya şəxslərin) adına özəlləşdirilməsi də mümkün deyildir.

Baxılan məsələ ilə bağlı olaraq həmçinin nəzərə almaq lazımdır ki, dövlət "Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında" Qanunu qəbul etməklə dövlət və ya ictimai mənzil fondunun mülkiyyətçisi ilə mənzil kirayə müqaviləsi bağlamış Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına, habelə vətəndaşlığı olmayan şəxslərə yaşadıkları mənzilləri (evləri) əvəzsiz olaraq şəxsi mülkiyyətlərinə keçirmək hüququ versə də, bu hüququn reallaşdırılması şərtlərini və qaydasını da dəqiq təsbit etmişdir. Bu zaman qanunverici özünün mülahizə səlahiyyətindən

istifadə etməklə özəlləşdirmənin yalnız müraciət edilən anda özəlləşmədə iştirak etmək hüququna malik bütün şəxslərin razılıqlarının mövcudluğu halında həyata keçiriləcəyini müəyyən etmişdir. Kollegiya qeyd etmişdir ki, hakimiyyətlər bölgüsü prinsipinə uyğun olaraq məhkəmə dövlətin sözügedən mülahizə səlahiyyətinin həyata keçirilməsi qaydasına və qanunvericinin iradəsinə müdaxilə edə bilməz.

Kollegiya baxılan məsələyə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququ baxımından da münasibət bildirilməsini zəruri hesab etmişdir.

“İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyasının 1 sayılı protokolunun mülkiyyət hüququnu müdafiə altına alan 1-ci maddəsi baxımından yerləşmiş presedent hüququna görə müdaxilənin mülkiyyət hüququnun pozuntusunu yaradıb-yaratmadığını müəyyən etmək üçün aşağıdakı məsələlər qiymətləndirilməlidir: - iş üzrə araşdırılan hüquq 1-ci maddənin mənası baxımından mülkiyyət hüququ sayıla bilərmi? - mülkiyyətə müdaxilə mövcuddurmu və əgər varsa belə müdaxilə qanunidirmi? - müdaxilə qarşıya qoyulan məqsədə mütənasibdirmi, yəni cəmiyyətin ümumi maraqları ilə şəxsin əsas hüquqlarının müdafiəsi arasında ədalətli tarazılığa riayət edilmişdirmi?

Göstərilən yoxlama qaydasından hərəkətlə kollegiya hesab etmişdir ki, iddiaçılar hazırkı halda mülkiyyət hüququna dair qanuni gözləntiyə malik olmuşlar və bu hüquq mülkiyyət hüququna bərabər hesab edilir. Qanuni gözləntiyə malik olmaları dövlət daxili konkret qanunvericilik aktından, yəni “Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında” Qanundan irəli gəlir. Həmin Qanunla müəyyən edilmiş şərtlərə və qaydaya əməl ediləcəyi təqdirdə iddiaçılar mənzilə münasibətdə mülkiyyət hüquqları əldə edəcəkləri üçün cavabdeh inzibati orqanın özəlləşdirməni həyata keçirməkdən imtinası nəticəsində onların mülkiyyət hüquqlarına müdaxilə baş vermişdir.

Lakin hüquqa müdaxilə qanunilik və mütənasiblik tələblərinə cavab verdiyi üçün mülkiyyət hüququnun pozuntusu baş verməmişdir. Belə ki, müdaxilənin qanuniliyi “Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında” Qanunun 5-ci

maddəsindən irəli gəlir. Məhz həmin normada özəlləşmənin buna hüququ olan bütün şəxslərin razılıqlarının mövcudluğunda həyata keçiriləcəyi aydın təsbit edilmişdir.

Müdaxilənin mütənasibliyinə qiymət vermək üçün isə cəmiyyətin ümumi maraqları ilə şəxsin əsas hüquqlarının müdafiəsi arasındakı ədalətli tarazılığa riayət edilib-edilmədiyini araşdırılmalıdır. Bununla bağlı olaraq nəzərə almaq lazımdır ki, “Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında” Qanun sovet hakimiyyətinin dağılması və Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini bərpa etməsi nəticəsində cəmiyyətdə baş verən dəyişikliklər fonunda həyata keçirilən köklü islahatların tərkib hissəsi kimi qəbul edilmişdir. Bu zaman qanunverici həmin islahatların həyata keçirilməsi şərtlərini və qaydasını müəyyən etməyə dair geniş mülahizə səlahiyyətinə malik olmuşdur. Həmin mülahizə səlahiyyətindən çıxış etməklə qanunverici özəlləşdirmənin buna hüququ olan bütün şəxslərin razılıqlarının mövcudluğunda həyata keçiriləcəyini təsbit etmişdir. Bununla bağlı olaraq kollegiya özünün yuxarıda ifadə etdiyi mövqeyini təkrarlayır ki, hakimiyyətlər bölgüsü prinsipinə uyğun olaraq məhkəmə dövlətin sözügedən mülahizə səlahiyyətinin həyata keçirilməsi qaydasına və qanunvericinin iradəsinə müdaxilə edə bilməz.

Digər tərəfdən isə kollegiya hesab etmişdir ki, mülahizə səlahiyyətinin göstərilən qaydada həyata keçirilməsi cəmiyyətin ümumi maraqlarının təmin edilməsinə yönəlmiş məqsəd daşımışdır. Belə ki, hazırda qüvvədə olan Mənzil Məcəlləsi mülkiyyət formasına görə mənzil fondunun üç növünü – özəl, dövlət və bələdiyyə mənzil fondunu tanıyır (*Mənzil Məcəlləsinin 17-ci maddəsi*). Başqa sözlə, hər hansı bir mənzil vahid şəkildə bir tam olaraq həmin mənzil fondunun üç növündən yalnız birinə aid ola bilər. Bu, mənzillərin hüquqi rejimi, onların idarə olunması və orada yaşayan şəxslərin mənzillə bağlı hüquqlarının həyata keçirilməsinin təmin edilməsi baxımından olduqca zəruridir. Ona görə də, sözügedən ümumi maraqların təmin edilməsi üçün qanunverici mənzillərin yalnız bütöv şəkildə, orada yaşayan özəlləşmədə iştirak etmək hüququna malik bütün şəxslər buna razı olduqları halda özəlləşdirilməsinin

mümkünlüyünə dair yanaşmanı qəbul etmişdir. Belə tənzimləmə mənzil islahatlarının həyata keçirilməsi zamanı cəmiyyətin ümumi maraqlarını təmin etməyə yönəlmişdir və legitim məqsəd daşıyır.

Bununla yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, bu zaman şəxslərin mənzil hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı ədalətli tarazılığa da riayət edilmiş olur. Belə ki, özəlləşmənin baş tutmaması orada yaşayan və mənzili özəlləşdirmək istəyən şəxslərin həmin mənzildən istifadələrinə hər hansı qaydada əngəl törətmir, onların mənzildən çıxarılmasına səbəb olmur. Eləcə də, həmin şəxslər gələcəkdə özəlləşdirməyə dair ümumi razılıq əldə ediləcəyi halda mənzili özəlləşdirmək hüququndan istifadə imkanlarını yenə də qoruyub saxlayırlar. Beləliklə, hazırkı işdə digər hüququ olan şəxslər buna razılıq vermədikləri üçün iddiaçıların mənzilin özəlləşdirilməsinə dair müraciətlərinin təmin edilməməsi zamanı cəmiyyətin ümumi maraqları ilə şəxsin əsas hüquqlarının müdafiəsi arasındakı ədalətli tarazılığa riayət edilmişdir.

Göstərilənlərə əsasən Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası belə nəticəyə gəlmişdir ki, iddiaçı Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlunun kassasiya şikayəti təmin edilməməli, hazırkı iş üzrə Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 29 iyul 2016-cı il tarixli qərarı isə dəyişdirilmədən saxlanılmalıdır.

İş üzrə Ali Məhkəmənin hakimi Zakir Quliyevin

Xüsusi Rəyi

İddiaçı Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlu mənzilin onun adına özəlləşdirilməsi ilə bağlı cavabdeh Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında DƏDRX-nin 3 sayılı Ərazi İdarəsinə müraciət etmiş və cavabdehin 16 yanvar 2015-ci il tarixli məktubu ilə “Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında” Qanuna istinadən ərizəçi ilə birlikdə yaşayan həmin mənzil sahəsinə hüququ olan 18 yaşlı tamam olmuş, həmçinin müvəqqəti olaraq başqa yere getməsi ilə əlaqədar mənzil sahəsinə hüququ saxlanılan bütün şəxslərin mənzili

özəlləşdirməyə razılıqları barədə ərizələrinin olmamasına istinadla müraciəti təmin etməkdən imtina etmişdir.

Bundan sonra iddiaçılar Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlu, Vahidi Fərman Hüseyn oğlu və Vahidi Nəriman Hüseyn oğlu cavabdeh Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında DƏDRX-nin 3 sayılı Ərazi İdarəsinə qarşı Gəncə şəhəri, 1-ci mkr/n, ev 8 ünvanında yerləşən 23 sayılı mənzilin Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlunun adına tam və ya razılıq ərizəsi verilmiş şəxslərə görə paylar nəzərə alınmaqla özəlləşdirilməsi vəzifəsinin cavabdehə həvalə edilməsinə dair qərar çıxarılmasını xahiş etmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsindəki icraat zamanı Gəncə şəhər İcra Hakimiyyəti Başçısının 312 sayılı, 24 may 2001-ci il tarixli sərəncamı ilə mübahisəli mənzilin şəxsi hesab və rəqəsində ailə üzvləri kimi göstərilmiş şəxslərdən olan Vahidi Telman Hüseyn oğlu və Vahidi Aidə Abbas qızı mənzilin ümumiyyətlə özəlləşdirilməsinə razı olmadıqlarını bildirməklə iddianın rədd edilməsini xahiş etmişlər.

Gəncə İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 03 iyun 2015-ci il tarixli qərarı ilə iddia təmin edilməmişdir.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 29 iyul 2016-cı il tarixli qərarı ilə iddiaçının apellyasiya şikayəti təmin edilməməsi, Gəncə İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 03 iyun 2015-ci il tarixli qərarı dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 28 dekabr 2016-cı il tarixli qərarı ilə Vahidi Qəhrəman Hüseyn oğlunun kassasiya şikayəti təmin edilməmiş, Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 29 iyul 2016-cı il tarixli qərarı isə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Qəbul edilmiş qərarla bağlı aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri hesab edirəm.

26 yanvar 1993-cü il tarixdə qəbul edilmiş “Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu ilə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına, habelə vətəndaşlığı olmayan şəxslərə yaşadıqları dövlət və ya ictimai fondu mənzillərin (evlərinin) bu qanunla müəyyən

edilmiş şəxslərlə və qaydada əvəzsiz olaraq şəxsi mülkiyyətinə keçirmək hüququ verilmişdir.

Belə ki, həmin qanunun 1-ci maddəsinə görə Dövlət və ya ictimai mənzil fondunun mülkiyyətçisi ilə mənzil kirayə müqaviləsi bağlamış Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarının, habelə vətəndaşlığı olmayan şəxslərin yaşadıkları mənzilləri (evləri) bu Qanunla müəyyən edilmiş şərtlərlə və qaydada əvəzsiz olaraq şəxsi mülkiyyətinə keçirmək hüququ vardır.

Həmin qanunun 2-ci maddəsinə müvafiq olaraq bu Qanun Azərbaycan Respublikasında dövlət mənzil fondunun özəlləşdirilməsi şərtlərini və qaydasını, habelə ictimai mənzil fondunun özəlləşdirilməsinə dair əsas müddəaları müəyyən edir.

Həmin qanunun 3-cü maddəsinə əsasən mənzil fondunun özəlləşdirilməsinin əsas prinsipləri aşağıdakılardır:

mənzillərin özəlləşdirilməsinin tam könüllülyə əsaslanması;

mənzillərin (evlərin) özəlləşdirilməsinin pulsuz olması;

yaşadıqları mənzillərin bu Qanunda müəyyən edilmiş şərtlər və qaydalarla mülkiyyətə verilməsinə tələb etmək barəsində vətəndaşların hüququnun təmin olunması;

özəlləşdirmənin aşkarlığı, özəlləşdirmə üzərində dövlət nəzarəti və ictimai nəzarət.

Həmin qanunun 5-ci maddəsinə görə mənzillər (evlər), özəlləşdirilməsi üçün müraciət edilən anda mənzil kirayə müqaviləsində göstərilmiş və kirayəçi ilə birlikdə faktiki yaşayan onun yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin razılığı ilə onlardan birinin mülkiyyətinə və ya bir neçəsinin və yaxud bütün ailə üzvlərinin ümumi (paylı, birgə) mülkiyyətinə verilə bilər. Biri digərindən təcrid olunmamış məhdud kommunal şəraitli mənzillər (evlər) özəlləşdirilərkən, həmin mənzillərdəki

(evlərdəki) ümumi istifadə yerləri mülkiyyətçilərin ümumi mülkiyyətinə verilir.

Beləliklə, qanunun müddəalarına əsasən mənzillərin (evlərin) özəlləşdirilməsi üçün müraciət edilən anda mənzil kirayə müqaviləsində göstərilmiş və kirayəçi ilə birlikdə faktiki yaşayan onu yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin razılığı tələb olunur. Hazırki işdə isə belə razılıq yoxdur.

Lakin hesab edirəm ki, bu məqam iddiaçını yaşadığı dövlət və ya ictimai mənzil fondunun mənzilini (evini) əvəzsiz olaraq şəxsi mülkiyyətinə keçirmək hüququndan məhrum edilə bilməz.

Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 29-cu maddəsinin I-ci hissəsinə müvafiq olaraq hər kəsin mülkiyyət hüququ vardır.

Konstitusiyanın 29-cu maddəsinin III hissəsinə əsasən hər kəsin mülkiyyətində daşınar və daşınmaz əmlak ola bilər, mülkiyyət hüququ mülkiyyətçinin təkbəşinə və ya başqaları ilə birlikdə əmlaka sahib olmaq, əmlakdan istifadə etmək və onun barəsində sərəncam vermək hüquqlarından ibarətdir.

Belə olan halda hesab edirəm ki, iddiaçı konstitusiyaya ilə ona verilmiş mülkiyyət hüququnu əldə etmək məqsədi ilə ilk öncə yaşadığı dövlət mənzil fonduna aid olan mənzilin mülkiyyətçisinə müraciət edərək həmin mənzildə ona çatması payın ayrılması və şəxsi hesabının açılması məsələsini həll etməli, bundan sonra isə iddiaçı mənzilin onun şəxsi hesabı üzrə ayrılacaq payın heç kimin razılığı olmadan özəlləşdirilməsi ilə əlaqədar olan hüququnun həyata keçirilməsi istiqamətində hərəkətlər edə bilər.

Buna görə də hesab edirəm ki, kassasiya şikayəti qismən təmin edilməli, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv edilməli, iddiaçının hazırki iddiası mümkün sayılmamalıdır.

Vergi orqanının şəxsin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması haqqında müraciəti faktiki və hüquqi əsaslara malik olmadığından apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyi yanında Bakı Vergilər Departamenti Hüseyinli Rəşad Vahid oğlunun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması tələbinə dair ərizə ilə Bakı şəhəri Xəzər rayon məhkəməsinə müraciət etmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsində işə baxılarkən R.V.Hüseyinlinin nümayəndəsi Elçin Usub, təmsil etdiyi şəxsdən tələb edilən borcun əsassız hesablanması və ümumiyyətlə vergi borcunun olmamasının müəyyən edilməsinə dair 2 sayılı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsində müvafiq iddia qaldırıldığını bildirmiş, buna görə də həmin iş üzrə qərar qəbul ediləndə hazırkı mülki işin icraatının dayandırılmasını xahiş etmişdir.

Bakı şəhəri Xəzər rayon məhkəməsinin 07 oktyabr 2016-cı il tarixli qərarı ilə işin icraatı 2 sayılı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsində baxılan 2-1(82)-3529/2016 sayılı işə baxılıb qanuni qüvvəyə minmiş qərar qəbul ediləndə dayandırılmışdır.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 13 dekabr 2016-cı il tarixli qərarı ilə iş üzrə Bakı şəhəri Xəzər rayon məhkəməsinin 07 oktyabr 2016-cı il tarixli qərarı ləğv olunmuş və iş ərizəyə mahiyyəti üzrə baxılması üçün həmin məhkəməyə göndərilmişdir.

R.V.Hüseyinli Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 13 dekabr 2016-cı il tarixli qərarından kassasiya şikayəti verib həmin məhkəmənin işə baxarkən maddi və prosessual qanun pozuntularına yol verdiyini bildirərək qərarın ləğv edilməsini, işin yenidən baxılması üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilməsini xahiş etmişdir. R.V.Hüseyinli məhkəməyə əlavə müraciət edərək iş üzrə yeni qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Kassasiya şikayətinə qarşı etiraz daxil olmamışdır.

R.V.Hüseyinlinin vəkili Usub Elçin Arif oğlu göstərmişdir ki, işə baxarkən apellyasiya instansiyası məhkəməsi prosessual hüquq

normalarını düzgün tətbiq etməmiş, prosessual qanun pozuntularına yol vermişdir. Ona görə də, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 13 dekabr 2016-cı il tarixli qərarının ləğv edilməsini, işin yenidən baxılması üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilməsini xahiş etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyi yanında Bakı şəhəri Kiçik Sahibkarlıqla İş Departamentinin vəkili Məmmədov Pənah Murad oğlu göstərmişdir ki, işə baxarkən apellyasiya instansiyası məhkəməsi prosessual hüquq normalarını düzgün tətbiq etmiş, prosessual qanun pozuntularına yol verməmişdir. Ona görə də, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının dəyişdirilmədən qüvvəsində saxlanılmasını xahiş etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə MPM-nin) 416-cı maddəsinə müvafiq olaraq kassasiya instansiyası məhkəməsi apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən maddi və prosessual hüquq normalarının düzgün tətbiq edilməsini yoxlayır.

Mülki işin materiallarından görünür ki, Vergilər Nazirliyi yanında Bakı Vergilər Departamenti ərizə ilə Xəzər rayon məhkəməsinə müraciət edərək, vergi ödəyicisi olan Hüseyinli Rəşad Vahid oğlunun vergi öhdəliklərini Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş müddətdə yerinə yetirmədiyini, onun dövlət büdcəsinə 283708,85 manat məbləğində vergi borcunun yarandığını, borcunu 5 gün ərzində ödəməsi barədə 27.08.2015-ci il tarixli bildiriş göndərilməsinə baxmayaraq borcunun öhdəliyini icra etmədiyini qeyd etmiş, buna görə də onun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması barədə qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsində işə baxılarkən R.V.Hüseyinlinin nümayəndəsi Elçin Usub, təmsil etdiyi şəxsdən tələb edilən borcun əsassız hesablanması və ümumiyyətlə vergi borcunun olmamasının müəyyən edilməsinə

dair 2 sayılı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsində müvafiq iddia qaldırıldığını bildirmiş, buna görə də həmin iş üzrə qərar qəbul edilənədək hazırkı mülki işin icraatının dayandırılmasını xahiş etmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsinin 07 oktyabr 2016-cı il tarixli qərarı ilə işin İcraatı 2 sayılı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsində baxılan 2-l(82)-3529/2016 sayılı işə baxılıb qanuni qüvvəyə minmiş qərar qəbul edilənədək dayandırılmışdır.

Vergilər Nazirliyi yanında Bakı Vergilər Departamentinin nümayəndəsi həmin qərardan şikayət verərək onun ləğv edilməsini və R.Hüseynlinin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması barədə qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişdir. Şikayətini belə əsaslandırılmışdır ki, məhkəməyə təqdim edilmiş ərizə vergi borcunun R.V.Hüseynlidən tutulması barədə iddia ərizəsi deyil, onun ölkədən müvəqqəti getməsinə məhdudiyət qoyulması barədə ərizə olmuş, məhkəmə isə əsassız olaraq MPM-nin 254-cü maddəsinə istinad etmişdir. Halbuki, vergi orqanı tərəfindən verilən ərizə vergi ödəyicisinə qanunvericiliklə müəyyənləşdirilmiş qaydada məhrumiyət yaratmaq və konstitusion hüquqlarını müvəqqəti məhdudlaşdırmaq yolu ilə dövlət büdcəsinə yaranmış vergi borclarının ödənilməsi istiqamətində atılmış addımdır. Lakin məhkəmə bu xüsusatı diqqətdən qaçırmış, MPM-nin 355-7.6-cı və Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 24.0.2-1-ci maddələrinin tələblərini nəzərə almamışdır. Hansı ki, MPM-nin 355-7.6-cı maddəsinə görə, vergi ödəyicisi olan fiziki şəxslərin və ya hüquqi şəxslərin icra orqanının rəhbərinin ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması haqqında ərizə məhkəmə tərəfindən təmin edilərək müvafiq qətnamə qəbul edildikdən sonra ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılmasına səbəb olmuş əsaslar aradan qalxdıqda, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının ərizəsinə əsasən məhkəmə tərəfindən iki iş günü ərzində həmin məhdudlaşdırmanın götürülməsi barədə qətnamə qəbul edilir. Vergi Məcəlləsinin 24.0.2-1-ci maddəsinə əsasən isə, vergi orqanları vergi ödəyicisi olan fiziki şəxsin və ya hüquqi şəxsin icra orqanının rəhbərinin ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılmasına səbəb olmuş əsaslar

aradan qalxdıqdan sonra həmin məhdudlaşdırmanın götürülməsi barədə 2 iş günü ərzində məhkəməyə müraciət etməlidirlər. Göründüyü kimi, məhkəmə icraatı dayandırmaq əvəzinə vergi ödəyicisinin ölkədən getmək hüququnu məhdudlaşdırmalı idi və gələcəkdə tələb edilən vergi borcunun əsassızlığı barədə məhkəmə qərarı qəbul ediləcəyi təqdirdə bu məhdudiyət vergi orqanının müraciətinə əsasən götürüləcəkdə.

Birinci instansiya məhkəməsinin 28 oktyabr 2016-cı il tarixli qərarı ilə şikayət təmin edilməyərək baxılması üçün Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə göndərilmişdir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi apellyasiya şikayətini təmin edib, birinci instansiya məhkəməsinin qərarını ləğv edərək müəyyən etdiyi faktiki hal kimi yalnız ona istinad etmişdir ki, Vergilər Nazirliyi yanında Bakı Vergilər Departamentinin Rəşad Hüseynlinin ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması barədə qərar qəbul edilməsi xahişinə adı çəkilən şəxsin 283708,85 manat məbləğində vergi borcunu ödəmədiyi iddiası əsas təşkil etmiş, məhkəmə isə həmin şəxsin sözügedən borcun olmadığını müəyyən edilməsi barədə 2 sayılı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsində iddia qaldırmasını əsas götürməklə işin icraatını dayandırmışdır.

Bundan sonra prosesual hüquq norması kimi MPM-nin 355-5.1 və 355-7.4-cü maddələrinə müraciət etməklə belə qənaətə gəlmişdir ki, mülki-prosesual qanunvericiliyinə yeni daxil edilən bu müddəalar, vergi ödəyicisinin konstitusion hüquqlarını müvəqqəti məhdudlaşdırmaq yolu ilə onu dövlət büdcəsinə yaranmış vergi borclarını ödəməyə məcbur etmək məqsədi daşıyır və əgər vergi borcunun mübahisələndirilməsi əsas götürülərək müvafiq icraatın dayandırılmasına haqq qazandırılırsa, belə halda həmin məqsədə nail olunması faktiki olaraq mümkün olacaqdır. Xüsusilə qeyd olunmalıdır ki, qanunverici, müvafiq ərizə üzrə çıxarılacaq qətnamədən hətta şikayət verildikdə belə qətnamənin icrasının dayandırılmayacağını nəzərdə tutmuşdur. Bu isə o deməkdir ki, vergi borcunun mübahisələndirilməsi əsas götürülərək işə baxılmasının qeyri-müəyyən müddətə dayandırılması qanunun məqsədinə uyğun olmamaqla vergi ödəyicisinin hüquqdan sui-istifadəsinə imkan yarada bilər.

MPM-nin 355-7.6-cı maddəsinin tələblərindən görünür ki, vergi ödəyicisi olan fiziki şəxslərin və ya hüquqi şəxslərin icra orqanının rəhbərinin ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması haqqında ərizə məhkəmə tərəfindən təmin edilərək müvafiq qətnamə qəbul edildikdən sonra ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılmasına səbəb olmuş əsaslar aradan qalxdıqda, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının ərizəsinə əsasən məhkəmə tərəfindən iki iş günü ərzində həmin məhdudlaşdırmanın götürülməsi barədə qətnamə qəbul edilir.

Məhkəmə kollegiyası kassasiya şikayətinin dəlillərini, mülki işin materiallarını araşdırıb, tərəflərin izahatlarını dinləyib belə qənaətə gəlmişdir ki, kassasiya şikayəti qismən təmin edilməli, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin iş üzrə 13 dekabr 2016-cı il tarixli qərarı ləğv edilib, iş yeni apellyasiya baxışına qaytarılmalıdır.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası sərbəst hərəkət etmək və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara getmək hüququnu azadlıq hüququnun tərkib hissəsi kimi qəbul edərək Konstitusiyanın 28-ci maddəsinin III bəndində aşağıdakı kimi müəyyənləşdirmişdir:

“Qanuni surətdə Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan hər kəs sərbəst hərəkət edə bilər, özünə yaşayış yeri seçə bilər və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara gedə bilər”.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 71-ci maddəsinin II hissəsi isə müəyyən edir ki, “insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırma bilməz. Hər kəsin hüquq və azadlıqları bu Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır. Hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılması dövlət tərəfindən gözlənilən nəticəyə mütənasib olmalıdır”.

Qeyd olunan konstitusiya normasının təbiəti ondan ibarətdir ki, ölkədən çıxmaq azadlığı Konstitusiya və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla məhdudlaşdırıla bilər və bu cür məhdudlaşdırma həyata keçirilərkən

məhdudlaşdırma gözlənilən nəticəyə mütənasib olmalıdır.

Ona görə də, ölkədən çıxmaq hüququna məhdudiyət qoyulması barədə müraciətə baxarkən məhkəmələrin üzərinə digərləri ilə yanaşı Konstitusiyada nəzərdə tutulan halların – hüququn məhdudlaşdırılmasının qanunda nəzərdə tutulması və gözlənilən nəticəyə mütənasibliyinin aydınlaşdırılması tələb olunur.

Sərbəst hərəkət etmək azadlığı milli qanunvericilik ilə yanaşı Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə də öz ifadəsini tapmışdır. “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 4 sayılı Protokolunun 2-ci maddəsinə əsasən:

1. Dövlətin ərazisində qanuni yerləşən hər kəsin həmin ərazidə sərbəst hərəkət etmək və özünə yaşayış yeri seçmək hüququ var.

2. Hər kəs öz ölkəsi də daxil olmaqla hər hansı ölkəni tərk etməkdə azaddır.

3. Bu hüquqların həyata keçirilməsinə milli təhlükəsizlik və ictimai asayışı maraqları naminə, ictimai qaydanı yaratmaq üçün cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın və mənəviyyatın mühafizəsi üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olanlardan başqa heç bir məhdudiyət qoyula bilməz.

4. Birinci bəndə daxil edilmiş hüquqlar xüsusi ərazilərdə qanuna müvafiq olaraq və demokratik cəmiyyətdə ictimai maraqlarla əsaslandırılmış məhdudiyətlərə məruz qala bilər.

Beləliklə, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı və onun qanunvericiliyinin tərkib hissəsini təşkil edən İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyaya əsasən şəxsin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması üçün aşağıdakı əsaslardan birinin mövcudluğu zəruridir:

1. milli təhlükəsizliyə təhlükə;
2. ictimai asayış maraqlarına təhlükə;
3. ictimai qaydaların qorunması zəruriliyi;
4. cinayətin qarşısının alınması zəruriliyi;
5. sağlamlıq və mənəviyyatın mühafizəsi zəruriliyi;
6. digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi zəruriliyi.

Eyni zamanda bu əsaslar milli qanunda nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olmalıdır.

Ona görə də, məhkəmə tərəfindən şəxsin ölkədən getmək hüququ məhdudlaşdırılarkən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında nəzərdə tutulmuş qanunilik və mütənasiblik tələblərindən əlavə müvafiq əsasların mövcudluğu və məhdudliyyətin tətbiqinin demokratik cəmiyyətdə zəruriliyi meyarları da yoxlanılmalıdır.

İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi “Kərimli Azərbaycana qarşı” qərarında qeyd etmişdir ki, “məhkumun ölkədən kənara çıxmaq hüququnun məhdudlaşdırılmasına yönəlmiş tədbiri ictimai asayışı qorumaq və cinayətin qarşısını almaq kimi qanuni məqsədlərə uyğun olması ilə razılaşır. Bununla belə, qadağanın qoyulan məqsədlərə çatmaq üçün “demokratik cəmiyyətdə” zəruri olub-olmaması barədə sual yaranır”.

İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi “Battista İtaliyaya qarşı” işdə həmçinin qeyd etmişdir ki, “4 sayılı Protokolun 2-ci maddəsinin 2 və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq dövlət orqanları fərdi şəxslərin ölkədən getmək hüququnu məhdudlaşdırdığı andan və bütün müddət ərzində əsaslı və mütənasib olmasını təmin etməlidir. Məhdudliyyətin əsaslılığının və mütənasibliyinin qiymətləndirilməsi ilə bağlı məhkəmə nəzarətinin təmin edilməsinin həyata keçirmək imkanı nəzərdə tutulmalıdır. Belə ki, nəzarət müstəqilliyin, qərəzsizliyin və prosedurların qanuniliyinin ən yaxşı təminatdır. Məhkəmə nəzarətinin müddəti məhkəməyə bütün elementləri, o cümlədən məhdudlaşdırıcı tədbirin mütənasibliyi ilə bağlı amilləri nəzərə almaq imkanı verməlidir”.

“Qoçev Bolqariyaya qarşı” iş üzrə qərarında İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi kredit borcunun ödənilməsinin təmini ilə əlaqədar borclunun ölkəni tərk etmək hüququnun məhdudlaşdırılmasını hüquqauyğun hesab etsə də, 4 sayılı Protokolun 2-ci maddəsinin pozuntusu kimi ona əsaslanmışdır ki, tərəflər icra icraatının gedişi haqqında ətraflı məlumat təqdim etməmişlər. Müvafiq olaraq hakimiyyət və kreditorların borcu almaq üçün gördüyü tədbirlərin kifayətedici olub-olmamasını, borclunun öz kreditorlarına borcu

ödəmək imkanının olub-olmamasını müəyyən etmək mümkün olmamışdır.

Həmin işdə Məhkəmə qeyd etmişdir ki, işin halları ona dəlalət edir ki, borclunun üzərinə ölkəni tərk etməmək barədə məhdudliyyət avtomatik qoyulmuş, ona şəxsi vəziyyəti, borcu ödəməməsi səbəbləri barədə izahat vermək imkanı yaradılmamış, bununla da ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması ilə həmin hüquq arasında mütənasiblik təmin olunmamışdır. Eyni mövqeyi Məhkəmə “Rosenqren Rumıniyaya qarşı” işdə də təkrarlamışdır.

“Battista İtaliyaya qarşı” işdə Məhkəmə həmçinin qeyd etmişdir ki, “şəxsin borclu olduğu məbləği ödəmək iqtidarında olub-olmadığını nəzərə almadan borcun ödənilməməsi ilə bağlı ölkədən getməyin məhdudlaşdırılmasının avtomatik tətbiq edilməsi Konvensiyanın 4 sayılı Protokolunun 2-ci maddəsinin pozuntusu kimi qiymətləndirilməlidir”.

Məhkəmə kollegiyası İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması ilə bağlı aşağıdakı hüquqi mövqelərini xatırlatmağı da zəruri hesab etmişdir:

“Bu cür məhdudliyyətlər fərdi şəxslərin azad hərəkət etmək hüququndan daha üstün olan ictimai marağın mövcudluğunun aşkar sübutlarının olması şərtilə konkret hallarda əsaslı hesab edilə bilər. Məhdudliyyət konkret elementlərlə əsaslandırılmış olmalıdır” (Vlasov və Benyaş Rusiya Federasiyasına qarşı).

“Milen Kostov Bolqarıstana qarşı” işdə isə Məhkəmə qeyd etmişdir ki, hökumət ölkəni tərk etmək hüququnun məhdudlaşdırmanın zəruriliyinin nədən ibarət olmasını izah etməmiş, zəruriliyə əsas olan halları göstərməmişdir. Nəticədə xaricə getmək hüququnun məhdudlaşdırılmasının mütənasibliyinin zəruri qiymətləndirilməsi aparılmamış, bu məhdudliyyətin tətbiq edilməsi əsaslandırılmamış, ərizəçinin vəziyyəti öyrənilməmişdir.

Məhkəmə kollegiyası xatırlatmağı zəruri hesab etmişdir ki, həmin işdə mübahisə predmeti ərizəçinin xaricə getmək hüququna məhdudliyyət qoyulmasının əsassızlığı deyil, bu cür məhdudliyyətin qoyulmasına gətirib çıxara biləcək icraatın dayandırılması ilə bağlıdır.

İşin hallarından məlum olur ki, vergi orqanı Hüseynli Rəşad Vahid oğlunun 283.708 manat məbləğində vergi borcunu ödəmədiyinə görə onun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması üçün məhkəməyə müraciət etmişdir.

Mülki işdə R.V.Hüseynlinin 283.708 manat vergi borcunun nəyin əsasında yaranması, bunun hansı orqan tərəfindən necə müəyyən edilməsi yoxlama prosesində R.V.Hüseynlinin özünün iştirak edib-etməməsi, vergi borcunun ödənilməsi üçün vergi orqanının hansı tədbirlər görməsi, R.V.Hüseynlinin həmin borcu nə üçün ödəməməsi, qeyd olunan borcu ödəmək imkanına malik olub-olmaması barədə heç bir material mövcud deyildir.

Qeyd olunanlar ona dəlalət edir ki, belə halda R.V.Hüseynlinin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması görülən tədbirin əsaslı və mütənasib olmamasına dəlalət etməklə 4 sayılı Protokolun 2-ci maddəsinin tələblərini pozmuş olardı.

Bundan əlavə, mülki işdə R.V.Hüseynlinin 283.708 manat vergi borcunun olmasını təsdiq edən rəsmi sənədin olmaması, həmçinin onun belə bir borcunun olmamasının iddia etməsi ilkin olaraq bunun müəyyən edilməsini tələb edir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin mübahisələndirilən 13 dekabr 2016-cı il tarixli qərarında qeyd edilmişdir ki, vergi orqanı R.V.Hüseynliyə qarşı ölkədən getmək barədə məhdudiyətin tətbiq edilməsini onunla əsaslandırılmışdır ki, “gələcəkdə tələb olunan vergi borcunun əsassızlığı barədə məhkəmə qərarı qəbul ediləcəyi təqdirdə bu məhdudiyətin vergi orqanının müraciətinə əsasən götürüləcəkdir”.

Məhkəmə kollegiyası bu cür yanaşmanı hüquqdan sui-istifadə kimi qiymətləndirilir.

Mülki işin materiallarından görünür ki, R.V.Hüseynli ona münasibətdə vergi borcunun müəyyən edilməsini məhkəmə qaydasında mübahisələndirmişdir. Belə vəziyyətdə R.V.Hüseynlinin vergi borcunun olmasını əsaslı hesab etmək olmaz. Əks yanaşma şəxsın məhkəmə müdafiəsi hüququnu nəzərdə tutan Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin IV, 71-ci maddəsinin VII-ci hissələrinin tələblərinin pozulması kimi qiymətləndirilməlidir. Şəxsın məhkəmə

qaydasında mübahisələndirdiyi faktlar məhkəmə tərəfindən müəyyən edilməmiş reallıq kimi qəbul edilə bilməz.

Belə olan halda isə vergi orqanının şəxsın ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılmaqla bağlı müraciəti faktiki və hüquqi əsasa malik deyildir.

Ona görə də, məhkəmə kollegiyası apellyasiya instansiyası məhkəməsinin belə bir qənaətini əsassız hesab etmişdir ki, qanunverici müvafiq ərizə üzrə çıxarılacaq qətnamədən hətta şikayət verildikdə belə qətnamənin icrasının dayandırılmayacağını nəzərdə tutmuşdur; bu isə o deməkdir ki, vergi borcunun mübahisələndirilməsi əsas götürülərək işə baxılmasının qeyri-müəyyən müddətə dayandırılması qanunun məqsədinə uyğun olmamaqla vergi ödəyicisinin hüquqdan sui-istifadəsinə imkan yarada bilər.

R.V.Hüseynli kassasiya şikayətində qeyd etmişdir ki, MPM-nin 254.1.4-cü maddəsinə əsasən Konstitusiyaya Məhkəməsinin icraatı qaydasında, mülki, cinayət və ya inzibati qaydada baxılan başqa bir iş həll edilməyincə işə baxmaq mümkün olmazsa, hakim iş üzrə icraatı dayandırmalıdır. Bu maddə məhkəməyə seçim hüququ vermir və maddədə nəzərdə tutulan əsaslarda iş üzrə icraatın dayandırılması məhkəmə üçün məcburidir.

Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 254.1.4-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 25 mart 2004-cü il tarixli qərarında da qeyd edir ki, qanunverici Mülki Prosesual Məcəllədə məhkəmənin üzərinə iş üzrə icraatı dayandırmaq vəzifəsi qoyan (MPM-nin 254-cü maddəsi) və məhkəməyə belə hüququ verən (MPM-nin 255-ci maddəsi) konkret hallar müəyyən edərək, icraatın dayandırılması hallarını məcburi və qeyri-məcburi növlərə ayırır. İcraatın dayandırılmasının məcburi hallarından biri Mülki Prosesual Məcəllənin 254.1.4-cü maddəsində nəzərdə tutulan Konstitusiyaya Məhkəməsinin icraatı qaydasında, mülki, cinayət və ya inzibati qaydada baxılan başqa bir iş həll edilməyincə işin baxılmasının mümkün olmamasıdır.

Buna görə də, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin MPM-nin 254-cü maddəsi ilə

nəzərdə tutduğu məhkəmə üçün məcburi olan qaydanı və maraqlı şəxs üçün obyektiv məhkəmə araşdırmasının təmin edilməsi vasitəsinə vergi ödəyicisinin vergi borcunu ödənilməsi səbəbindən reallaşdırılmaması qanunsuzdur.

MPM-nin 254.1.4-cü maddəsinə əsasən Konstitusiyaya Məhkəməsinin icraatı qaydasında, mülki, cinayət və ya inzibati qaydada baxılan başqa bir iş həll edilməyincə işə baxmaq mümkün olmazsa, iş üzrə icraat dayandırılmalıdır. Bu maddə iki əsas şərtin mövcudluğunu ehtiva edir:

1. Konstitusiyaya Məhkəməsinin icraatı qaydasında, mülki, cinayət və ya inzibati qaydada baxılan başqa bir işin mövcudluğunu və

2. digər iş həll edilməyincə işə baxmağın mümkün olmaması.

Hazırkı işdə birinci şərtin mövcudluğu məhkəməyə təqdim edilən 2 saylı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsində gedən maraqlı şəxsin Ərizəçiyə qarşı № 2-1(82)3529/2016 məhkəmə işinə dair sübutlar ilə təsdiq edilir.

2 saylı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsində icraatda olan yuxarıda qeyd edilən 2-1(82)3529/2016 sayılı məhkəmə işində maraqlı şəxs ərizəçinin vergi borcunun hesablamasına dair hərəkətlərini mübahisələndirir. Çünki maraqlı şəxs hesab edir ki, vergi borcu qanunsuz olaraq hesablanmışdır. Qanunvericiliyə uyğun olaraq vergi borcunun hesablanmadığı halda maraqlı şəxsin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması üçün əsas da mövcud olmamış olacaqdır. Bu isə 2 saylı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsində icraatda olan mübahisə həll edilməyincə hazırkı işin baxılmasını mümkünəşür edir.

Bu hall həmçinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu "Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 254.1.4-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair" 25 mart 2004-cü il tarixli qərarında da öz əksini tapmışdır. Qərarda deyilir ki, iş üzrə icraatın dayandırılması - məhkəmə və ya inzibati orqan tərəfindən işə baxılmasının qeyri-mümkünlüyünün müəyyən edildiyi halda işin icraatının dayandırılması üçün başqa iş üzrə preyardisial əhəmiyyət kəsb edən faktların müəyyən edilməsidir. Hazırkı iş üçün preyardisial əhəmiyyət kəsb edən əsas fakt vergi

borcunun mövcudluğudur. Göründüyü kimi, 2 saylı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsində icraatda olan qeyd 2-1(82)3529/2016 sayılı məhkəmə işi üzrə müəyyən ediləcək faktlar hazırkı iş üzrə preyardisial əhəmiyyət kəsb edəcəkdir”.

Məhkəmə kollegiyası kassasiya şikayətinin həmin dəlili ilə razılaşmışdır.

Kassasiya şikayətində həmçinin qeyd olunmuşdur ki, “hal-hazırda maraqlı şəxs əmək fəaliyyətini fərqli yerdə həyata keçirir və ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması maraqlı şəxsin hal-hazırkı əmək fəaliyyətinin yerinə yetirilməsi üçün məhdudiyətlər yaradacaqdır. Maraqlı şəxs xarici şirkətin Azərbaycan

Respublikasındakı nümayəndəliyinin rəhbəridir, bundan əlavə həmin şirkətin Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti ilə birgə həyata keçirdiyi layihə çərçivəsində yaradılan “SOCAR-UNİPER” MMC-nin müşahidə şurasının üzvüdür və işi ilə əlaqədar tez-tez xarici səfərlərdə olur. Məlumdur ki, əgər Azərbaycanı vergi öhdəliklərini yerinə yetirməmək üçün tərk etmək istəyi olsaydı, bunun üçün kifayət qədər vaxtı və imkanı olduğundan bu vaxta qədər ölkəni tərk edərdi.

Digər tərəfdən, maraqlı şəxs tərəfindən ödənilmədiyi güman edilən vergi borcu Vergi Məcəlləsinin tələblərinə uyğun olaraq hesablanmamışdır. Bu faktı ərizəçi də etiraf etmişdir. Belə ki, 2 saylı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin icraatında olan maraqlı şəxsin ərizəçiyə qarşı 2-1(82)3529/2016 məhkəmə işi üzrə etiraz ərizəsində ərizəçi bildirmişdir ki, maraqlı şəxs barəsində 283.708,35 manat məbləğində hesablama vergi orqanının hər hansı qərarı əsasında həyata keçirilməmişdir, bu hesablama cinayət təqibini həyata keçirmiş və bu barədə vergi orqanına müvafiq hesablamarı təqdim etmiş Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğunun məlumatı əsasında icra edilmişdir.

Bu halda, vergi borcunun ödənilməsinin hüquqi müstəvidə müzakirəsi belə mümkünəşürdür. Bunun üçün ilk növbədə vergi borcu Vergi Məcəlləsinə və qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq hesablanmalı və yalnız bundan sonra vergi borcunun ödənilməsi barədə mübahisəyə baxılmalıdır.

Qanunvericiliyin tələblərinə zidd olaraq hesablanan və ümumiyyətlə mövcudluğu sual altında olan vergi borcunun ödənilməsinə görə maraqlı şəxsin konstitusion hüquqlarının məhdudlaşdırılması mütənasiblik prinsipini pozur.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 28-ci maddəsinin III-cü hissəsinə əsasən qanuni surətdə Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan hər kəs sərbəst hərəkət edə bilər, özünə yaşayış yeri seçə bilər və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara gedə bilər. Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin II-ci hissəsinə əsasən insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırma bilməz. Hər kəsin hüquq və azadlıqları bu Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır. Hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılması dövlət tərəfindən gözlənilən nəticəyə mütənasib olmalıdır.

"Sosial sığorta haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 21-ci maddəsinin birinci hissəsinin yeddinci abzasının şərh edilməsinə dair Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun 29 oktyabr 2010-cu il tarixili qərarında mütənasiblik prinsipinin mahiyyətini açıqlamışdır.

Qərarla qeyd edilir ki, əsas Qanun hüquq və azadlıqlarla yanaşı, onlardan irəli gələn vəzifələri də müəyyən edir və hüquqların həyata keçirilməsinə mümkün qanuni və əsaslı müdaxilələri istisna etmir. Lakin hər hansı hüquqa qanuni müdaxilə mütənasib olmalı, cəmiyyətin və ya dövlətin ümumi maraqları ilə fərdin konstitusiya hüquqlarının qorunması arasında ədalətli tarazlığa nail olunmaqla həyata keçirilməlidir.

Mütənasiblik prinsipinə müvafiq olaraq fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqi statusuna hər hansı müdaxiləni nəzərdə tutan tədbirlər inzibati orqanın güddüyü qanuni məqsədə mütənasib olmalı, həmin məqsədə çatmaq üçün öz məzmunu, yeri, vaxtı və əhatə etdiyi şəxslərin dairəsi baxımından zəruri və yararlı olmalıdır.

Mütənasiblik prinsipi uyğunluq, zərurilik və yararlılıq meyarlarına cavab verməlidir. Uyğunluq meyarına görə fərdin və ya hüquqi şəxsin hüquq və azadlıqlarını məhdudlaşdıran hər hansı bir tədbir inzibati orqan tərəfindən nəzərdə tutulan məqsədə nail olmaq üçün uyğun olmalıdır. Zərurilik meyarına əsasən inzibati orqan tərəfindən tətbiq olunan məhdudlaşdırıcı tədbirlər daha az məhdudlaşdırıcı qanunvericilik vasitələrinin olmadığı yerdə, qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olunmaq üçün ən yumşaq, zəruri olmalıdırlar. Yararlılıq meyarı qarşıya qoyulmuş məqsədlərə qeyri-mütənasib olan hər hansı həddən artıq inzibati tədbirlərdən istifadə edilməməsinə, ictimai maraqlarla tarazlaşdırmasını nəzərdə tutur".

Məhkəmə kollegiyası kassasiya şikayətinin həmin dəlillərini də əsaslı kimi qiymətləndirərək hesab etmişdir ki, işə yenidən apellyasiya qaydasında baxılarkən apellyasiya instansiyası məhkəməsi qeyd olunanları nəzərə almalıdır.

Məhkəmə kollegiyası həmçinin hesab etmişdir ki, mülki işə baxıldıqda qərardadın ləğvi üçün əsas olan maddi və prosesual qanun pozuntularına yol verilmişdir.

Şərh olunanlara əsasən kassasiya kollegiyası kassasiya şikayətinin qismən təmin edilməstə və Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 13 dekabr 2016-cı il tarixli qərarının ləğv edilməklə işin yenidən baxılması üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilməsi haqqında qərar qəbul etmişdir.

**Quldurluq cinayətinin törədilməsində köməkçi qismində iştirak etmiş şəxs
aşağı instansiya məhkəmələri tərəfindən səhvən həmin cinayətin icraçısı
hesab edilmişdir.**

Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 01 aprel 2014-cü il tarixli hökmü ilə Ağabəyov Albert Novruzəli oğlu Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətnə CM-nin) 181.2.1 və 181.2.5-ci maddələri ilə təqsirli bilinib, 8 (səkkiz) il müddətə və Daşdəmirov Feruz Məzahir oğlu CM-nin 181.2.1 və 181.2.5-ci maddələri ilə təqsirli bilinib 8 (səkkiz) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişlər.

Həmin hökmlə həmçinin Şixmətov Alxas Aydın oğlu da məhkum edilmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə əsasən, Şixmətov Alxas Aydın oğlu, Ağabəyov Albert Novruzəli oğlu və Daşdəmirov Feruz Məzahir oğlu 09 may 2013-cü ildə Qusar rayonunun mərkəzində qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs halında razılığa gəlib Əmrullayev Səlahəddin Nurəddin oğlunun pulunu ələ keçirmək üçün onu Qusar-Xudat yolunun sol tərəfində yerləşən Yeni Yaşayış Massivinin yaxınlığındakı meşənin kənarına aparıb orada Əmrullayev Səlahəddin Nurəddin oğlunun qolunu buraraq yumruqla 1 dəfə onu vurub, bığaqla hədələyərək hücumə məruz qalmış şəxsin həyat və sağlamlığı üçün təhlükəli zorakılıqla basqın edib sonuncunun cibində olan 75 manat pulunu ələ keçirmişlər.

Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 16 yanvar 2015-ci il tarixli qərarı ilə Şixmətov Alxas Aydın oğlunun, Ağabəyov Albert Novruzəli oğlunun və Daşdəmirov Feruz Məzahir oğlunun məhkum edilmələrinə dair 01 aprel 2014-cü il tarixli hökm dəyişdirilmiş, Şixmətov Alxas Aydın oğlunun və Ağabəyov Albert Novruzəli oğlunun əməlləri CM-nin 181.2.1 və 181.2.5-ci maddələrindən CM-nin 180.2.1, 180.2.4-cü maddələrinə tövsüf edilmiş, həmin maddələrlə A.A.Şixmətova 5 (beş) il müddətə, A.N.Ağabəyova 4 (dörd) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilmiş, Daşdəmirov Feruz Məzahir oğlunun əməli isə Cinayət

Məcəlləsinin 32,180.2.1, 180.2.4-cü maddələrinə tövsüf edilərək həmin maddələrlə ona 4 (dörd) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilməklə həmin cəza CM-nin 70-ci maddəsinə əsasən 3 il sınaq müddəti ilə şərti olaraq tətbiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 05 avqust 2015-ci il tarixli qərarı ilə dövlət ittihamçısının kassasiya protesti təmin edilmiş, Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 16 yanvar 2015-ci il tarixli qərarı ləğv edilərək, cinayət işi apellyasiya instansiyası məhkəməsində yeni məhkəmə baxışına təyin edilmişdir.

Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 27 oktyabr 2015-ci il tarixli qərarı ilə məhkumların müdafiəçiləri tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətləri təmin edilməmiş, dövlət ittihamçısının apellyasiya protesti təmin edilmiş, Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 01 aprel 2014-cü il tarixli hökmü dəyişdirilmiş, Şixmətov Alxas Aydın oğluna CM-nin 181.2.1, 181.2.5-ci maddələri ilə təyin olunmuş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının müddəti 8 (səkkiz) il 6 (altı) aydan 8 (səkkiz) ilədək endirilmiş, Daşdəmirov Feruz Məzahir oğluna CM-nin 181.2.1, 181.2.5-ci maddələri ilə təyin edilmiş 8 il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasından 02 iyul 2013-cü il tarixdən 02 dekabr 2013-cü il tarixədək və 01 aprel 2014-cü il tarixdən 16 yanvar 2015-ci il tarixədək həbsdə olduğu 1 (bir) il 2 (iki) ay 15 (on beş) gün çıxılmış, onun üzərində 6 (altı) il 9 (doqquz) ay 15 (on beş) gün müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası saxlanılmış, F.M.Daşdəmirovun cəzaçəkmə müddətinin əvvəlinin 27 oktyabr 2015-ci il tarixdən hesablanması qərara alınmış, o, məhkəmə iclas zalında həbs edilmiş, qalan hissələrdə, o cümlədən məhkum Ağabəyov Albert Novruzəli oğluna münasibətdə hökm dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 27 oktyabr 2015-ci il tarixli qərarından məhkum Daşdəmirov Feruz Məzahir oğlunun müdafiəçisi Əskərov Zöhrab İmaməli oğlu və məhkum Ağabəyov Albert Novruzəli oğlu kassasiya şikayətləri vermişlər.

Məhkum Ağabəyov Albert Novruzəli oğlu kassasiya şikayətini onunla əsaslandırılmışdır ki, onun törətdiyi cinayət əməli soyğunçuluq kimi Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 180.2.1, 180.2.4-cü maddələri ilə tövsif edilməli olduğu halda, düzgün olmayaraq quldurluq hesab edilib Cinayət Məcəlləsinin 181.2.1, 181.2.5-ci maddələri ilə tövsif olunmuş, həmçinin o, həddindən artıq ağır cəzaya məruz qalmışdır.

Bu iddialarını isə Albert Ağabəyov onunla əsaslandırılmışdır ki, cinayət hadisəsi zamanı zərərçəkmiş Səlahəddin Əmrullayevə hər hansı bir xəsarət yetirməmiş, zərərçəkmiş şəxsi hədələmək üçün bıçaqdan da istifadə olunmamışdır. Həmçinin məhkəmələr tərəfindən onun məsuliyyətini yüngülləşdirən, o cümlədən gənc olması, zərərçəkmiş şəxslə barışıq əldə etməsi, əməlindən səmimi peşman olması, ilk dəfə məhkum olunması, zərərçəkmiş şəxsin şikayət və tələbinin olmaması, cəzanı ağırlaşdıran halların müəyyən edilməməsi, yaşayış yerindən müsbət xarakterizə olunması nəzərə alınmamışdır.

Məhkum Albert Ağabəyov kassasiya şikayətində göstərilənlərə əsasən Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 27 oktyabr 2015-ci il tarixli qərarının dəyişdirilməsini, əməlinin CM-nin 181.2.1, 181.2.5-ci maddələrindən 180.2.1, 181.2.4-cü maddələrinə tövsif edilməsini və CM-nin 70-ci maddəsinə əsasən ona təyin olunan cəzanın şərti olaraq tətbiq edilməsini xahiş edir.

Məhkum Daşdəmirov Feruz Məzahir oğlunun müdafiəçisi Əskərov Zöhrab İmaməli oğlu kassasiya şikayətini onunla əsaslandırılmışdır ki, Feruz Daşdəmirovun hərəkətlərində cinayətin əlamətlərinin olması, o cümlədən Daşdəmirovun digər şəxslərlə qabaqcadan əlbirliyi sübutlarla müəyyən edilmədiyini, yəni əməlində cinayət tərkibi olmadığı halda onun barəsində ittiham hökmü çıxarılmış və bu nəticə ilə apellyasiya məhkəməsi də əsassız olaraq razılaşıdır.

Müdafiəçi iddia etmişdir ki, zərərçəkmiş S.Əmrullayevin özü belə Feruz Daşdəmirovu hadisə zamanı görməmiş, ümumiyyətlə F.Daşdəmirovun cinayət hadisəsindən məlumatı olmamış, o, yalnız taksi sürücüsü kimi avtomobilində Alxas Şıxmətovu və Albert Ağabəyovu Qusar rayonunun Hil kəndinə aparmış və buna görə 15 manat pul almışdır.

Müdafiəçi Z.İ.Əskərov kassasiya şikayətində göstərilənləri Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 416.0.6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş halı yaradan pozuntular kimi qiymətləndirərək, həmin əsasla Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 27 oktyabr 2015-ci il tarixli qərarının Daşdəmirov Feruz Məzahir oğluna aid hissədə ləğv edilməsini və həmin hissədə cinayət işi üzrə icraata xitam verilməsini xahiş etmişdir.

Məhkəmə kollegiyası məhkum Feruz Daşdəmirovun müdafiəçisi Zöhrab Əskərovun və məhkum Albert Ağabəyovun kassasiya şikayətlərini Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətnə CPM-nin) 419-cü maddəsinin tələbləri baxımından səlahiyyətlərinə aid olan kassasiya müraciətləri kimi görərək bu müraciətlərlə əlaqədar Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 27 oktyabr 2015-ci il tarixli qərarının qanuniliyini və əsaslılığını məhkumlar Albert Ağabəyova və Feruz Daşdəmirova münasibətdə yoxlayıb, araşdırmanın nəticələri olaraq aşağıdakıları qeyd etmişdir.

Cinayət məsuliyyətinin əsaslarına dair CM-nin 3-cü maddəsində təsbit olunmuşdur ki, yalnız həmin Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır.

Bu normanın mənasına görə şəxsin əməlində konkret cinayət tərkibinin cəhətlərini təşkil edən zəruri əlamətlərin mövcud olub-olmaması barədə nəticəyə gəlmək üçün şəxsə istinad edilən əməlin Cinayət Məcəlləsinin Ümumi hissəsinin tələbləri nəzərə alınmaqla Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsinin dispozisiyası ilə müqayisə edilməsi tələb olunur.

Bu tələb Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin

244.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 17 mart 2011-ci il tarixli qərarının müddəalarından da irəli gəlir.

Belə ki, Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun həmin qərarına görə, cinayətin tövsifi törədilən konkret cinayət əməlinin cəhətləri ilə cinayət hüquq normasının dispozisiyasında nəzərdə tutulan tərkib əlamətləri arasında uyğunluğu müəyyən etməklə, müvafiq prosessual sənəddə öz əksini tapan və cinayət-hüquqi nəticələrə səbəb olan əmələ verilən cinayət hüquqi qiymətdir.

CPM-nin 139-cu maddəsi bu normada təsbit olunmuş digər hallarla yanaşı cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməldə cinayətin əlamətlərinin sübutlara əsasən müəyyən edilməsini tələb edir.

CPM-nin 145.1-ci maddəsinə əsasən “hər bir sübut mənsubiyyəti, mümkünlüyü, mötəbərliyi üzrə qiymətləndirilməlidir. Cinayət təqibi üzrə toplanılmış bütün sübutların məcmusuna isə ittihamın həlli üçün onların kifayət etməsinə əsasən qiymət verilməlidir”.

Cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutların kifayət etməsi dedikdə isə, müəyyən edilməli hallar üzrə mümkün sübutların elə bir həcmi nəzərdə tutulur ki, onlar sübut etmə predmetinin (o cümlədən, əməldə cinayət tərkibinin əlamətlərinin olub-olmamasının) müəyyən edilməsi üçün mötəbər və yekun nəticəyə gəlməyə imkan versin (CPM, maddə 146.1).

Müdafiəçinin Feruz Daşdəmirovun heç bir şəkildə quldurluq cinayətində iştirak etməməsi, quldurluq cinayətindən məlumatsız olmaqla hərəkətinin müstəsna olaraq taksi sürücüsü kimi öz avtomobilində Albert Ağabəyovu və Alxas Şıxmətovu Qusar rayonun Hil kəndinə aparmaqdan ibarət olması barədə dəlilini yuxarıda gətirilən normaların işığında işin faktiki halları, məhkəmələrdə tədqiq olunmuş sübutlarla müqayisə etməklə yoxladıqda, bu dəlillərin əsassız olduğu müəyyən edilir.

Belə ki, şahid Muradov Namik Bəxtiyar oğlunun ifadəsinə görə Qusar şəhərinin avtovağzalında Alxas Şıxmətov və Albert Ağabəyov zərərçəkmişə qarşı cinayət törətməyi planlaşdırdıqdan dərhal sonra mobil telefonla Feruz Daşdəmirova zəng edib bu haqda ona məlumat vermiş və zərərçəkmişdən pulu alıb qaçdıqdan sonra onları öz avtomobili ilə Qusar

şəhərində onun dediyi yerdən götürməyi tapşırılmışdır.

Digər sübutlardan isə görünür ki, həqiqətən də Alxas Şıxmətov və Albert Ağabəyov bıçaqla hədələyib, qolunu burub, yumruqla vurmaqla, yəni həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olan zor tətbiq etməklə zərərçəkmiş Səlahəddin Əmrullayevdən pulu alıb qaçdıqdan sonra Feruz Daşdəmirov onları “Qusar-Xudat” avtomobil yolunun kənarından götürüb öz avtomobili ilə hadisə yerindən daha da uzaqlaşdırmışdır.

Yuxarıda qeyd olunanlar Feruz Daşdəmirovun quldurluq cinayətində iştirakının olmasını təsdiq etsələr də, kollegiya hesab etmişdir ki, məhkəmələr onun cinayətdə rolunun qiymətləndirilməsində səhvə yol vermiş, düzgün olmayaraq Feruz Daşdəmirovu qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxsin tərkibində quldurluq cinayətinin icraçısı kimi qəbul etmişlər.

Belə ki, CM-nin 34.1 və 34.2-ci maddələrinin müqayisəsindən görünür ki, CM-nin 34.2-ci maddəsində təsbit olunmuş “qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs” cinayət-hüquq kateqoriyasını “bir qrup şəxs” anlayışından fərqləndirən yeganə cəhət birinci halda qrupun iştirakçıları arasında cinayətin birgə törədilməsi barədə qabaqcadan razılığın əldə olunmasıdır. Qalan səciyyəvi əlamətlər üzrə bu iki anlayış tamamilə üst-üstə düşür. Ona görə də, nə qədər ki, CM-nin 34.1-ci maddəsi cinayətin “bir qrup şəxs” tərəfindən törədilməsini onun iki və ya daha çox icraçının birgə iştirakı ilə həyata keçirilməsi kimi təsbit etmişdir, cinayətin “qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs” tərəfindən törədilməsi də cinayətin qrupa daxil olan şəxslər tərəfindən birlikdə icra edilməsini, yəni birgə icraçılıığı ehtiva edən anlayış kimi təfsir olunmalıdır (“qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs”in məhz birgə icraçılıığı ehtiva edən iştirakçılığın növü olması “Oğurluq, soyğunçuluq və quldurluğa dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” Azərbaycanın Respublikası Ali Məhkəməsinin 3 mart 2005-ci il tarixli Plenumunun 10 və 11-ci bəndlərindən də irəli gələn qənaətdir).

Cinayətin icra edilməsi (bilavasitə törədilməsi) dedikdə isə, onun obyektiv cəhətini təşkil edən hərəkətlərin yerinə yetirilməsi (cinayət hərəkətsizliklə törədildikdə bunu təşkil edən davranış) başa düşülür. CM-nin 181-ci

maddəsində göstərilən quldurluq cinayətinin obyektiv cəhətini özgənin əmlakını ələ keçirmə məqsədi ilə “hücumu məruz qalmış şəxsin həyatı və sağlamlığı üçün təhlükəli zorakılıqla və ya belə zorakılıq tətbiq ediləcəyi hədəsi ilə bağlı olan basqın” təşkil edir.

Bu cinayət-hüquqi normanı hazırkı iş üzrə müəyyən edilmiş hallarla əlaqələndirdikdə görünür ki, Feruz Daşdəmirovu qabaqcadan əlbir olan qrupun tərkibində quldurluq cinayətinin icraçısı kimi qiymətləndirməkdən ötrü tələb olunan hərəkət CM-nin 181-ci maddəsində göstərilən məqsəd üçün basqın etmək və yaxud başqa hərəkətlərlə bilavasitə basqının həyata keçirilməsinə yardım etməkdir.

Lakin, iş üzrə müəyyən olunmuş hallardan və həmin halları təsdiq edən sübutlardan (o cümlədən zərərçəkmiş şəxs Səlahəddin Əmrullayevin ümumiyyətlə hadisənin gedişində Feruz Daşdəmirovu görməməsi barədə məlumat verməsindən) aydın olur ki, iştirakçılar arasında qabaqcadan əldə olunmuş razılığa əsasən F.Daşdəmirovun cinayətin törədilməsində rolu basqın etmək və yaxud bilavasitə basqının həyata keçirilməsinə yardım etmək deyil, basqın həyata keçirildikdən (hətta zərərçəkmiş şəxsin əmlakı ələ keçirildikdən), yəni cinayət başa çatdıqdan sonra hadisə yerindən (meşədən) qaçıb “Qusar-Xudat” avtomobil yolunun kənarına çıxmış Albert Ağabəyovu və Alxas Şıxmətovu öz avtomobili ilə aparmaq (hadisə yerindən daha da uzaqlaşdırmaq) olmuşdur.

Bu hərəkətlər isə, F.Daşdəmirovun qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxsə, yəni A.Şıxmətovla A.Ağabəyova quldurluq cinayətinin törədilməsindən sonra onları və ələ keçirdikləri özgə əmlakını avtomobilində başqa yerə aparmağı qabaqcadan vəd edib bu vədə uyğun olaraq hərəkətlər etməklə, bilavasitə olmasa da, cinayətin törədilməsinə yardım etdiyini, yəni qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilən quldurluqda köməkçi qismində iştirak etdiyini göstərir.

Belə ki, CM-nin 32.5-ci maddəsinə əsasən cinayətin törədilməsinə məsləhətləri, göstərişləri və məlumatları ilə, cinayət törədilməsi üçün alət və vasitələr vermək və ya maneələri aradan qaldırmaqla yardım etmiş şəxs, habelə cinayət törətmiş şəxsi, cinayət alətlərini və ya vasitələrini, cinayətin izlərini, yaxud cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərini və ya digər

əmlakı gizlətməyi, belə pul vəsaitlərini və ya digər əmlakı əldə etməyi, onlara sahiblik və ya onlardan istifadə etməyi, yaxud sərəncam verməyi qabaqcadan vəd etmiş şəxs köməkçi sayılır.

CM-nin 33.3-cü maddəsinə əsasən cinayətin təşkilatçısı, təhrikçisi və ya köməkçisi törədilmiş cinayətə görə, cinayətin törədilməsində onların eyni vaxtda birgə icraçı kimi iştirak etdiyi hallar istisna olmaqla, bu Məcəllənin 32-ci maddəsinə istinad edilməklə həmin Məcəllənin Xüsusi hissəsində nəzərdə tutulmuş müvafiq maddəyə uyğun olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb edirlər.

Qeyd olunanlar məhkəmələrin Feruz Daşdəmirovun əməlini quldurluq cinayətini icra etmə kimi, CM-nin 32.5-ci maddəsinə istinad edilmədən CM-nin 181.2.1, 181.2.5-ci maddələri ilə tövsif etməklə məhkəmə qərarının kassasiya qaydasında dəyişdirilməsini tələb edən CPM-nin 416.0.15-ci maddəsində təsbit olunmuş pozuntuya yol verdiklərini göstərir.

Odur ki, məhkəmə kollegiyası belə qənaətə gəlmişdir ki, Feruz Daşdəmirovun müdafiəçisi Zöhrab Əskərovun kassasiya şikayəti qismən edilməklə mübahisələndirilən qərar dəyişdirilməli, F.Daşdəmirovun əməli cinayətdə rolunun daha az olduğunu göstərən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 32.5,181.2.1, 32.5,181.2.5-ci maddələrinə tövsif edilməlidir.

Məhkum Ağabəyov Albert Novruzəli oğlunun kassasiya şikayətində irəli sürdüyü, cinayətin törədilməsi zamanı zərərçəkmiş Səlahəddin Əmrullayevə qarşı zor tətbiq olunmamasına və onun bıçaqla hədələnməməsinə, yəni əməlinin quldurluq kimi deyil, soyğunçuluq kimi tövsif edilməli olmasına dair iddiaya gəldikdə, bu iddia məhkəmədə baxılmış sübutlarla, o cümlədən zərərçəkmiş S.Əmrullayevin ona qarşı bıçaqdan istifadə edilməklə hədənin və zorakılığın tətbiq olunması, bu yolla basqın edib Albert Ağabəyovun və Alxas Şıxmətovun onun 75 manat məbləğində pulunu ələ keçirmələri barədə ifadəsi ilə təkzib olunduğundan, məhkəmə kollegiyası kassasiya şikayətinin müəllifi ilə razılaşmaq üçün əsas görməmişdir.

Bu iddia kimi, Albert Ağabəyovun ona məsuliyyətini yüngülləşdirən hallar nəzərə

alınmadan həddindən artıq ağır cəzanın təyin olunması haqqında iddiası da əsassızdır.

Kassasiya şikayətində göstərilənlərin əksinə olaraq, ona cəza təyin olunarkən CM-nin 58.3-cü maddəsində göstərilən cəzanın təyin edilməsində əhəmiyyət kəsb edən bütün hallar, o cümlədən cəzanı ağırlaşdıran halların olmaması, cəzanı yüngülləşdirən hallar kimi zərərçəkmiş şəxsə dəymiş zərərin ödənilməsi, yaşayış yerindən müsbət xasiyyətnamənin verilməsi tarazlaşdırılmış şəkildə nəzərə alınmış və bunun nəticəsi kimi ona təqsirli bilindiği CM-nin 181.2.1, 181.2.5-ci maddələrinin sanksiyasında alternativsiz nəzərdə tutulmuş 8 ildən 12 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmənin ən aşağı həddində cəza təyin edilmişdir.

Odur ki, məhkəmə kollegiyası kassasiya şikayətlərinin təmin edilməsinə dair məhkum

F.M.Daşdəmirovun müdafiəçisi Zöhrab Əskərovun və kassasiya şikayətlərinin təmin edilməsinə dair dövlət ittihamçısının çıxışlarını dinləyib, şərh edilən əsaslara məhkum Albert Ağabəyovun kassasiya şikayəti təmin edilməməsi, məhkum Feruz Daşdəmirovun müdafiəçisi Z.Əskərovun kassasiya şikayəti isə qismən təmin edilməsi, Feruz Daşdəmirova aid hissədə Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının Şıxmətov Alxas Aydın oğlunun, Ağabəyov Albert Novruzəli oğlunun, Daşdəmirov Feruz Məzahir oğlunun barəsində olan 27 oktyabr 2015-ci il tarixli qərarının Feruz Daşdəmirova aid hissədə yuxarıda göstərilən qaydada dəyişdirilməsi haqqında qərar qəbul etmişdir.

Cinayət təqibi orqanı tərəfindən irəli sürülmüş ittihamla müqayisədə təqsirləndirilən şəxsə istinad edilən əməlin faktiki məzmunu baxımından ağırlaşdırmaqla apellyasiya instansiyası məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 318.1-ci maddəsinin müəyyən etdiyi məhkəmə baxışının hədlərini aşmış, cinayət-prosessual qanunla məhkəməyə aid edilməyən ittiham funksiyasını üzərinə götürmüşdür.

Qobustan Rayon Məhkəməsinin 23 dekabr 2014-cü il tarixli hökmü ilə Quliyev Səyahət Feyruz oğlu Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətnədə CM-nin) 177.2.2 və 177.2.4-cü maddələri ilə təqsirli bilinib, 3000 (üç min) manat miqdarda cərimə cəzasına məhkum edilmiş, CM-nin 69.4-cü maddəsinə əsasən, həbsdə saxlanıldığı müddət - 4 (dörd) ay 19 (on doqquz) gün nəzərə alınaraq, cəzası yüngülləşdirilmiş və ona 500 (beş yüz) manat miqdarda cərimə cəzası təyin edilmişdir.

Birinci instansta məhkəməsinin hökmünə əsasən, Quliyev Səyahət Feyruz oğlu 22 iyul 2014-cü il tarixdə özgənin əmlakını gizli olaraq talamaq məqsədilə mühafizəçi işlədiyi Azərbaycan Respublikası Sənaye və Energetika Nazirliyi Alternativ və Bərpa olunan Enerji Mənbələri üzrə Dövlət Agentliyinin Qobustan Eksperimental Poliqonu və Tədris Mərkəzinin ərazisində yerləşən həmin mərkəzə məxsus hər bir metrəsi 9 manat dəyərində, NYY IX 95 0.6/1 kv markalı, ümumi uzunluğu 36,1 metr, diametri 18 mm, çoxsimli, iki qat izolyasiyalı,

324,9 manat dəyərində olan mis kabeli gizli olaraq üstündə olan dəmir kəsən mişarla əvvəlcə müxtəlif ölçülərdə ayrı-ayrı hissələrə bölüb mərkəzin ərazisindən çıxarıb kirayə yaşadığı mənzilə aparmış, sonradan isə saxlanılması üçün Qobustan rayonunun Ərəbqədim kəndində yaşayan tanışı İmanquliyev Həsərət Ağapolad oğluna verməklə, oğurluq etmişdir.

Bundan sonra öz cinayət niyyətini həyata keçirərək 26 iyul 2014-cü il tarixdən 29 iyul 2014-cü il tarixədək olan müddət ərzində xidmətdə olduğu dövrdə davam edən cinayət formasında təkrar olaraq həmin mərkəzə məxsus hər bir metrəsi 9 manat dəyərində olan cəmi 146,65 metr uzunluqda NYY IX 95 0 6/1 kv markalı, diametri 18 mm, çoxsimli, iki qat izolyasiyalı, mis tərkibli kabeli gizli olaraq özü ilə gətirdiyi dəmir kəsən mişarla 10 ədəd müxtəlif ölçülərdə ayrı-ayrı hissələrə bölüb mərkəzin ərazisindən çıxarıb Azərbaycan Respublikası Sənaye və Energetika Nazirliyi Alternativ və Bərpa Olunan Enerji Mənbələri üzrə Dövlət Agentliyinin Qobustan

Eksperimental Poliqonu və Tədris Mərkəzinə 1320 manat məbləğində xeyli miqdarda ziyan vurmaqla özgənin əmlakını gizli olaraq talayıb oğurlamışdır.

Sumqayıt Apelyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 17 fevral 2016-cı il tarixli qərarı ilə Qobustan Rayon Məhkəməsinin 23 dekabr 2014-cü il tarixli hökmü Səyahət Quliyevin CM-nin 177.2.2-cü maddəsi ilə təqsirli bilinib məhkum edilməsi hissəsində ləğv edilmiş və həmin maddə ilə ona elan olunmuş ümumi ittihamdan xaric edilmişdir. S.F.Quliyevin əməli CM-nin 177.2.4-cü maddəsindən CM-nin 29,177.2.4-cü maddəsinə tövsif edilmiş və həmin maddə ilə ona 3000 (min) manat miqdarda cərimə cəzası təyin edilmiş, CM-nin 69.4-cü maddəsinə əsasən, S.F.Quliyevin həbsdə saxlanıldığı müddət - 4 (dörd) ay 19 (on doqquz) gün nəzərə alınaraq, onun cəzası yüngülləşdirilmiş və onun üzərində qəti olaraq 500 (beş yüz) manat miqdarda cərimə cəzası saxlanılmış, hökmdən verilmiş apellyasiya protesti isə təmin edilməmişdir.

Sumqayıt Apelyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 17 fevral 2016-cı il tarixli qərarından dövlət ittihamçısı kassasiya protesti verərək həmin protestini onunla əsaslandırılmışdır ki, apellyasiya instasiyası məhkəməsi düzgün olmayaraq ayrı-ayrı oğurluq cinayətlərini davam edən vahid cinayətin epizodları kimi qiymətləndirib, cinayətlərin təkrar törədilməsi əlamətini təsbit edən CM-nin 177.2.2-ci maddəsinə ittihamdan xaric etməklə və cinayətləri CM-nin 29,177.2.4-cü maddəsi ilə tövsif etməklə sübutlarla müəyyən edilmiş işin həqiqi hallarının ziddinə qərar qəbul etmiş, bununla da Səyahət Quliyevin əməlinin hüquqi tövsifində səhvə yol vermişdir.

Dövlət ittihamçısı kassasiya protestində göstərilənləri Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətndə CPM-nin) 416.0.2 və 416.0.15-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş halları yaradan pozuntular kimi qiymətləndirərək, həmin əsaslarla apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının ləğv edilməsini və işin apellyasiya məhkəməsində yeni məhkəmə baxışına təyin edilməsini xahiş etmişdir.

Kassasiya Kollegiyası ilk növbədə qeyd etmişdir ki, CPM-nin 416.0 və 416.0.7-ci maddələrinə əsasən məhkəmə təqsirləndirilən

şəxsin əməllərinin qanunun daha yüngül maddəsi ilə yenidən tövsif edilməsi halları istisna olmaqla, məhkuma ittiham elan edilməmiş əməlin törədilməsinə görə səhvən ittiham hökmü çıxarıqda kassasiya instansiyası məhkəməsi apellyasiya instansiyası məhkəməsinin hökmü və ya qərarını kassasiya qaydasında ləğv edə və yaxud dəyişdirə bilər.

CPM-nin 416.0.7-ci maddəsinin sözügedən halı apellyasiya instansiyası məhkəməsinin hökmünün (qərarının) ləğv edilməsini tələb edən əsas kimi təsbit etməsi məhkəmə baxışının hədlərinə dair cinayət-prosessual qanunun müddəalarından irəli gəlir.

Belə ki, məhkəmə baxışının hədlərini müəyyən edən CPM-nin 318.1-ci maddəsində göstərilmişdir ki, məhkəmə baxışı zamanı cinayət işinə, məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın materialına və ya xüsusi ittiham qaydasında şikayətə yalnız təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş və ya məhkəməyə verilən ittiham daxilində baxılır. Məhkəmə baxışı nəticəsində məhkəmə təqsirləndirilən şəxsin əməlini ağır cinayətdən daha yüngül cinayət əməlinə tövsif etmək, habelə ona qarşı irəli sürülmüş ittihamdan ayrı-ayrı bəndləri çıxarmaq hüququna malikdir.

Bu maddənin mənasına görə cinayət təqibi orqanı və yaxud xüsusi ittihamçı tərəfindən şəxsə qarşı irəli sürülmüş (məhkəməyə verilən) ittihamla müqayisədə onun daha ağır cinayətə görə mühakimə edilməsi yolverilməzdir.

Təqsirləndirilən şəxsin mövcud ittihamla müqayisədə daha ağır cinayətə görə mühakimə edilməsi dedikdə, ittihamın cinayət əməlinin həm faktiki hallar (şəxsə istinad edilən cinayətkar hərəkətlərin və yaxud hərəkətsizliyin faktiki məzmunu), həm də həmin əmələ tətbiq edilən cinayət-hüquqi normanın sərtliyi nöqtəyi nəzərdən təqsirləndirilən şəxsin vəziyyətinin ağırlaşmasına səbəb olan dəyişdirilməsi başa düşülür. Yəni, CPM-nin 318.1-ci maddəsi ilə qadağan edilən belə dəyişdirilmə zamanı şəxs cinayət təqibi orqanı, xüsusi ittihamçı tərəfindən təqsirləndirildiyi Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsi ilə müqayisədə cinayət qanununun daha ağır cəza nəzərdə tutan maddəsi ilə və yaxud ittihamda onun cinayətkar hərəkətlərinin (hərəkətsizliyinin) faktiki məzmununa daxil

edilməyən əlavə hərəkətlərə (hərəkətsizliyə), yeni və ya daha ağır ictimai-təhlükəli nəticələrə görə təqsirli bilinir.

İrəli sürülmüş ittihamla müqayisədə şəxsin daha ağır ittiham üzrə (daha ağır cəzanı nəzərdə tutan cinayət-hüquqi norma əsasında) təqsirli bilinməsi baş verməyə də, onun cinayətkar hərəkətlərinin (hərəkətsizliyinin) faktiki məzmununun ittihamda göstərilənlərlə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdirilməsi də CPM-in 318.1-ci maddəsinin mənası baxımından yolverilməzdir.

Çünki, belə hallarda şəxsin əməlləri ona qarşı irəli sürülmüş ittihamla müqayisədə yeni əlamət, daha ağır ictimai-təhlükəli nəticə (cinayəti ağırlaşdıran hallar) hesabına - faktiki məzmun baxımından, əməllərə daha ağır məsuliyyət müəyyən edən cinayət-hüquqi normanın şamil edilməsi hesabına - hüquqi tövsif baxımından ağırlaşdırılmış olur.

Həmçinin, belə vəziyyətlə üzləşən təqsirləndirilən şəxs ona qarşı irəli sürülmüş ittiham üzrə (törətməsi isnad edilən cinayət əməlinə görə) deyil, faktiki olaraq yeni hərəkətlərə (hərəkətsizliyə) görə, ona qarşı irəli sürülməyən ittiham üzrə mühakimə edilir və belə ittiham şəxs üçün yeni, gözlənilməz olduğundan, onun həmin ittihamdan müdafiə olunmaq imkanları məhdudlaşdırılmış olur.

İttihamın bu cür dəyişdirilməsinə yol vermiş məhkəmə isə müasir cinayət-prosessual qanunvericiliyin onun səlahiyyətlərinə aid etmədiyi ittiham (ittiham irəli sürmək) funksiyasını üzərinə götürmüş olur ki, bu da cinayət mühakimə icraatının obyektivliyi, qərəzsizliyi və ədalətliliyi (CPM, maddə 28), cinayət prosesində tərəflərin çəkişməsi (CPM, maddə 32) prinsiplərinin kobud şəkildə pozulması kimi çıxış edir və nəticə etibarlı ilə CPM-nin 9.2-ci maddəsinin tələbinə görə aparılmış məhkəmə icraatının etibarsız sayılması üçün əsas yaradır (təsadüfi deyil ki, cinayət-prosessual qanun məhkəmədə ittihamı ağırlaşdırmaq barədə təşəbbüs irəli sürmək hüququnu müstəsna olaraq ittiham tərəfində təmsil olunan proses iştirakçılarına aid etmişdir).

Təhlil edilən məsələ ilə əlaqədar işin hallarını CPM-nin 318.1, 416.0.7-ci maddələri və həmin normaların ehtiva etdikləri “irəli sürülmüş ittihamda göstərilən cinayətlə

müqayisədə daha ağır olan cinayət” anlayışının təfsiri üzrə məhkəmə kollegiyasının hüquqi mövqeyi ilə müqayisə etdikdə aşağıdakılar müəyyən edilir.

İbtidai istintaq orqanı tərəfindən Səyahət Quliyevə qarşı CM-nin 177.1, 177.2.2, 177.2.4-cü maddələri irəli sürülmüş ittihamla və həmin ittihamın CM-in 177.2.2, 177.2.4-cü maddələri ilə olan hissəsi ilə razalaşan birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə görə Səyahət Quliyev əvvəlcə 22 iyul 2014-cü ildə zərərçəkmiş hüquqi şəxsə 324,9 manat məbləğində ziyan vurmaqla oğurluq etmiş, daha sonra isə təkrarən 26 iyul 2014-cü ildən 29 iyul 2014-cü il tarixədək olan dövrdə vahid qəsdlə əhatə olunan davam edən cinayətkar hərəkətləri ilə zərərçəkmiş hüquqi şəxsə 1320 manat məbləğində ziyanın vurulması ilə nəticələnən oğurluq cinayətini törətmişdir.

Dövlət ittihamçısının apellyasiya protesti əsasında cinayət işinə baxan Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyası S.Quliyevin törətdiyi əməlləri, o cümlədən 22 iyul 2014-cü il tarixdə törədilən oğurluğu davam edən vahid cinayətin epizodları kimi qiymətləndirmiş, 22 iyul 2014-cü il tarixli epizodla birlikdə götürülməklə 26 – 29 iyul 2014-cü ildə törədilən oğurluğun Səyahət Quliyevin iradəsindən asılı olmayan səbəbdən, (cinayət başında polis tərəfindən yaxalandığına görə) başa çatdırılmadığını nəzərə almış və bu səbəblər üzündən cinayətlərin təkrar törədilməsi əlamətini təsbit edən CM-nin 177.2.2-ci maddəsinə ümumi ittihamdan xaric edib, təqsirləndirilən şəxsin əməlini yalnız Cinayət Məcəlləsinin 29,177.2.4-cü maddəsi ilə tövsif etmişdir.

Məhkəmə kollegiyası Səyahət Quliyevin ikinci (26-29 iyul 2014-cü ildə törədilən) oğurluq əməlinin cinayətə cəhd kimi qiymətləndirilməsini şübhə altına almaq üçün əsas görmür. İşin sübutlara, o cümlədən polis əməkdaşlarının şahid qismində verdikləri ifadələrinə əsaslanan hallarına görə Səyahət Quliyev 1320 manat dəyərində kabeli onun saxlanıldığı yerdən götürükdən sonra gerçəkdən də bu əmlak üzərində sərəncam vermək imkanı əldə etmədən, yəni cinayət başında polis tərəfindən yaxalanmış, beləliklə özündən asılı olmayan səbəbdən cinayəti başa çatdırma bilməyib, həmin dəyərdə özgə əmlakını

oğurlamağa cəhd etmişdir.

Bununla belə, hökmün yuxarıda təsvir edilən qaydada dəyişdirilməsi ittihamda göstərilən maddələrdən birinin (cinayətlərin təkrar törədilməsi əlamətini təsbit edən CM-nin 177.2.2-ci maddəsinin) istisna edilməsinə baxmayaraq, əslində S.Quliyevin vəziyyətini cinayət təqibi orqanı tərəfindən irəli sürülmüş ittihamla müqayisədə ona istinad edilən əməlin faktik məzmunu baxımından ağırlaşdırmışdır.

Çünki, apellyasiya məhkəməsi Səyahət Quliyevin 22 iyul 2014-cü il tarixli əməlini də sonrakı oğurluq əməli ilə birlikdə götürüb vahid qəsdlə əhatə olunan, davam edən cinayətin epizodu kimi qiymətləndirmiş, beləliklə də ittihamda göstəriləndiyindən fərqli olaraq S.Quliyevin qəsdinin ayrı-ayrılıqda 324,9 manat və 1320 manat dəyərində özgə əmlakının ələ keçirilməsinə deyil, daha böyük – 1640,9 manat məbləğində əmlakın ələ keçirilməsinə yönəlməsi haqqında nəticəyə gəlmişdir.

Bununla da, yəni Səyahət Quliyevin ümumilikdə 1640,9 manat dəyərində özgə əmlakını ələ keçirməyə cəhd etməsi barədə nəticəyə gəlib, cinayətlərin təkrar törədilməsi əlamətini ittihamdan xaric etməklə apellyasiya məhkəməsi cinayətin obyektiv cəhətinə daxil olan element – cinayətin ictimai-təhlükəli nəticəsi baxımından ittihamı ağırlaşdırmış, CPM-nin 318.1-ci maddəsinin müəyyən etdiyi məhkəmə baxışının hədlərini aşmış, cinayət-prosessual qanunla məhkəməyə aid edilməyən ittiham funksiyasını üzərinə götürmüşdür.

Hər iki oğurluq əməlinin vahid qəsdlə əhatə olunmaqla davam edən cinayət təşkil etmələri barədə apellyasiya məhkəməsinin gəldiyi nəticə sübutlarla da uzlaşmır.

Hətta apellyasiya məhkəməsinin əsas götürdüyü Səyahət Quliyevin özünün ifadəsinə baxdıqda belə, məhkəmənin öz qənaətində haqlı olmadığı müəyyən edilir.

Belə ki, Səyahət Quliyev heç vaxt qabaqcadan, yəni oğurluğun obyektiv tərəfini yerinə yetirməyə başlayana qədər cinayəti bir neçə dəfəyə, yəni əvvəlcə 22 iyulda, daha sonra 26 iyuldan 29 iyul 2014-cü ilədək olan dövrdə törətmək niyyətində olması barədə ifadə verməmişdir.

Əksinə o, bildirmişdir ki, iş yerindən vəd edilmiş 500 manat ona verilmədiyi üçün

kabel oğurlamaq qərarına gəlmiş və bu niyyətini həyata keçirmək üçün 22 iyul 2014-cü ildə kabel oğurlamışdır. Oğurladığı kabelin onun ehtimal etdiyi dəyərdə olmadığını gördükdə isə yenidən kabel oğurlamaq qərarına gəlmiş və 2014-cü il iyulun 26-dan 29-dək olan dövrdə hazırladığı kabel kəsiklərini oğurlamağa cəhd etmiş, lakin polis tərəfindən yaxalanmışdır.

Göründüyü kimi, ikinci əməli törətmək niyyəti S.Quliyevdə əvvəlcədən deyil, 22 iyul 2014-cü il tarixdə oğurluq cinayətini başa çatdırdıqdan sonra yaranmışdır ki, bu da onun hərəkətlərində davam edən cinayətlər üçün zəruri olan əlamətin – vahid qəsdin olmadığını göstərir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin Səyahət Quliyevin cinayət əməlini yalnız bir maddə ilə tövsif edib CM-nin 177.2.2-ci maddəsinə istisna etməsi və S.Quliyevə hökmə təyin olunmuş cərimə cəzasını dəyişdirilmədən saxlaması da şərh edilən pozuntuya münasibətdə heç nəyi dəyişməmiş, çünki Quliyevin cinayətkar hərəkətlərinin faktiki məzmununun ittihamda göstəriləndiyindən daha ağır ictimai-təhlükəli nəticə hesabına genişləndirilməsi və onun irəli sürülmüş ittihamla müqayisədə daha ağır əmələ görə təqsirli bilinməsi kimi pozuntunu ortadan qaldırmır.

Apellyasiya məhkəməsinin yol verdiyi nöqsanlar apellyasiya məhkəməsinin qərarının ləğv edilməsinə və işin yenidən apellyasiya qaydasında baxılmasını tələb edən CPM-nin Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 416.0.2, 416.0.7 və 416.0.15-ci maddələrində təsbit edilən halları yaratdığından məhkəmə kollegiyası kassasiya protestinin təmin edilməsinə dair dövlət ittihamçısının və kassasiya protestinin təmin edilməməsinə dair məhkumun çıxışlarını dinləyib, şərh edilən əsaslara görə kassasiya protestinin təmin edilməsi, Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının Quliyev Səyahət Feyruz oğlunun barəsində olan 17 fevral 2016-cı il tarixli qərarının isə ləğv edilməklə cinayət işinin apellyasiya məhkəməsində yeni məhkəmə baxışına təyin edilməsi haqqında qərar qəbul etmişdir.

Qəsdən adam öldürmə cinayətinin çoxsaylı zərbələr vurmaqla və xəsarətlər yetirilməklə törədilməsi özü-özlüyündə cinayətin xüsusi amansızlıqla törədilməsinə dələlət etmir.

Lənkəran Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 25 fevral 2016-cı il tarixli hökmü ilə Abdullayev Vüsal Məhərrəmli oğlu Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətnə CM-nin) 29,120.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək 7 (yeddi) il 10 (on) ay 15 (on beş) gün müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir.

İbtidai istintaq orqanı tərəfindən Abdullayev Vüsal Məhərrəmli oğlu CM-nin 29,120.2.4-cü maddəsi ilə təqsirləndirilirdi ona görə ki, o, Elçin Məmmədovu xüsusi amansızlıqla qəsdən öldürməyə cəhd etmişdir.

İttiham aktına görə, o, 15 sentyabr 2015-ci il tarixdə saat 22 radələrində yaşadığı evin mətbəxindən soyuq silah hesab edilməyən, tiyəsinin uzunluğu 12 sm. olan bıçağı götürüb Elçin Məmmədovun atası Tofiq Məmmədova məxsus həmin kənddə yerləşən mağazanın yaxınlığına gələrək, Elçin Məmmədov mağazadan tək çıxıb evlərinə gedən zaman həmin mağazanın qarşısında sonuncuya yaxınlaşıb heç nə demədən, üzərində olan bıçaqla əvvəlcə onun döş qəfəsinin sol nahiyəsinə, həmin bıçaq zərbəsinin təsirindən müvazinətini itirib yerə yıxılarkən isə boğaz nahiyəsinə, sonuncu yerə yıxıldıqdan sonra üzərinə çıxaraq bədəninə müxtəlif nahiyələrinə ardıcıl bıçaq zərbələri endirmiş, Elçin Məmmədov həyatını xilas etmək üçün ayaqları və əlləri ilə ona müqavimət göstərməsinə baxmayaraq cinayətkar əməlini davam etdirərək kömək çağırışına yaxınlıqda olan həmkəndlisi Hüseynov İsmayıl Ramazan oğlunun onları aralamaq istəməsinə görə sonuncudan kənar durmasını və onun Elçin Məmmədovu öldürməsinə mane olmamasını tələb etmişdir. Həmin vaxt Elçin Məmmədov imkan tapıb ayağa durub evlərinə tərəf qaçıb ondan uzaqlaşmaq istəsə də, kənd orta məktəbinin darvazasının qarşısında almış olduğu xəsarətlər səbəbindən müvazinətini itirib yerə yıxılmışdır. O, niyyətini başa çatdırmaq üçün uzanıqlı vəziyyətdə olan Elçin Məmmədovun üzərinə çıxıb müstəsna rəhimsizlik və qəddarlıq nümayiş etdirərək, ona

iztirab verdiyini dərk edib, bunu arzulayaraq, xüsusi amansızlıqla bıçaqla ardıcıl çoxsaylı zərbələr vuraraq həyat üçün təhlükəli, sağlamlığa ağır zərər verməyə aid olan qarnın ağ xətt boyunca göbəkdən aşağı kəsilmiş-deşilmiş daxilə keçən və sidik kisəsini zədələyən 1 ədəd, sağlamlığın qısa müddətə pozulmasına səbəb olan və yüngül dərəcəli zərər verməyə aid 13 ədəd, cəmi 14 bıçaq xəsarəti yetirsə də, zərərçəkmişə kömək üçün İsmayıl Hüseynovun çağırışlarına bir qədər sonra hadisə yerinə gəlmiş atası Tofiq Məmmədovun və həmkəndlilərinin müdaxiləsi səbəbindən növbəti zərbələri endirməsinə imkanı olmayaraq cinayət hərəkətlərinin qarşısı alındığından və vaxtında Ucar Mərkəzi rayon xəstəxanasına çatdırılan Elçin Məmmədova ixtisaslı tibbi yardım göstərilərək həyatı xilas edildiyindən, bilavasitə öz iradəsindən asılı olmayan səbəblərə görə, cinayət əməlini başa çatdırma bilməməklə Elçin Məmmədovu xüsusi amansızlıqla qəsdən öldürməyə cəhd etmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə əsasən, V.M.Abdullayev bacısı Nuridə Abdullayevanın həmkəndlisi Məmmədov Elçin Tofiq oğlu tərəfindən qaçırılıb, el adəti ilə toy etmədən 6 ay birlikdə ər-arvad kimi yaşadığından sonra heç bir əsaslı səbəb olmadan geri qaytarılmasını özünün və ailəsinin nüfuzuna xələl gətirən təhqiredici hərəkət kimi qəbul edərək, bu səbəbdən Elçin Məmmədovu qəsdən öldürməklə qisas almaq qərarına gəlmişdir. Bu məqsədlə o, 15 sentyabr 2015-ci il tarixdə saat 22 radələrində Ucar rayonu, Alpı kəndində yerləşən yaşadığı evin mətbəxindən soyuq silah hesab edilməyən, tiyəsinin uzunluğu 12 sm olan bıçağı götürüb, Elçin Məmmədovun atası Tofiq Məmmədova məxsus olan və həmin kənddə yerləşən mağazanın yaxınlığına gələrək, Elçinin mağazada olmasına əmin olduqdan sonra mağazanın qarşısında olan kənd sakinlərinin uzaqlaşmasını gözləmişdir. Bir az sonra mağazadan tək çıxıb evlərinə gedən Elçin Məmmədova mağazanın qarşısında yaxınlaşıb heç nə demədən, üzərində olan bıçaqla əvvəlcə onun döş qəfəsinin sol nahiyəsinə zərbə edirmiş,

bu zərbənin təsirindən müvazinətini itirib yerə yıxılan zərərçəkmişin boğaz nahiyəsinə, yerə yıxıldıqdan sonra isə üzünə çıxaraq bədəninə müxtəlif nahiyələrinə ardıcıl bıçaq zərbələri endirmiş, Elçin Məmmədov həyatını xilas etmək üçün ayaqları və əlləri ilə ona müqavimət göstərməsinə baxmayaraq cinayətkar əməlini davam etdirərkən, kömək çağırışına yaxınlıqda olan həmkəndlisi Hüseynov İsmayıl Ramazan oğlunun gəlməsini görüb sonuncudan kənar durmasını və mane olmamasını tələb etmişdir. Həmin vaxt bundan istifadə edən Elçin Məmmədov imkan tapıb ayağa duraraq, evlərinə tərəf qaçıb ondan uzaqlaşmaq istəsə də, almış olduğu xəsarətlər səbəbindən təxminən 20 metr məsafədə kənd orta məktəbinin darvazasının qarşısında müvazinətini itirib yerə yıxılmışdır. V.Abdullayev niyyətini başa çatdırmaq üçün uzanıqlı vəziyyətdə olan Elçin Məmmədovun üzünə çıxıb, bıçaqla ardıcıl zərbələr vurmuş, həyat üçün təhlükəli, sağlamlığa ağır zərərverməyə aid olan, qarnın ağ xətt boyunca göbəkdən aşağı kəsilmiş-deşilmiş daxilə keçən və sidik kisəsini zədələyən 1 ədəd, sağlamlığın qısa müddətə pozulmasına səbəb olan və yüngül dərəcəli zərərverməyə aid olan 13 ədəd, yəni qarnın ağ xətt boyunca göbəkdən aşağı daxilə keçən yaradan 3 sm sola tərəf olan hissədə 1 ədəd, boynun aşağı ön nahiyəsində 1 ədəd, sol körpücük nahiyəsində 1 ədəd, sağ çiyin nahiyəsində 1 ədəd, sağ bazunun orta 1/3 hissəsində 1 ədəd, sol bazunun yuxarı 1/3-nin tıx nahiyəsində 1 ədəd, boynun sol yan nahiyəsində 2 ədəd, sağ IV barmağının dırnaq falanqası nahiyəsində 1 ədəd, sağ kürək nahiyəsində 1 ədəd, baş ənsə nahiyəsində 1 ədəd, sağ qulaq seyvanının arxa nahiyəsində 1 ədəd, sol qoltuqaltı nahiyəsində 1 ədəd, ümumilikdə 14 bıçaq xəsarəti yetirsə də, zərərçəkmişə kömək üçün İsmayıl Hüseynovun çağırışlarına bir qədər sonra hadisə yerinə gəlmiş zərərçəkmiş şəxsin atası Tofiq Məmmədovun və həmkəndlilərinin müdaxiləsi səbəbindən növbəti zərbələri endirmək imkanı olmayaraq cinayət hərəkətlərinin qarşısı alındığından və vaxtında Ucar rayon mərkəzi xəstəxanasına çatdırılan Elçin Məmmədova ixtisaslı tibbi yardım göstərilərək həyatı xilas edildiyindən, bilavasitə öz iradəsindən asılı olmayan səbəblərə görə, cinayət əməlini başa çatdırma bilməməklə, Elçin Məmmədovu qəsdən öldürməyə cəhd etmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsinin müəyyən etdiyi bu hallara görə, təqsirləndirilən şəxsin əməlləri CM-nin 29,120.2.4-cü maddəsindən həmin Məcəllənin 29,120.1-ci maddəsinə tövsif edilmişdir.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 01 iyul 2016-cı il tarixli qərarı ilə Lənkəran Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 25 fevral 2016-cı il tarixli hökmündən dövlət ittihamçısı tərəfindən verilmiş apellyasiya protesti təmin edilməmiş, hökm isə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 01 iyul 2016-cı il tarixli qərarından dövlət ittihamçısı kassasiya protesti verərək həmin protestini onunla əsaslandırılmışdır ki, V.M.Abdullayev 14 bıçaq zərbəsi vurmağa zərərçəkmiş Elçin Məmmədovu xüsusi amansızlıqla qəsdən öldürməyə cəhd etdiyi halda, birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən onun əməli düzgün olmayaraq CM-nin 29,120.2.4-cü maddəsindən CM-nin 29,120.1-ci maddəsinə tövsif edilmiş və məsuliyyəti yüngülləşdirən hallar əsassız olaraq müəyyən edilməklə, CM-nin 8, 58.3, 59, 41-ci maddələrinin ziddinə olaraq V.M.Abdullayevə törətdiyi cinayətin xarakterinə, ictimai təhlükəlik dərəcəsinə, şəxsiyyətinə uyğun olmayan həddindən artıq yüngül cəza təyin edilmişdir. Həmin qanunsuz və əsassız nəticələrlə apellyasiya məhkəməsi də razılaşmışdır.

Dövlət ittihamçısı kassasiya protestində göstərilənləri Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətndə CPM-nin) 416.0.2, 416.0.15 və 416.0.21-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş halları yaradan pozuntular kimi qəymətləndirərək, həmin əsaslarla Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 01 iyul 2016-cı il tarixli qərarının ləğv edilməsini, cinayət işi üzrə yeni apellyasiya baxışının təyin edilməsini xahiş etmişdir.

Kollegiya dövlət ittihamçısının kassasiya protestini CPM-in 419-cu maddəsinin tələbləri baxımından səlahiyyətlərinə aid olan kassasiya müraciəti kimi görür və bu müraciətlə əlaqədar Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 01 iyul 2016-cı il tarixli qərarının qanuniliyini və əsaslılığını yoxlayıb,

araşdırmanın nəticələri olaraq aşağıdakıları qeyd edir.

Cinayət məsuliyyətinin əsaslarından bəhs edən CM-nin 3-cü maddəsində təsbit olunmuşdur ki, yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır.

CPM-nin 139-cu maddəsi bu normada göstərilmiş digər hallarla yanaşı cinayət hadisəsinin baş vermə faktının və hallarının, habelə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməldə cinayətin əlamətlərinin sübutlara əsasən müəyyən edilməsini tələb edir.

Şəxsin əməlinə cinayət tərkibinin cəhətlərini təşkil edən zəruri əlamətlərin mövcud olub-olmaması barədə nəticəyə gəlmək üçün şəxsə isnad edilən əməlin CM-nin Ümumi hissəsinin tələbləri nəzərə alınmaqla Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsinin dispozisiyası ilə müqayisə edilməsi tələb olunur.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 244.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 17 mart 2011-ci il tarixli qərarına görə, cinayətin tövsifi törədilən konkret cinayət əməlinin cəhətləri ilə cinayət hüquq normasının dispozisiyasında nəzərdə tutulan tərkib əlamətləri arasında uyğunluğu müəyyən etməklə, müvafiq prosessual sənəddə öz əksini tapan və cinayət-hüquqi nəticələrə səbəb olan əmələ verilən cinayət hüquqi qiymətdir.

Dövlət ittihamçısının fikrincə, Vüsal Abdullayevin əməlinə şamil edilməli olan CM-nin normaları xüsusi amansızlıqla qəsdən adam öldürməyə cəhd etməni nəzərdə tutan CM-nin 29, 120.2.4-cü maddəsidir.

Kassasiya protestinin müəllifi Vüsal Abdullayevin hərəkətlərində “xüsusi amansızlıq” əlamətinin olması barədə fikrini onunla əlaqələndirmişdir ki, V.Abdullayev zərərçəkmiş Elçin Məmmədova ümumilikdə 14 bıçaq zərbəsi vurub çoxsaylı xəsarətlər yetirmişdir.

Dövlət ittihamçısının hesab etmişdir ki, həmin hal Vüsal Abdullayevin qəddarlığının və rəhmsizliyinin, yəni seçdiyi həyatdan məhrum etmə üsulu ilə zərərçəkmiş Elçin Məmmədova xüsusi ağrılar və iztirab verməsinin (niyyətinin

zərərçəkmişə məhz xüsusi ağrılar, iztirab verməklə qəsdən öldürməyə yönəlməsinin) göstəricisidir.

Dövlət ittihamçısından fərqli olaraq, məhkəmələr zərərçəkmiş Elçin Məmmədova 14 bıçaq zərbəsi ilə çoxsaylı xəsarətlərin yetirilməsi faktını V.Abdullayevin zərər çəkmiş şəxsə xüsusi ağrı və iztirab vermək niyyətini aşkarlayan xüsusat kimi deyil, müstəsna olaraq zərərçəkmişə həyatdan məhrum etmək niyyətində qətiyyətini (məqsədinə çatmaqda ısrarlı olmasını) göstərən hal kimi qiymətləndirmişlər.

Məhkəmələrin həmin fakta məhz bu cür qiymət vermələri cinayət-prosessual qanunun sübutlar və sübut etməyə dair normalarına, o cümlədən ittihamın sübuta yetirilməsində aradan qaldırılması mümkün olmayan şübhələrin təqsirləndirilən şəxsin xeyrinə təfsir edilməsini tələb edən CPM-nin 21.2 və 145.3-cü maddələrinin müddəalarına uyğun olaraq araşdırılıb qiymətləndirilmiş sübutların məcmusuna, onların həqiqi məzmununa uyğun olaraq müəyyən edilmiş faktik hallara əsaslanır (sübutlar hökmdə və apellyasiya məhkəməsinin qərarında ətraflı təsvir olunub şərh edildiyindən, kollegiya hazırkı qərarla sübutların yenidən təsvir və şərh edilməsinə zərurət görmür).

Belə ki, işin müəyyən edilmiş hallarından görünür ki, Vüsal Abdullayevin məqsədi qisas almaq niyyəti ilə Elçin Məmmədovu öldürmək olmuş, hadisə zamanı niyyətini həyata keçirərkən məqsədli şəkildə hərəkətlərinə ara verməmiş, əksinə ardıcıl bıçaq zərbələri vurmaqla qısa müddət ərzində E.Məmmədovu öldürməyə səy göstərmişdir. Vüsal Abdullayevin E.Məmmədova çox sayda, müxtəlif nahiyələrinə, fərqli xəsarətlər yetirməsi və hərəkətlərində qısa fasilələrin olması isə Məmmədovun aktiv müqavimət göstərməsindən, qaçıb qurtarmağa çalışmasından, az məsafədə V.Abdullayevdən aralanmağa müvəffəq olmasından, digər şəxslərin hadisəyə müdaxilə etməsindən irəli gəlmişdir.

Odur ki, məhkəmələr haqlı olaraq zərərçəkmiş E.Məmmədova çox sayda bıçaq zərbələrinin vurulması faktını, Vüsal Abdullayevin müstəsna dərəcədə rəhmsizliyi və qəddarlığı ilə deyil, onun baxışında (subyektiv qiymətləndirməsində) vurulan zərbələrin,

yetirilən xəsarətlərin zərərçəkmişin həyatdan məhrum edilməsi (qəsdin başa çatdırılması) üçün kifayət etməməsi ilə izah etmişlər.

Məhkəmələrin qiymətləndirməsi “Qəsdən adam öldürmə işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 12 dekabr 2002-ci il tarixli 3 sayılı qərarında əksini tapmış hüquqi mövqeyə də uyğundur.

Belə ki, həmin Plenum qərarının 8-ci bəndində qeyd olunur ki, əməl xüsusi amansızlıqla adam öldürmə kimi tövsif edilərkən müəyyən edilməlidir ki, təqsirəkarın qəsdli zərərçəkmiş məhz xüsusi amansızlıqla həyatdan məhrum etməyə yönəldilmişdir.

Xüsusi amansızlığın əlamətləri həyatdan məhrum etmə ərəfəsində və ya adam öldürmə prosesində zərərçəkmiş şəxsə əzab, işgəncə verilməsi, onun şəxsiyyətinin ələ salınması, təqsirəkar üçün aşkar surətdə zərərçəkmiş xüsusi ağrılar (çoxlu miqdarda xəsarətlər yetirmə, şiddətli ağrı verən zəhərdən istifadə edilməsi, diri-diri yandırılması, uzun müddət ac-susuz saxlanması və s.) yetirilməsi hallarında mövcud olur. Xüsusi amansızlıq həmçinin təqsirəkarın zərərçəkmiş şəxsi onun yaxın adamlarının yanında onlara xüsusi əzab verdiyini dərk etdiyi hallarda öldürməkdə də ifadə oluna bilər.

Plenum qərarının həmin müddəalarına və CM-nin 120.2.4-cü maddəsinin mənasına görə qəsdən adam öldürmə cinayətinin çoxsaylı zərbələr vurmaqla və xəsarətlər yetirilməklə törədilməsi özü-özlüyündə cinayətin xüsusi amansızlıqla törədilməsinə dəlalət etmir. Vacibdir ki, təqsirəkar şəxsin niyyəti məhz zərərçəkmiş şəxsə bu üsulla xüsusi izzət və ağrılar yetirməklə öldürmək olsun (xüsusi izzət və ağrılar yetirməyi arzu etsin) və yaxud bunu arzu etməsə də, seçdiyi üsulun zərərçəkmiş şəxsə xüsusi izzət və ağrılar yetirməsini dərk etdiyi halda, şüurlu surətdə buna yol versin, yəni xüsusi amansızlığı səciyyələndirən bu kimi hallara (zərərçəkmişin xüsusi izzət və ağrılar çəkməsinə) münasibətdə onun birbaşa (CM-nin 25.2-ci maddəsi) və ya dolay (CM-nin 25.3-cü maddəsi) qəsdlə hərəkət etməsi müəyyən olunsun. Lakin, hazırki işdə qeyd olunanlara münasibətdə Vüsal Abdullayevin nə düzünə, nə də ki, dolay qəsdli müəyyən olunmamışdır.

Cinayət tərkibinin subyektiv cəhətinə aid həmin zəruri əlamətin müəyyən edilməməsi isə (tövsifedici hala münasibətdə) CM-nin yuxarıda təsvir olunan normalarına, o cümlədən 3-cü maddəsinə, eləcə də Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun 12 dekabr 2002-ci il tarixli 3 sayılı qərarında ifadə olunmuş hüquqi mövqeyə görə Vüsal Abdullayevin cinayətəkar hərəkətlərinin CM-nin 29,120.2.4-cü maddəsi ilə tövsifini istisna edir.

Qeyd olunan və digər ağırlaşdırıcı (tövsifedici) əlamətlər olmadan qəsdən adam öldürməyə cəhd etməni cinayət olaraq məhz CM-nin 29,120.1-ci maddəsi nəzərdə tutmuşdur.

Odur ki, məhkəmələr tərəfindən V.M.Abdullayevin CM-nin 29,120.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinməsi işin müəyyən edilmiş hallarına uyğun olmaqla yanaşı cinayət və cinayət-prosessual qanunların normalarının tələblərinə də cavab verən nəticə olduğundan, kollegiya bu məsələ ilə əlaqədar dövlət ittihamçısının irəli sürdüyü iddia ilə (təqsirəkarın əməlinin CM-nin 29,120.2.4-cü maddəsindən qeyd olunan maddəyə tövsif olunmasının məhkəmə səhvi olması barədə fikirlə) və bu iddianın əsaslandırılması üçün gətirilən dəlillərlə razılaşmamışdır.

Kassasiya protestinin Vüsal Abdullayevə təyin olunmuş cəzanın mübahisələndirilməsi üzrə dəlillərinə gəldikdə, kollegiya bu dəlillərlə də razılaşmaq üçün əsas tapmamışdır.

Çünki, birinci instansiya məhkəməsi sübutlara əsasən baxılan işdə cəzanı ağırlaşdırıcı halları müəyyən etməyib Vüsal Abdullayevin könüllü gəlib təqsirini boynuna almasını, yaşayış yerindən müsbət xarakterizə olunmasını CM-nin 59.1.9 və 59.2-ci maddələrinə müvafiq surətdə cəzanı yüngülləşdirən hallar kimi qiymətləndirmiş, bunları CM-nin 58.3-cü maddəsinin, eləcə də cəzanı yüngülləşdirən xüsusi hallar olduqda və başa çatmayan cinayətə görə cəzanın təyin edilməsi qaydalarını təsbit edən CM-nin 60 və 63-cü maddələrinin tələblərini gözləməklə, cəzanın təyin edilməsində əhəmiyyətli olan digər əsaslarla (cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəliliyi, törədilmə halları, təqsirəkarın şəxsiyyəti, təyin olunan cəzanın onun islah olunmasına və ailəsinin həyat şəraitinə təsiri ilə) birlikdə götürməklə nəzərə almış və Vüsal Abdullayevə CM-nin 29,120.1-ci maddəsi ilə ədalətli,

cəzanın məqsədlərinin təmin edilməsi üçün kifayət edən cəza təyin etmiş, apellyasiya məhkəməsi isə haqlı olaraq birinci instansiya məhkəməsi ilə razılaşıdır.

Odur ki, dövlət ittihamçısının Vüsal Abdullayevin cəzasının yüngül olması və CM-nin 8, 41.2-ci maddələrinin tələblərinə cavab verməməsi barədə iddiası da əsaslı sayıla bilməz.

Qeyd olunanlar məhkəmələr tərəfindən CPM-nin 416.0.2, 416.0.15 və 416.0.21-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş pozuntulara yol verilmədiyini, yəni kassasiya protestinin təmin

olunması, apellyasiya məhkəməsinin mübahisələndirilən qərarının ləğv edilməsi üçün əsasların olmadığını göstərir.

Buna görə, məhkəmə kollegiyası kassasiya protestinin təmin edilməsinə dair dövlət ittihamçısının çıxışını dinləyib, şərh edilən əsaslara görə həmin protestin təmin edilməməsi, Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının Abdullayev Vüsal Məhərrəmli oğlunun barəsində olan 01 iyul 2016-cı il tarixli qərarının isə dəyişdirilmədən saxlanması haqqında qərar qəbul etmişdir.

Müzəffər Ağazadə,
Azərbaycan Respublikasının
Əməkdar Hüquqşünası

Ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzalarının icrası ilə bağlı bəzi problemlər haqqında

Azərbaycan Respublikasında ölüm cəzası ləğv edildikdən sonra Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində (CM) nəzərdə tutulan on bir növ cəzanın ən ağırı ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasıdır. CM-nin 57-ci maddəsinə əsasən ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzası yalnız sülh və insanlıq əleyhinə, müharibə cinayətləri ilə əlaqədar, şəxsiyyət, ictimai təhlükəsizlik və ictimai qayda, habelə dövlət hakimiyyəti əleyhinə törədilmiş xüsusilə ağır cinayətlərə görə tətbiq oluna bilər. Hazırda CM-nin xüsusilə ağır cinayətlərdən bəhs edən 19 maddəsində belə cinayətlər törətmiş şəxslər haqqında ömürlük azadlıqdan məhrumetmə növündə cəza nəzərdə tutulur (100.2, 103, 105, 108, 108-1, 110, 111, 115.4, 116, 117.2, 120.2, 214.2, 219-1.3, 274, 275.2, 277, 278, 279.3 və 280-cı maddələr).

CM-nin 57.2-ci maddəsinə əsasən qadınlara, cinayət törədərkən 18 yaşı tamam olmamış şəxslərə, habelə hökm çıxarılanadək 65 yaşına çatmış kişilərə ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzası tətbiq oluna bilməz. CM-nin 56-cı maddəsi ilə müəyyən edilmişdir ki, ömürlük azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslər cəzalarını həbsxana tipli cəzaçəkmə müəssisələrində çəkməlidirlər.

Məlum olduğu kimi ölkəmizdə 2000-ci il sentyabrın 1-dək qüvvədə olmuş cinayət qanunvericiliyində ən ağır cəza növü kimi ölüm cəzası nəzərdə tutulsa da bu növ cəzaların icrasına 1993-cü ildən etibarən moratorium qoyulmuşdu. 1998-ci ilin fevral ayında isə ölüm cəzası rəsmi olaraq ləğv edilərkən bu növ cəzaya məhkum edilənlərin cəzaları ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzası ilə əvəz edildi. 2000-ci ildə yeni cinayət qanunu qüvvəyə minəndən sonra ağır cinayət törədən bəzi şəxslərin də ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilməsi nəzərə alınsa məlum olar ki, hazırda xeyli sayda məhkum bu növ cəzalar çəkməkdədirlər.

Şəxsin ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilməsi bütün hallarda onun ömrünün sonuna qədər həbs yerlərində saxlanması kimi başa düşülməməlidir. Dünyadakı demokratik, hüquqi dövlətlərin qanunvericilik aktlarında bu növ cəzaya məhkum edilənlərin də qanunlara, cəmiyyətə, birgəyaşayış qaydalarına hörmət ruhunda tərbiyələndirilməsi, cəmiyyətə inteqrasiya edilmələri məqsədilə vaxtından əvvəl cəzadan azad olunmaları üçün normalar müəyyən edilmişdir. Yəni ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilən şəxslər hökmlə təyin olunan cəzanın müəyyən hissəsini çəkdikdən sonra vaxtından əvvəl cəzadan azad edilə bilərlər.

Doğrudur, qanunlarında vaxtından əvvəl cəzadan azad etmə institutu nəzərdə tutulmayan ölkələr də vardır. Lakin insan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi həmin məsələyə həmişə neqativ münasibət bəsləmişdir. Məsələn, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi bir çox qərarlarında bəzi ölkələrin (məsələn Macarıstanın) qanunvericilik aktlarında şəxsin sonradan azadlığa çıxmaq hüququ olmadan ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilməsinin nəzərdə tutulmasını İnsan Hüquqları Konvensiyasının pozulması kimi dəyərləndirilmişdir.

Hökmlə təyin olunan cəzanın çəkilməmiş hissəsindən vaxtından əvvəl azad etmə, əslində belə şəxslərə dövlət tərəfindən göstərilən etimad aktıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası ilə demokratik, hüquqi dövlət elan edilən ölkəmizin qanunvericilik aktlarında da bu məsələ ilə bağlı normalar vardır. Belə ki, CM-nin 41.2-ci maddəsinə görə cəza sosial ədalətin bərpa, məhkumun islah edilməsi və həm məhkumlar, həm də başqa şəxslər tərəfindən yeni cinayətlərin törədilməsinin qarşısını almaq məqsədi daşıyır. Ömürlük

azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilənlərin də islah olunmaları, cəmiyyətə inteqrasiya edilmələri məqsədi ilə CM-nin 57-ci maddəsi ilə müəyyən edilmişdir ki, bu növ cəzaya məhkum olunan şəxslər cəzanın ən azı iyirmi beş ilini çəkdikdən sonra məhkəmə onun bu cəzanı çəkdiyi müddətdə qəsdən cinayət törətmədiyini nəzərə alaraq və məhkumun həmin cəzanı çəkməsinə lüzum olmadığı qənaətinə gələrsə ömürlük azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzanın qalan hissəsini 15 ilədək azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz edə, yaxud məhkumu şərti olaraq vaxtından əvvəl cəzadan azad edə bilər. Ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilənlər “Əfv etmə haqqında Əsasnamə”yə uyğun olaraq cəzanın müəyyən hissəsini çəkdikdən sonra dövlət başçısı tərəfindən də əfv etmə qaydasında qalan cəzanı çəkmədən azad oluna bilərlər.

Deməli, ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilən şəxslərin cəzalarının icrası mərhələsində hökmlə təyin olunmuş cəzanın yumşaldılması, məhkumun vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün alternativ olaraq qanunda iki qayda müəyyən olunmuşdur: hökmlə təyin olunan cəzanın ən azı 25 ilini çəkdikdən sonra qalan hissəsinin müəyyən (15 ilədək) müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz etmənin, yaxud cəzanın çəkilməmiş hissəsindən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmənin mümkünlüyü.

Bu məsələlərdən bəhs edən CM-nin 57.3 və 57.4-cü maddələri ilə müəyyən edilən normalar mahiyyət etibarilə başqa növ cəzaların icrası ilə bağlı CM-nin 76 və 77-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş normalardan fərqlənir.

2000-ci ilin sentyabr ayına qədər qüvvədə olmuş cinayət qanunvericiliyində (CM-nin 50-1-ci maddəsi) ağır və xüsusilə ağır cinayət hadisələri törətmiş şəxslərə təyin olunan cəzanın müəyyən hissəsi çəkildikdən sonra cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza ilə əvəz edilməsi, habelə belə məhkumların şərti olaraq vaxtından əvvəl azad olunması nəzərdə tutulmadığından Respublikamızda bu məsələlər (ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasından vaxtından əvvəl azad etmə) barədə sabit məhkəmə təcrübəsi yoxdur. Ötən əsrin 90-cı illərin əvvəllərində xüsusilə ağır cinayətlər törətdiklərinə görə ölüm cəzalarına məhkum edilən və sonradan qanunvericilikdə dəyişiklik edilməsi ilə əlaqədar cəzaları ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz olunan bir sıra məhkumların cəza çəkdikləri müddət 25 ili haqlamışdır və ya bu müddətə yaxınlaşmışdır. Çox güman ki, yaxın vaxtlarda məhkəmələr CM-nin 57.3 və 57.4-cü maddələri ilə müəyyən edilən normaların tətbiqi ilə bağlı müraciətlərin həlli məsələləri ilə üzləşməli olacaqlar.

Bəs həmin məsələləri həll etməli olan mövcud qanun normaları nə dərəcədə təkmillirlər? Ömürlük azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza çəkən məhkumların cəzalarının yumşaldılması problemlərlə qarşılaşmayacaqmı? Məhkəmələr belə müraciətlərə baxanda hansı məsələlərə diqqət yetirməlidirlər? Bu məsələlər barədə mülahizələrimizi oxucularla bölüşdürmək istərdik.

Əvvəlcə haqqında söhbət gedən məsələləri, yəni ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilən şəxslərin cəzalarının müəyyən hissəsini çəkildikdən sonra cəzanın qalan hissəsinin daha yüngül cəza ilə əvəz edilməsi, yaxud cəzanın qalan hissəsindən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməsi barədəki normaları nəzərdən keçirək.

Bu məsələyə elə ilk yanaşmadan məlum olur ki, qanunvericilikdə ciddi qüsurlar vardır və onların aradan qaldırılması üçün təxirəsalınmaz addımlar atılmalıdır. Elə ondan başlayaq ki, ömürlük azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzadan bəhs edən CM-nin 57-ci maddəsində nəinki bu cəza növünün mahiyyəti və tətbiqi dairəsi, həmçinin onun icrası ilə bağlı məsələlər (bu cəza növünün daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilməsi, cəzanın çəkilməmiş hissəsindən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə) də öz əksini tapmışdır. Halbuki, bu məsələləri nizama salan normalara qanunda ayrıca maddələr (CM-nin 76-77-ci maddələri) həsr edilmişdir. 57.3 və 57.4-cü maddələrdə göstərilən məsələlərdə 76 və 77-ci maddələrdə öz qanuni yerini tutmalıdır. Yəni CM-nin 57.3 və 57.4-cü maddələri ilə nəzərdə tutulan normalar 57-ci maddədən xaric edilməli və 76-77-ci maddələrə müvafiq əlavələr edilməlidir.

Belə dəyişiklik müvafiq normaların sadəcə olaraq texniki yerdəyişməsi kimi qiymətləndirilə bilməz. Çünki əvvəlcə, qanunyaratma prosesində bütün hallarda normaların yerləşdirilməsinin məntiqi ardıcılığı gözlənilməlidir. Ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əlaqədar normalarda isə bu prinsip pozulmuşdur. Digər tərəfdən, CM-nin 77.1-ci maddəsinin mətnindən belə çıxır ki,

cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilmə institutu yalnız təsnifatına görə böyük ictimai təhlükə törətməyən və ya az ağır cinayətlər kateqoriyasına aid edilən hadisələr törətmiş məhkumlar üçün müəyyən edilmişdir. Halbuki, qeyd etdiyimiz kimi CM-nin 57-ci maddəsi xüsusilə ağır cinayət törətmək üstündə ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilənlərin də cəza növünün yüngülləşdirilməsinin mümkünlüyünü nəzərdə tutur. Burada da məntiqsizliyə yol verilmişdir. Aydın deyildir ki, nə üçün təsnifatına görə CM-nin 15-ci maddəsində göstərilən cinayətlərdən üç növünü (böyük ictimai təhlükə törətməyən, az ağır və xüsusilə ağır) törətməyə görə məhkum edilənlərin cəzası yüngülləşdirilə bilər, ağır cinayət törədənlərə isə belə güzəşt şamil edilə bilməz? Belə çıxır ki, yalnız ağır cinayətlər törətmək üstündə məhkum edilənlərin cəzalarının yüngülləşdirilməsi məsələsində “ayrışdırılış” yol verilmişdir. Şübhəsiz ki, belə yanaşma qanunun qüsurdur və həmin qüsurun aradan qaldırılmasına ehtiyac vardır.

CM-nin 76-cı maddəsi haqqında da buna bənzər iradlar tutmaq olar. Həmin maddədə azadlıqdan məhrumetmə cəzasının yalnız “müəyyən müddətə” təyin edilməsi hallarında şəxsin cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməsinin mümkünlüyündən danışılır. Halbuki, qeyd etdiyimiz kimi qanunda ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilmiş şəxsin də şərti olaraq vaxtından əvvəl cəzadan azad edilməsinə yol verilir.

Ümumiyyətlə ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasının icrası ilə əlaqədar CM-nin 57, 76, 77-ci maddələrində xeyli qüsurlar vardır. Həmin maddələrin təshih edilməsinə, daha doğrusu yenidən işlənməsinə ehtiyac vardır.

Bütün bunlar ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzası ilə bağlı qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinin texniki cəhətləridir. Fikrimizcə qanunda həmin cəza növünün çəkilməsi müddəti ilə əlaqədar dəqiqləşdirməyə ehtiyac olan məqamlar da mövcuddur.

Belə ki, qeyd olunduğu kimi CM-nin 57-ci maddəsi ilə ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilənlərin vəziyyətinin yüngülləşdirilməsinin iki üsulu nəzərdə tutulur: məhkəmə hökmü ilə təyin olunan cəzanın azı 25 ilini çəkdikdən sonra qalan cəzanın 15 ilədək müəyyən müddətə azadlıqdan məhrumetmə növündə cəza ilə əvəz etmə, yaxud qalan cəzanı çəkməkdən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə.

Qanun xüsusilə ağır cinayət törədən 65 yaş tam olmuş kişilərə ömürlük azadlıqdan məhrumetmə növündə cəza təyin olunmasını qadağan edərkən, habelə təyin olunan ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasından vaxtından əvvəl azad olunmaq barədə müvafiq normalar müəyyən edərkən çox ehtimal ki, məhkumun ömrünün son illərini yaxınları ilə birlikdə azadlıqda keçirmə imkanı yaratmaq kimi humanist prinsipi əsas götürmüşdür.

Cinayət qanununun qüvvədə olan normalarına görə (CM-nin 57-ci maddəsi) ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilənlər cəzalarının 25 ilini çəkdikdən sonra müəyyən şərtlər (cəza çəkdikləri dövrdə qəsdən yeni cinayət törətmədikdə) daxilində qalan cəzaları 15 il müddətinə azadlıqdan məhrumetmə ilə əvəz oluna bilər. Bu o deməkdir ki, məhkum cəzasının təxminən 40 ilini cəzaçəkmə müəssisəsində keçirməlidir. Xüsusilə ağır cinayətlər kateqoriyasına aid edilən cinayət hadisələrinin əsasən 35-40 və daha çox yaşda olanlar tərəfindən törədilməsinə, habelə insan ömrünün orta həddini nəzərə alsaq bu növ cəzalara məhkum edilənlərin 40 il həbsxanada saxlanması heç də ömürlük azadlıqdan məhrumetmədən fərqlənmir. Bu növ cəzalara məhkum edilənlərin müəyyən qisminin həyatlarını elə həbsxanada başa vurmaları halları da nəzərə alınsa dediklərimizin reallığa söykənməsi şübhə doğurmur. Bu səbəbdən hesab edirik ki, əməllərinin mahiyyətini dərk etmiş, peşmançılıq çəkən, islah olunmuş məhkumların cəzalarının 25 ilini çəkdikdən sonra da 15 ilədək müddətə cəzaçəkmə müəssisələrində saxlanması cəzanın qanunla müəyyən olunan məqsədlərinə xidmət etmir.

Başqa demokratik, hüquqi dövlətlərin qanunvericiliyində ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilən şəxslərin cəzalarının bir hissəsini çəkdikdən sonra qalan cəza müddətinin müəyyən müddətə azadlıqdan məhrumetmə cəzası ilə əvəz olunması kimi normaların mövcudluğu barədə dəqiq məlumatımız yoxdur. Bizdə olan məlumata görə İsveç, Danimarka, İsveçrə, Avstriya, Almaniya, Belçika, Bolqarıstan, Çexiya, Finlandiya, Fransa, İtaliya, Polşa, Rumıniya, Slovakiya, Sloveniya, Rusiya Federasiyası kimi ölkələrin cinayət qanunvericiliyində ömürlük azadlıqdan

məhrum edilmə cəzasına məhkum edilənlərin cəzalarının müəyyən hissəsini çəkdikdən sonra qalan cəzanın müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum cəzası ilə əvəz edilməsi barədə norma yoxdur. Bir qayda olaraq həmin ölkələrdə ömürlük azadlıqdan məhrum edilənlər cəzanın müəyyən müddətini (10-25 ilini) çəkdikdən sonra vaxtından əvvəl qalan cəzanı çəkmədən azad edilə bilirlər.

Məsələn, ölkəmizin cinayət qanunu yaradılarkən baza kimi istifadə etdiyimiz RF CM-nin 79-cu maddəsinə görə ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilənlər cəzalarının azı 25 ilini çəkdikdən sonra qalan cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilə bilirlər. Bu zaman yeganə şərt məhkumun cəza çəkdiyi dövrdə ağır və ya xüsusilə ağır cinayət hadisəsi törətməməsidir. Belə hallarda məhkumun şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməsi istisna olunur.

Bu məsələdə bir məqam da diqqəti cəlb edir. RF CM-də məhkumun cəza çəkdiyi dövrdə yalnız ağır və ya xüsusilə ağır cinayət törətməsi halları onun cəzasının qalan hissəsini çəkməkdən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməsini istisna edir. Bizim cinayət qanunvericiliyimizdə isə məhkumun hər cür, o cümlədən böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır cinayət törətməsi halları da onu vaxtından əvvəl cəzadan azad olunmaq imkanından məhrum edir. Hazırda ölkə qanunvericiliyinə görə ömürlük azadlıqdan məhrum edilmə cəzasına məhkum edilən şəxs, məsələn, qadağan olunmuş hər hansı predmeti saxlamaq, məhbus yoldaşına qəsdən yüngül xəsarət yetirmək üstündə AR CM-nin 128, 234.1, 317-2-ci maddələri ilə nəzərdə tutulan və bu kimi böyük ictimai təhlükə törətməyən və ya az ağır cinayətlər üstündə yenidən məhkum edildikdə o, şərti olaraq vaxtından əvvəl cəzadan azad olma şansını itirir. Bizim fikrimizcə bu məsələdə RF qanunvericiliyinin mövqeyi cəzanın məqsədi baxımından daha ədalətlidir.

Ümumiyyətlə yazı müəllifinin fikrincə dünya təcrübəsi nəzərə alınmaqla ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilənlərin cəzalarının 25 ilini çəkdikdən sonra qanunda göstərilən maneələr (məhkumun yeni cinayət törətməsi, cəzaçəkmə müəssisəsinin daxili intizam qaydalarını dəfələrlə kobud surətdə pozması və s.) olmaması hallarında qalan cəzanın müəyyən (15 ilədək) müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz edilməsi əsaslı və məqsədəuyğun hesab edilə bilməz. Həmin norma qanundan xaric edilməlidir. Cəzanın iyirmi beş illik müddəti keçdikdən sonra məhkumun qalan cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməsinin mümkünlüyü barədə CM ilə müəyyən edilən normalar cəzanın məqsədinə kifayətdə müsbət təsir edə bilər. Məhkəməyə müvafiq ərizə verilməsi ilə ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilənlərin şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə icraatının yalnız proseduru başlanır. Bu məzmununda müraciətlər edilməsi, onlara məhkəmələrdə, o cümlədən yuxarı instansiya məhkəmələrində baxılması, yekun qərarı verilməsi müəyyən vaxtla əlaqədardır. Məsələn, qanuna görə (CM-nin 513-cü maddəsi) belə müraciətlərə baxılması zamanı cinayət cəzalarını icra edən müəssisənin mülahizəsi də nəzərə alınmalıdır. Materiala məhkumun müraciəti əsasında baxılması hallarında onun cəzaçəkmə müəssisəsində cəza çəkdiyi dövrdə daxili intizam qaydalarını kobud surətdə pozması halları aşkara çıxdıqda məhkəmə məhkumun ərizəsini rədd edə bilər. Qanuna görə belə hallarda məhkəməyə təkrar müraciət etməyə yalnız müəyyən müddət keçdikdən sonra yol verilir. Belə prosedurlar 4-5 il davam edə bilər. Bu isə ömürlük azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzanın 30 ilədək hissəsinin faktiki çəkilməsi deməkdir.

Belə bir məsələdə qeyd edilməlidir ki, ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzalarının 25 ilini çəkdikdən sonra qalan cəzanın müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza ilə əvəz edilməsi barədəki normanın cinayət qanunvericiliyindən çıxarılması CM-nin maddələrindəki (57, 76, 77-ci) mövcud ziddiyyətlərin də avtomatik olaraq aradan qaldırılmasına səbəb olacaqdır.

İndi də ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilən şəxslər haqqındakı cəzaların icrası ilə bağlı müraciətlərə məhkəmələrdə yenidən baxılması zamanı qarşıya çıxacaq problemlər və onların aradan qaldırılması yolları barədə.

Bu məsələlərlə əlaqədar müvafiq qanunvericilik aktlarında dəyişikliklər edilənə qədər şübhəsiz ki, CM-nin 57.3-cü maddəsi ilə nizama salınan məsələlərə hazırda qüvvədə olan cinayət və cinayət prosessual qanunların normaları daxilində baxılmalıdır. Deyildiyi kimi qüvvədə olan cinayət qanunvericiliyinə görə ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasının ən azı 25 ili çəkildikdən sonra ya məhkumun qalan cəzasının 15 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə

cəzası ilə əvəz edilməsi, ya da qalan cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməsi barədə məhkəmədə məsələ qaldırılıla bilər. Həm də cinayət prosessual qanuna görə (CPM-nin 506.0.4 və 513.1-ci maddələri) belə müraciətlərə həm cəzanı icra edən müəssisənin təqdimatı, həm də məhkumun ərizəsi əsasında cəzanın çəkildiyi yer üzrə birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən baxılmalıdır.

Oxşar məsələlər üzrə respublikada mövcud olan məhkəmə təcrübəsini nəzərə alsaq çox ehtimal ki, 25 illik müddət ötdükdən sonra məhkumun vəziyyətinin yaxşılaşdırılması barədə müəssisənin verdiyi təqdimatda qalan cəzanın 15 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz edilməsi kimi formulə ediləcəkdir. Müraciət məhkum tərəfindən verildikdə isə ərizənin məzmunu qalan cəzanı çəkməkdən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməkdən ibarət olacaqdır. Çünki, iyirmi beş il və bundan artıq həbsxanada saxlanmış şəxs qanuni əsas yarandıqda heç vaxt azadlığa çıxma şansını qoyub, həbsdə qalma müddətinin daha 10-15 il uzadılması üçün müraciət etməz.

Bu məsələlər üzrə müraciətlərin cəzaçəkmə müəssisələri tərəfindən edilməsi hallarında materiallara məhkəmədə baxılması zamanı problemlər yarana bilər. Məsələn, tutaq ki, cəzaçəkmə müəssisəsi məhkumun cəzanın 25 ilini çəkməsindən sonra onun qalan cəzasının müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza ilə əvəz olunması barədə məhkəməyə təqdimat vermişdir. Məhkum isə bu təqdimatla razılaşmayaraq yaşı və ailə vəziyyətini, habelə cəza çəkdiyi dövrdə davranışını nəzərə almaqla qalan cəzanı çəkməkdən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad olunmasını istəyir və məhkəməyə müvafiq ərizə təqdim edir.

Belə hallarda müraciətlərə bir icraatda baxıla bilərlərmi? Baxmaq mümkündürsə məhkəmə müraciətlərin təmin və ya rədd olunması baxımından hansı məzmununda qərar qəbul etməlidir? Müraciətlərin təmin olunmaması hallarında hansı müddətdən sonra təkrar müraciət edilməsi mümkündür? CM-nin 57.3 və 57.4-cü maddələri ilə müəyyən edilən normalardan imtina edilməyəcəyi təqdirdə həlli mümkün olmayan və ya ciddi çətinliklərlə bağlı başqa situasiyalar da yarana bilər.

Qanunvericilikdə bu və ya buna bənzər situasiyalarda məsələnin həlli yolu barədə konkret normalar olmasa da hesab edirik ki, problem CPM-nin 21.2.-ci maddəsində göstərilən prinsipə uyğun həll edilməlidir. Yəni, qanunların tətbiqində aradan qaldırılmamış bütün şübhələr məhkumun xeyrinə həll olunmalıdır.

Hazırkı şəraitdə müraciətlərə məhkumun özünün ərizəsi əsasında baxılması hallarında da problemlər yaranacağı istisna olunmur. Qeyd olunduğu kimi, uzun illər həbsxana həyatı keçirən məhkum azadlığa çıxma şansı əldə etdikdə sözsüz ki, cəzanın qalan hissəsindən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad olunması barədə ərizə verəcəkdir. CM-nin 76.1-ci maddəsinə əsasən məhkəmə şəxsin islah olunması üçün cəzanı tam çəkməsinə lüzum olmadığı qənaətinə gələrsə, onu cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edə bilər. Müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilənlərin cəzalarının çəkilməmiş hissəsindən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməsi hallarında məhkəmə qərarda çəkilməmiş cəzanın konkret müddətini (il, ay, gün) də göstərir.

Bəzi hallarda isə məhkəmə şərti olaraq cəzadan azad edilənlərin üzərinə CM-nin 70.5-ci maddəsi ilə müəyyən edilən vəzifələr (şərti azad olunduğu dövrdə yaşayış və iş yerini dəyişməmək, müəyyən yerlərə getməmək və s.) də qoya bilər. Bəs ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasının müəyyən hissəsindən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə hallarında qərarda hansı müddət müəyyən edilməli, məhdudiyətlər nə vaxta kimi davam etməlidir? Bu barədə qanunvericilikdə hər hansı göstəriş yoxdur.

Şübhəsiz ki, CM-nin 76.6-cı maddəsi ilə müəyyən edilən normalar, həmçinin CM-nin 70.5-ci maddəsi ilə müəyyən edilən məhdudiyətlər şəxsin ömrünün sonuna kimi davam etdirilə bilməz. Ona görə hesab edirik ki, ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasından şərti olaraq vaxtından əvvəl azad olunma hallarında şərti cəzaçəkmənin müddətinin də (məsələn 3 ildən 5 ilədək) müəyyən edilməsinə zəruriyyət yaranır. Bunun üçün isə CM-nin 76-cı maddəsinə yeni norma əlavə edilməlidir.

CPM-nin 513-cü maddəsinə əsasən cəza çəkməkdən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə məsələsinə baxılarkən cinayət cəzalarını icra edən müəssisə müdiriyyətinin mülahizəsi də nəzərə alınmalıdır. Belə mülahizələr müəssisə nümayəndəsinin məhkəmədəki çıxışı ilə yanaşı məhkum haqqında verilən xasiyyətnamələrdə də ifadə olunur. Məhkəmələr intizam tənbehinin qüvvədə olma müddətini (bir il) əsas götürərək yalnız həmin müddətdə cəzaçəkmə müəssisələri üçün müəyyən edilən qaydaların məhkum tərəfindən pozulub - pozulmamasına qiymət verirlər. Fikrimizcə ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasının spesifikliyi, xüsusilə məhkumun 25 ildən artıq müddətə həbsxanada olması nəzərə alınarsa, onun özünü aparması məsələsinə yalnız bir illik müddət üçün qiymət verilməsi məqbul sayıla bilməz. Hesab edirik ki, ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilən şəxslərin cəzaçəkmə dövründəki davranışlarına qiymət verilməsi üçün daha böyük müddət (məsələn son 2-4 il) müəyyən edilməlidir. Bunun üçün CM-nin 76-cı maddəsinə müvafiq norma əlavə edilməlidir. Məlumat üçün qeyd edirik ki, RF CM-də bu məsələni nizama salan norma vardır. RF CM-nin 79-cü maddəsinin 5-ci bəndinə görə ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilənlər yalnız son 3 il ərzində cəzaçəkmə qaydalarını kobud surətə pozmadıqda şərti olaraq vaxtından əvvəl cəzadan azad edilə bilirlər.

Məhkumun cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilmə qaydası CPM-nin 513-cü maddəsində nəzərdə tutulan normalara uyğun həyata keçirilməlidir. CPM-nin 513.2-ci maddəsinə görə məhkəmə cəzanın çəkilməmiş hissəsindən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmədən imtina etdikdə həmin məsələ üzrə ərizənin və ya vəsatətin təkrar verilməsinə rədd qərarı çıxarılan gündən azı 6 ay keçəndən sonra yol verilir. Bizə elə gəlir ki, bu norma da ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilənlərin şərti olaraq vaxtından əvvəl cəzanın çəkilməmiş hissəsindən azad olunması halları üçün məqbul sayıla bilməz. Çünki, qeyd etdiyimiz kimi belə məhkumların şərti olaraq vaxtından, əvvəl azad edilmələri zamanı onların son 2-4 il ərzində daxili intizam qaydalarını pozması nəzərə alınacaqsa hər 6 aydan bir təkrar müraciət edilməsi heç bir halda vəziyyəti dəyişməyəcəkdir. Yaxşı olardı ki, CPM-də məhzbu növ cəzaya məhkum olunanlar üçün fərqli müddət, məsələn CM-də müəyyən edilənlə (2-4 il) üst-üstə düşən müddət müəyyən edilsin. Bunun üçün şübhəsiz ki, CPM-nin 513.2-ci maddəsinə müvafiq əlavə edilməlidir.

CM-nin 57-ci maddəsində ömürlük azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzaçəkən şəxslərin cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməsi nəzərdə tutulduğu halda bu məsələdən bəhs edən CM-nin 76-cı maddəsində yalnız müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzaçəkən şəxslərin cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməsindən danışılır. Şübhəsiz ki, burada texniki səhvə yol verilmişdir və 76.1-ci maddədəki yanlışlığın aradan qaldırılmasına ehtiyac vardır. Bunun üçün sadəcə olaraq 76.1-ci maddədəki “müəyyən müddətə” sözlərini çıxarmaq kifayətdir. Ümumiyyətlə 76.1-ci maddədə islah işləri, hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma növündə cəzalarla bağlı normaların saxlanmasının məqsədəuyğunluğu şübhə doğurur. Cinayət qanunu qəbul ediləndən keçən 17 il ərzində məhkəmələrdə bu növ cəzaların çəkilməmiş hissəsindən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə barədə müraciətlərə baxılmamışdır və çətin ki, bundan sonrada məhkəmələr belə müraciətlərlə qarşılaşmış olsunlar.

Nəhayət ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş şəxslərin cəzadan şərti olaraq vaxtından azad edilməsi ilə bağlı daha bir məsələ barədə. Mövcud qanunvericiliyə görə ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilən istənilən məhbus cəzanın 25 ilini çəkəndən sonra şərti olaraq vaxtından əvvəl qalan cəzadan azad olunması barədə məhkəməyə ərizə verə bilər.

Bəzi xarici ölkələrin qanunvericiliyə bu sahədə müəyyən məhdudiyətlər qoyulmuşdur. Məsələn, bir sıra ölkələrdə məhkumun cəza çəkdiyi dövrdə ağır və ya xüsusilə ağır cinayət törətməsi onu belə ərizə vermək hüququndan məhrum edir. Ölkə qanunvericiliyində ömürlük azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzaya məhkum edilən şəxslərin cəza çəkdiyi dövrdə yenidən ağır və ya xüsusilə ağır cinayət törətməsi hallarında şərti olaraq vaxtından əvvəl cəzadan azad olunmasını qadağan edən norma müəyyən edilə bilər.

Ömürlük azadlıqdan məhrum edilən şəxslərin cəzalarının müəyyən hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilməsi və ya qalan cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməsi

barədəki müraciətlərə məhkəmələrdə baxılmasının spesifik xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq belə işlərə baxılmasında daha diqqətli olmaq lazımdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, cəzasının müəyyən hissəsini (25 ilini) çəkmiş istənilən məhkum deyil, yalnız cəzanı tam çəkməsinə lüzum olmayan, cəmiyyət üçün təhlükə törətməyən şəxslər cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilə bilərlər. Belə materiallar üzrə optimal qərar qəbul etmək üçün məhkumun cəza çəkdiyi dövrdə daxili intizam qaydalarına əməl etməsi ilə yanaşı, onun cəzadan azad ediləcəyi təqdirdə daimi yaşayış yeri olması, qohumları ilə ünsiyyəti və bu kimi məlumatların da araşdırılması əhəmiyyət kəsb edə bilər.

Məhkəmə müraciətlə bağlı müsbət qərar qəbul etdikdə bu qərarın mahiyyətini, şərti azad edilənin üzərinə CM-nin 70.5-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan vəzifələr qoyduqda bu vəzifələrin həyata keçirilməməsi hallarında baş verə biləcək nəticələri mütləq məhkuma izah etməlidir.

Bizim fikrimizcə ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilmiş şəxslərin cəzasının icrası ilə bağlı müraciətlərə bütün hallarda müdafiəçinin iştirakı ilə baxılmalıdır.

Ömürlük azadlıqdan məhrumetmə növündə cəzalar, onların icrası ilə bağlı normalar ölkə qanunvericiliyində yeni olduğundan onların tətbiqi ilə bağlı bu yazıda göstərilənlərdən də əlavə problemlər yaranacağı istisna olunmur. Qeyd olunduğu kimi yaxın gələcəkdə məhkəmələrə bu növ müraciətlərin kütləvi sürətdə daxil olması gözləniləndir. Belə müraciətlərə isə şübhəsiz ki, qüsurlu olub-olmamasından asılı olmayaraq CM və CPM-nin qüvvədə olan normaları çərçivəsində baxılmalıdır.

İnanmaq istərdik ki, müvafiq müraciətlərə məhkəmələrdə baxılarkən problemlər yaranması səbəbindən qanunverici orqan müvafiq normaların təkmilləşdirilməsi istiqamətində yaxın vaxtlarda tədbirlər görəcəkdir.

Tədqiq etdiyimiz məsələ barəsində hüquqşunsların burada toxunulmayan başqa təklifləri də ola bilər. Əlavə təkliflərin verilməsi isə daha mükəmməl normaların yaranmasına səbəb ola bilər.

P.S. Yazının əvvəlində qeyd etmişdik ki, AR CM-nin 19 maddəsinin sanksiyasında ömürlük azadlıqdan məhrumetmə növündə cəza nəzərdə tutulur. RF CM-də isə belə maddələrin sayı cəmi 7-dir. Fikrimizcə bizim cinayət qanununda da ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzası nəzərdə tutan maddələrin sayını azaltmaq mümkündür.

Vəfəddin İbəyev,
Azərbaycan Respublikası
Ali Məhkəməsinin hakimi,
hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə müraciətlərə baxılarkən toqquşan maraqlar arasında tarazlığa necə nail olmalı?

Yaşamaq hüququ insan üçün ən ali nemət olsa da, bu hüququ zənginləşdirən, onu dəyərini artıran amil azad yaşamaqdır. Azad yaşamaq insanın heç bir məhdudiyət və qadağaya məruz qalmamasında özünü təzahür etdirir. Azad insan həyat hadisələrinə, cəmiyyətdə baş verənlərə münasibətdə sərbəst, başqalarından asılı olmayan yaşamağa, müstəqil düşüncəyə malik olur. Daxili iradəsinə uyğun hərəkət etmək, özünü köləlikdən, insanı alçaldan asılılıqdan, ehtiyac və məhrumiyyətlərdən, qorxu və imkansızlıqdan, işgəncə və insan ləyaqətini alçaldan rəftardan kənarında hiss etmək azad insana məxsus cəhətlərdir. Ona görə də, azadlıq insanın ən ali arzusu, ən ülvə istəklərindən biridir.

Beynəlxalq razılaşmalar, milli qanunvericilik azadlıq hüququnu təsbit etsə də, qanunda nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan hallarda bu hüquqdan geri çəkilməyə yol verilir. Qanunla yol verilən hallarda məhkəmələr tərəfindən azadlıq hüququ məhdudlaşdırılarkən bu hüququn mahiyyətinə xələl gətirilməməsi, hüququn məhdudlaşdırılması ilə qarşıda qoyulan məqsədə nail olunması arasında mütənasibliyin gözlənilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu zəruri hallarda bu məsələni müzakirəyə çıxarır.

7 aprel 2017-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu yenidən məhkəmələr tərəfindən həbs qətimkan tədbiri seçilməklə azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması məsələsinə müraciət edərək 2015-ci ildə respublikanın birinci instansiya məhkəmələrində təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və həbsdə saxlama müddətlərinin uzadılmasına dair təqdimatlara və həbs qətimkan tədbirinin alternativ qətimkan tədbirləri ilə əvəz edilməsinə dair vəsatətlərə baxılarkən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi üzrə nəticələri müzakirə etmişdir.

Məqalə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun müzakirə olunan məsələ ilə bağlı mövqeyinin – demokratik cəmiyyətdə azadlıq hüququnun təmin olunmasının vacibliyi, azadlıq hüququnun həbs qətimkan tədbiri seçilməsi yolu ilə məhdudlaşdırılmasına laqeyid münasibətin istintaq təcrüdələrinin həddən artıq yüklənməsinə səbəb olması, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi tərəfindən Azərbaycana qarşı qəbul olunmuş qərarlar arasında İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyanın 5-ci maddəsinin pozulması ilə qəbul olunanların əksəriyyət təşkil etməsi, azadlıq hüququnun səmərəli təmininə nail olunması üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən mütəmadi olaraq müvafiq fərman və sərəncamların, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən müvafiq qanunların qəbul olunması, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən məhkəmələr tərəfindən həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə təqdimatlara baxılarkən qanunvericiliyin tətbiqi barədə müvafiq izahların verilməsinə baxmayaraq, 2015-ci ildə respublikanın birinci instansiya məhkəmələrində təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və həbsdə saxlama müddətlərinin uzadılmasına dair təqdimatlara və həbs qətimkan tədbirinin alternativ qətimkan tədbirləri ilə əvəz edilməsinə dair vəsatətlərə baxılarkən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi nəticəsində məhkəmələr tərəfindən müəyyən nöqsanlara yol verilməsinin aşkara çıxarılmasının, azadlıq hüququnun həbs qətimkan tədbiri seçilməsi yolu ilə məhdudlaşdırılması zamanı məhkəmələrin hansı məsələlərə diqqət yetirməli olmalarının oxucuların, xüsusən də bu fəaliyyəti həyata keçirən hakimlərin diqqətinə bir daha çatdırmaqdan ibarətdir.

1. Məsələnin aktuallığı

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunda müzakirə çıxarılan məsələnin aktuallığı bir neçə cəhətdən özünü göstərir:

Birincisi, Azərbaycan Respublikası müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra hüquqi demokratik dövlət quruculuğu yolunu seçmiş, Konstitusiyanın 28-ci maddəsində azadlıq hüququnu aşağıdakı kimi təsbit etmişdir:

“I. Hər kəsin azadlıq hüququ vardır.

II. Azadlıq hüququ yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada tutulma, həbsəalma və ya azadlıqdan məhrumetmə yolu ilə məhdudlaşdırıla bilər.

III. Qanuni surətdə Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan hər kəs sərbəst hərəkət edə bilər, özünə yaşayış yeri seçə bilər və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara gedə bilər.

IV. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hər zaman maneəsiz öz ölkəsinə qayıtmaq hüququ vardır”.

Demokratiya anlamı bir çox hallarda azadlıq anlamı ilə üst-üstə düşür. Demokratik dövləti səciyyələndirən cəhətlərdən biri də insanların azad yaşaması, azadlıqda yaşamasıdır. Odur ki, insanın azadlıqda yaşaması demokratik cəmiyyətin qiymətləndirmə meyarlarından biri kimi qəbul olunur. Əgər ölkədə həbsdə, azadlıqdan məhrum olunma yerlərində olanların sayı çoxdursa, həmin dövlətdə demokratiyanın tam bərqərar olunmasından danışmaq olmaz.

İkincisi, azadlıq hüququnun səmərəli təmini məqsədilə milli qanunvericilik mütəmadi olaraq təkmilləşdirilir. Azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması ilə bağlı milli qanunvericiliyin müddəaları beynəlxalq müqavilələrin, beynəlxalq nəzarət mexanizmlərinin standartlarına uyğunlaşdırılır. Həbsdə saxlanılan şəxslərin hüquqlarının təmini, onların saxlanılma şəraitinin yaxşılaşdırılması, həbsə alınanların sayının azaldılması üçün qanunvericilik bazası yaradılır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcridetmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə” 10 fevral 2017-ci il tarixli Sərəncamı müzakirə olunan məsələnin aktuallığını bir daha təsdiq edir.

Üçüncüsü, azadlıq hüququnun təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi yolu ilə məhdudlaşdırılması, cinayət törətmiş şəxslərə azadlıqdan məhrumetmə növündə cəza təyin edilməsi məsələləri həmişə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin diqqət mərkəzində olmuş, həmin məsələlər Ali Məhkəmənin Plenumunda müzakirəyə çıxarılaqla azadlıq hüququnun təmini ilə bağlı məhkəmə təcrübəsində vahidliyə nail olunması üçün müvafiq tövsiyələr verilmişdir. Plenum tərəfindən verilmiş izahlar müvafiq qərarlarda öz əksini tapmışdır. Məsələnin yenidən Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunda müzakirəyə çıxarılması onun aktuallığından xəbər verir.

Dördüncüsü, məhkəmə sistemimizdə insan hüquqları və əsas azadlıqların təmini ilə bağlı vəziyyətin qiymətləndirilmə meyarlarından biri kimi çıxış edən İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qəbul etdiyi 15-dən artıq qərarında Azərbaycanın İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyanın 5-ci maddəsinin tələblərini pozması müəyyən edilmiş, məhkəmələr tərəfindən yol verilmiş nöqsanlar həmin qərarlarda işıqlandırılmışdır.

Beşincisi, Ali Məhkəmə tərəfindən Azərbaycan Respublikasının birinci instansiya məhkəmələri tərəfindən 2015-ci ildə təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi, həbsdə və ev dustaqlığında saxlanılma müddətinin uzadılması ilə bağlı təqdimatlara və həbsin ev dustaqlığı ilə əvəz olunmasına dair vəsatətlərə baxılması təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi nəticəsində aşkara çıxarılmış nöqsanların həcmi və dairəsi məsələnin Ali Məhkəmənin Plenumunda müzakirəsini aktuallaşdırmışdır.

Altıncısı, məhkəmələr tərəfindən təqsirləndirilən şəxslərə münasibətdə həbs qətimkan tədbirinin geniş tətbiq olunması azadlıqdan məhrum olunanların sayının çoxalması, istintaq təcridxanaları və digər saxlama müəssisələrinin yüklənməsi ilə nəticələndiyinə görə ölkə rəhbərinin məsələ ilə bağlı Sərəncam verməsinə və cəmiyyətdə əsaslı narahatçılığa səbəb olmuşdur.

2. Azadlıq hüququnun qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi yolu ilə təmini

Respublikada uğurla həyata keçirilən məhkəmə hüquq islahatlarının bir istiqamətini də qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi və beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasıdır. İnsan hüquq və azadlıqlarının səmərəli təmini məqsədilə beynəlxalq müqavilə müddəaları ölkə qanunvericiliyinə uğurla implementasiya edilir. Azadlıq hüququnun müdafiəsinə yönəlmiş qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi də istisna təşkil etmir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 dekabr 2011-ci il tarixli Sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramı” insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyinin artırılması, cəmiyyətdə hüquq mədəniyyətinin inkişaf etdirilməsi, normativ-hüquqi bazanın və hüquq müdafiə sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədbirlərin davamlılığının təmin edilməsi məqsədi ilə təsdiq edilmişdir. Milli Fəaliyyət Proqramında Azərbaycan Respublikası qanunları layihələrinin hazırlanması zamanı Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə təsbit edilmiş insan hüquq və azadlıqlarının əsas meyar kimi rəhbər tutulması, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı insan hüquqlarına və azadlıqlarına dair beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn öhdəliklərin həyata keçirilməsi və Azərbaycan Respublikasının normativ-hüquqi aktlarının beynəlxalq hüquqi sənədlərə uyğunluğunun təmin edilməsi, həbs yerlərində saxlanılan şəxslərin hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edilməsi, barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilmiş şəxslərin həbsdə saxlanılmasının qanuniliyinin təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə əlavə və dəyişikliklərin edilməsi haqqında qanun layihəsinin hazırlanması, ekstradisiya olunmaq üçün tutulmuş şəxslərin hüquqlarının təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə əlavə və dəyişikliklərin hazırlanması, şəxsin tutulması, həbs edilməsi, müvəqqəti saxlama yerində və istintaq təcridxanalarında saxlanması zamanı qanunvericiliyin tələblərinin, insan hüquqlarının pozulması, pis rəftar, vəzifədən sui-istifadə və digər bu kimi halların ciddi araşdırılması, qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş tədbirlərin yerinə yetirilməsi öz əksini tapmışdır.

22 may 2012-ci il tarixdə qəbul edilmiş “Həbs yerlərində saxlanılan şəxslərin hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada tutulmuş və ya həbs edilmiş şəxslərin həbs yerlərində hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi ilə bağlı münasibətləri tənzimləyir. Qanunda həbs yerlərində saxlanılmanın əsas məqsədi, şəxsin tutulması və ya həbs olunması üçün əsaslar, həbs yerləri, müvəqqəti saxlama yerləri, istintaq təcridxanaları, həbs edilmiş şəxsin istintaq təcridxanasından müvəqqəti saxlama yerinə keçirilməsi kimi məsələlərə aydınlıq gətirilməklə yanaşı, tutulmuş və ya həbs edilmiş şəxslərin hüquqi vəziyyətinin əsasları, tutulmuş və ya həbs edilmiş şəxslərin əsas hüquqları təsbit edilmiş, tutulmuş və ya həbs edilmiş şəxslərin müdafiəçi və ya digər şəxslərlə əlaqələri, həbs yerlərində saxlanılan şəxslərin hüquq və azadlıqlarının, həbs yerlərində rejimin təmin edilməsi ilə bağlı bir sıra digər məsələlərin həlli üçün hüquqi baza yaradılmışdır.

“Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcrid etmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 10 fevral 2017-ci il tarixli Sərəncamının preambulasında qeyd olunur ki, “ibtidai istintaq və məhkəmə icraatı zamanı böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır, o cümlədən iqtisadi fəaliyyət sahəsində cinayətlərə görə həbs qətimkan tədbirinin geniş tətbiq olunması azadlıqdan məhrum olmaların sayının çoxalmasına, müəssisələrin yüklənməsinə səbəb olur”.

Sərəncamın 8-ci bəndində həbs qətimkan tədbiri seçilməsi zamanı həbsin tətbiq edilməsi əsaslarına dair cinayət-prosessual qanunvericiliyinin müddəalarına ciddi əməl olunsun, qətimkan tədbirlərinin məqsədlərinə şəxsi cəmiyyətdən təcrid etmədən nail olmaq üçün alternativ prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi bir vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur.

Sərəncamda həmçinin böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır cinayətlərə görə həbs qətimkan tədbiri seçilməsi əsaslarının daha da məhdudlaşdırılmasını nəzərdə tutan qanun layihələrinin hazırlanması zəruriliyi qeyd olunmuş (10.5-ci bənd), həbs qətimkan tədbiri seçilməsi barədə vəsatətlərə baxılarkən ilk növbədə digər qətimkan tədbirlərinin seçilməsi mümkünlüyünün araşdırılması, böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır cinayətlərə görə həbs qətimkan tədbiri seçilməsinə müstəsna hallarda yol verilməsi xüsusi olaraq vurğulanmışdır (12-ci bənd).

Sərəncamda məhkəmələrə həbs qətimkan tədbiri seçilərkən şəxsin cinayətə aidiyyəti ilə bağlı əsaslı şübhənin, həbs qətimkan tədbirinin seçilməsinin əsaslarının mövcudluğunun araşdırılması, digər qətimkan tədbirinin seçilməsinin qeyri-mümkünlüyü barədə dəlillərin yoxlanılması, Ali Məhkəməyə həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və azadlıqdan məhrumetmə cəzasının təyin edilməsi ilə bağlı məhkəmə təcrübəsini mütəmadi ümumiləşdirilməsi və bu sahədə ədalətli məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılmasının təmininə nail olunması tövsiyə edilmişdir (13-cü və 14-cü bəndlər).

3. İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin Azərbaycana qarşı qəbul etdiyi qərarlarda Konvensiyanın 5-ci maddəsinin pozuntuları

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (həmin bölmədə bundan sonra - Məhkəmə) Azərbaycana qarşı qəbul etdiyi qərarlarda “İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 5-ci maddəsinin (azadlıq hüququ) bir sıra pozuntularını aşkara çıxarmışdır. Məqalənin kontekstində həmin pozuntuların xatırlanmasını faydalı hesab edirik.

“Qarayev Azərbaycana qarşı” (10 iyun 2010-cu il)

“Qarayev Azərbaycana qarşı” qərarında Məhkəmə qeyd etdi ki, 5-ci maddə şəxsin azadlıq hüququna dövlətin əsassız müdaxiləsinə qarşı müdafiəni nəzərdə tutur. 5-ci maddənin 1-ci bəndinin (a)-(f) yarımbəndlərində şəxsin azadlıqdan məhrum edilməsinə imkan verən əsasların tam siyahısı verilir və bu əsasların siyahısına düşməyən azadlıqdan məhrumetmə qanuni deyil.

Daxili qanunvericilik ümumi cinayət icraatı çərçivəsində «istintaq aparıldığı müddətdə» həbsdə saxlanılmanı təfəssilatlı şəkildə tənzimləyir və cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxslərin məhkəməyəqədər həbsdə saxlanılmasının konkret müddətlərini müəyyən edir. Lakin daxili qanunvericilikdə konkret olaraq «ekstradisiya məqsədi ilə» həbsə alma hallarına tətbiq edilən müddətlə bağlı heç bir norma yoxdur. Məhkəmə qeyd edir ki, ekstradisiya məqsədi ilə həbsə alma barədə qərarın çıxarılmasını, həbsin müddətini və həmin müddətin uzadılmasını müəyyən edən aydın hüquq normalarının olmadığı bir şəraitdə ərizəçinin məruz qaldığı azadlıqdan məhrumetmə qanunsuzluqlara qarşı adekvat təminatlarla müşayiət olunmamışdı.

Ekstradisiya məqsədi ilə tutulan şəxslərin həbsdə saxlanılmasını tənzimləyən Azərbaycan qanunvericiliyinin müddəalarında aydınlıq yoxdur, onların tətbiqinin nəticələrini öncədən görmək mümkün deyil və onlar Konvensiya əsasında tələb olunan «qanunun keyfiyyəti» standartına cavab vermir. Müvafiq olaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1 (f) bəndinin pozuntusu baş verir.

Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndi ilə əlaqədar Məhkəmə xatırlatdı ki, 5-ci maddənin 4-cü bəndinin məqsədi tutulmuş və həbsə alınmış şəxslərin onlara qarşı görülmüş bu tədbirin qanuniliyinə məhkəmə tərəfindən nəzarət edilməsi hüququnu təmin etməkdir. Şəxs həbsdə saxlanıldığı müddətdə həbsinin qanuniliyinə məhkəmə tərəfindən tez bir zamanda baxılması üçün onun ixtiyarında müvafiq hallarda onun azad edilməsini təmin edə bilən hüquqi müdafiə vasitəsi olmalıdır.

Məhkəmə qeyd etdi ki, 1993-cü il tarixli Minsk Konvensiyasında ekstradisiyaya qədər həbsdə saxlanılma qərarından şikayət etmək qaydası barədə hər hansı normalar yer almayıb. Müvafiq olaraq, ərizəçi həbsdə saxlanılmasının qanuniliyindən şikayət etmək üçün Konvensiyadan irəli gələn hər hansı hüquqi müdafiə vasitələrinə malik olmayıb. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndi pozulub.

Həmin işlə bağlı Məhkəmə həmçinin xatırladı ki, onun qərarları mahiyyət etibarı ilə deklarativ xarakterlidir. Ümumiyyətlə, Konvensiyanın 46-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş öhdəliyini yerinə yetirmək üçün öz daxili hüquq sistemində istifadə edəcəyi vasitələri seçmək ilk növbədə müvafiq dövlətin öz işidir. Hazırkı işdə 5-ci maddənin 1-ci və 4-cü bəndlərinin pozulduğunu müəyyən etməklə Məhkəmə Hökumətin üzərinə mövcud hüquqi çatışmazlıqları düzəltmək üçün müvafiq ümumi və fərdi tədbirlər görmək öhdəliyi qoydu.

“Fərhad Əliyev Azərbaycana qarşı” (09 noyabr 2010-cu il)

“Fərhad Əliyev Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərarında Məhkəmə qeyd etdi ki, ərizəçi tutularaq həbsə alınması onun cinayət əməli törətdiyinə dair əsaslı şübhəyə əsaslanmadığını iddia edirdi. O, həmçinin şikayət etmişdi ki, azadlıqdan məhrum edilməsi qanuni olmayıb. Tutulub hakimin yanına gətirilənə qədər daxili qanunvericiliklə icazə verilən qırx səkkiz saatlıq maksimum müddətdən artıq həbsdə saxlanılıb. Həbsdə saxlanma müddətinin sonuncu dəfə uzadılması barədə Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 2 oktyabr 2005-ci il tarixli qərarından sonra 19 aprel 2007-ci ildə onun məhkəməyəqədər həbs müddəti başa çatmış və bundan sonra qanunsuz olaraq həbsdə saxlanılmışdı.

Məhkəmə bildirdi ki, 5-ci maddənin 1-ci bəndindəki "qanuni" və "qanunla müəyyən olunmuş qaydada" ifadələri mahiyyətcə milli qanunvericiliyə istinad bildirir və oradakı maddi hüquqi və prosessual normalara riayət etmək öhdəliyini bəyan edir. Həbsdə saxlanmanın müddəti məhkəmə qərarına əsaslanırsa, prinsipə, "qanunidir" .

Bundan başqa, Məhkəmə müəyyən etməlidir ki, daxili qanunvericiliyin özü, orada ifadə edilən və ya nəzərdə tutulan ümumi prinsiplər də daxil olmaqla, Konvensiyaya uyğundurmu? Məhkəmə vurğuladı ki, söhbət azadlıqdan məhrum etmədən gedirsə, ümumi prinsip olan hüquqi müəyyənlik prinsipinə riayət edilməsi xüsusilə vacibdir. Buna görə də, azadlıqdan məhrum etmənin Konvensiyada nəzərdə tutulan qanunilik standartına cavab verməsi üçün daxili qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş azadlıqdan məhrum etmə şərtlərinin aydın müəyyən edilməsi və qanunun tətbiqinin nəticələrini öncədən görməyin mümkün olması önəmlidir, həmin standart tələb edir ki, bütün qanunlar şəxsin hər hansı konkret hərəkətin doğuracağı nəticələri mövcud şəraitdə ağılabatan dərəcədə öncədən görə bilməsinə imkan yarada bilmək üçün (zərurət olduqda müvafiq hüquqi məsləhət almaqla) kifayət qədər aydın olsun.

Məhkəmə qeyd etdi ki, adətən şəxsi azadlıqdan məhrum etmək səlahiyyətinə malik olan dövlət orqanlarından gözlənilir ki, onlar davranışlarında vicdanla hərəkət edəcəklər. Belə ki, fərdi onun fiziki azadlığından məhrum etmək niyyəti hadisələrin normal axarında dövlət orqanları tərəfindən gizlədilməməlidir və ehtiyac olduqda həmin fərdin ixtiyarında dövlət orqanlarının hərəkətlərinə etiraz etməyə və öz azadlığını qorumağa yönələn qanuni hüquqi müdafiə vasitələri olmalıdır.

Məhkəmə hesab etdi ki, şikayətçinin həbsinin halları və həbsdə saxlanıldığı ilk saatlar əsassız həbsə alma əlamətlərindən məhrum deyildi. Lakin, şikayətçinin məhkəmə qərarı olmadan CPM-in 148.4 və 153.3.4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş qırx səkkiz saatlıq müddətdən artıq həbsdə saxlanması daxili qanunvericiliyə uyğun deyildi və buna görə də, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan mənada "qanuni" deyildi. Uyğun olaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndi pozulub.

Şikayətçinin 2007-ci il aprelin 19-dan mayın 21-dək həbsdə saxlanması ilə əlaqədar Hökumət qeyd etdi ki, həbs müddətinin uzadılması barədə 2 oktyabr 2006-cı il tarixli qərarın müddəti 19 aprel 2007-ci ildə bitməzdən əvvəl, 16 aprel 2007-ci ildə şikayətçinin cinayət işi baxılma üçün Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəməyə göndərilib. Bununla bağlı Hökumət CPM-in 158.3-cü maddəsinə istinad etdi, orada nəzərdə tutulur ki, ibtidai istintaq zamanı həbsdə saxlanma müddəti iş Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəməyə göndərildiyi gün başa çatıb. O, daha sonra qeyd etdi ki, iş baxılmağa göndərildikdən sonra Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəmənin hazırlıq iclası keçirilənə qədər şikayətçinin və vəkilinin işin materialları ilə tanış olmalarına imkan yaradıldı. CPM-in 158.4-cü maddəsinə uyğun olaraq, məhkəməyə qədər həbsdə saxlama müddəti hesablanarkən təqsirləndirilən şikayətçinin və vəkilinin cinayət işinin materialları

ilə tanış olma müddəti nəzərə alın bilməzdi. Yekunda Hökumət bildirdi ki, prosesin məhkəmə araşdırması mərhələsi başlanana qədər bütün vaxtlarda şikayətçi qanuni olaraq həbsdə saxlanılıb.

Məhkəmə qeyd edir ki, həbs müddətinin uzadılması barədə Nəsimi Rayon Məhkəməsinin sonuncu - 2 oktyabr 2006-cı il tarixli qərarı ilə müəyyən edilən şikayətçinin ibtidai həbsdə saxlanma müddəti 19 aprel 2007-ci ildə başa çatıb. Həmin tarix həm də CPM-in 158 və 159-cu maddələrinin icazə verdiyi "ibtidai araşdırma müddətində həbsdə saxlanmanın" maksimum ümumi müddətinin bitməsi demək idi. Bu arada istintaq başa çatdı və iş Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəməyə göndərildi. Hazırlıq iclasından sonra 21 may 2007-ci ildə Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəmə digər məsələlərlə yanaşı qərara aldı ki, şikayətçi barəsində tətbiq edilmiş həbs qətimkan tədbiri "dəyişdirilmədən" saxlanılsın. Beləliklə, 19 aprel 2007-ci ildə 21 may 2007-ci ilədək olan dövrdə şikayətçi onun həbsini sanksiyalaşdıran hər hansı məhkəmə qərarı olmadan həbsdə saxlanılıb. Bununla bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, ittihamnamənin birinci instansiya məhkəməsinə göndərilməsi faktı əsasında təqsirləndirilən şəxslərin həbsdə saxlanması praktikasına aid bir sıra işlərdə artıq 5-ci maddənin 1-ci bəndinin pozulduğunu qərara alıb. O, bildirir ki, konkret hüquqi əsas və ya təqsirləndirilən şəxslərin vəziyyətini tənzimləyən aydın normalar olmadan təqsirləndirilən şəxslərin həbsdə saxlanması Konvensiyanın bütün mətninin ana xəttini təşkil edən hüquqi müəyyənlik və qanunsuzluğa qarşı müdafiə prinsiplərinə, habelə qanunun aliliyi prinsipinə ziddir.

Məhkəmə qeyd edir ki, Azərbaycan qanunvericiliyi tələb edir ki, birinci instansiya məhkəməsi məhkəmə araşdırmasına qədərki mərhələdə çıxarılan qərarla təyin olunmuş təqsirləndirilən şəxsin həbsdə saxlanma müddətinin uzadılması məsələsini nəzərdən keçirsin.

Məhkəmə vurğulayır ki, məhkəmənin və ya hakim, yaxud "məhkəmə hakimiyyətini həyata keçirmək səlahiyyəti verilmiş" hər hansı digər şəxsin qərarı olmadan uzun müddət həbsdə saxlanma 5-ci maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan mənada "qanuni" sayıla bilməz. Lakin daxili qanunvericilikdə tutulmuş şəxsin işin materialları birinci instansiya məhkəməsinə göndərildikdən sonrakı vəziyyətini, daha konkret desək, birinci instansiya məhkəməsinin hazırlıq iclasına qədərki, lakin ibtidai araşdırma mərhələsində həbs müddətini uzatmış sonuncu məhkəmə qərarının müddəti başa çatdıqdan sonrakı vəziyyətini tənzimləyən aydın normalar qətiyyətə yoxdur. Bu işdən görüldüyü kimi, qanundakı bu boşluq təqsirləndirilən şəxslərin məhkəmə sanksiyası olmadan həbsdə saxlanması ilə nəticələnir.

2007-ci il aprelin 19-dan mayın 21-dək olan dövrdəki həbsdə saxlanmaya münasibətdə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinin pozuntusu baş verib.

Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin iddia edilən pozuntusu ilə bağlı məhkəmə bildirdi ki, bərqərar olmuş presedent hüququna əsasən, 5-ci maddədəki məsələlərlə bağlı şübhələr azad edilmənin xeyrinə həll olunur. 5-ci maddənin 3-cü bəndinin birinci cümləsinin ikinci bölümü məhkəmə orqanlarına iki variantdan savayı seçim yeri qoymur: ya təqsirləndirilən şəxs əğlabatan müddət ərzində məhkəmə qarşısına çıxarılmalı, ya da məhkəməyə qədər azad edilməlidir. O, məhkum edilənə qədər təqsirsiz sayılmalıdır; sözügedən bənd mahiyyətə tələb edir ki, həbsdə saxlanması əğlabatan müddət həddini keçdikdə, o, müvəqqəti azad edilməlidir.

Beləliklə, konkret işdə davamlı həbsə yalnız o halda haqq qazandırmaq olar ki, təqsirsizlik prezumpsiyasına baxmayaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş fərdin azadlığına hörmət hüququnu üstələyən həqiqi ictimai maraq tələbinin konkret əlamətləri mövcud olsun.

Konkret halda təqsirləndirilən şəxsin məhkəməyə qədər həbsdə saxlanmasının əğlabatan müddət həddini aşmamasını təmin etmək vəzifəsi ilk növbədə dövlət orqanlarının üzərinə düşür. Bu məqsədlə onlar, təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipinə lazımi diqqət yetirməklə, yuxarıda qeyd edilən və 5-ci maddənin müddəasından kənara çıxmağa haqq qazandıran ictimai maraq tələblərinin mövcudluğunun lehinə və əleyhinə dəlilət edən bütün faktları araşdırmalı və azad edilmək barədə vəsatətlərə dair qərarlarında onları göstərməlidirlər.

Tutulmuş şəxsi cinayət törətməkdə şübhəli hesab etmək üçün əsaslı səbəblərin olması həbsdə saxlanmanın qanuniliyinin məcburi şərtidir, lakin müəyyən vaxt keçdikdən sonra bu kifayət etmir və o zaman Məhkəmə müəyyən etməlidir ki, məhkəmə orqanlarının gətirdiyi digər əsaslar

azadlıqdan məhrum edilmənin davam etməsinə haqq qazandırırımı? Belə əsaslar "münasib" və "yetərli" olduqda, Məhkəmə həmçinin əmin olmalıdır ki, dövlət orqanları icraatı həyata keçirərkən "xüsusi səylə" çalışıblar. Bu məsələlərdə sübutetmə yükü qarşı tərəfin üzərinə qoyulmamalıdır və tutulmuş şəxsdən tələb edilməməlidir ki, azad edilməsini təmin edən əsasların mövcud olduğunu sübut etsin. İbtidai istintaq dövründə şikayətçinin həbs müddətinin uzadılması barədə birinci instansiya və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin qərarlarına gəldikdə, onun həbsdə saxlanması hər dəfə ittihamların ağırlığı ilə və onun ədalət mühakiməsindən yayınması və prosesdə iştirak edən digər şəxslərə təzyiq göstərməsi ehtimalı ilə əsaslandırılmışdı. Bununla bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, şəxsin üzləşə biləcəyi cəzanın ağırlığı ədalət mühakiməsindən yayınma riskinin qiymətləndirilməsində əhəmiyyətli element olsa da, ittihamların ağırlığı özlüyündə uzun müddət ibtidai həbsdə saxlanmağa haqq qazandıra bilməz. Bundan başqa, həbsdə saxlanmağa haqq qazandıra bilən ədalət mühakiməsindən yayınma riski yalnız şəxsin üzləşə biləcəyi cəzanın ağırlığı əsasında qiymətləndirilə bilməz. Ədalət mühakiməsindən yayınma riski onun mövcudluğunu ya təsdiq edən, ya da həmin riski ibtidai həbsə haqq qazandırılmasını mümkün edən dərəcədə minimuma endirən bir sıra digər müvafiq amillərə istinadən qiymətləndirilməlidir. Lakin bu işdə CPM-in müddəalarını təkrarlayan stereotip ifadələrdən istifadə edilmiş məhkəmə qərarlarında ədalət mühakiməsindən yayınma riski də daxil olmaqla yuxarıdakı əsasların sadalanmasından savayı başqa bir şey yoxdur. Bu qərarlarda həmin əsasların söykəndiyi hər hansı konkret faktlar göstərilməyib və həmin əsaslara haqq qazandıran münasib və yetərli səbəblər öz əksini tapmayıb. Məhkəmə həmçinin qeyd edir ki, şikayətçinin həbsdə saxlanma müddətini uzatmış məhkəmələr eyni stereotip ifadələrdən təkrar-təkrar istifadə ediblər və onların gətirdiyi əsaslar zaman keçdikcə dəyişə bilən vəziyyətin gedişini əks etdirməyib və prosesin sonrakı mərhələlərində həmin əsasların öz qüvvəsini saxlayıb-saxlamadığı yoxlanılmayıb. Məhkəmə inkar etmir ki, şikayətçinin azadlıqdan məhrum edilməsinə haqq qazandıran konkret, münasib faktlar mövcud ola bilərdi. Lakin hətta bu cür faktlar mövcud olmuşsa belə, onlar müvafiq məhkəmə qərarlarında öz əksini tapmayıb. Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəmənin təhlili kollektiv surətdə bir neçə təqsirləndirilən şəxsə aid olub və şikayətçi də daxil olmaqla həbsdə saxlanılan hər bir şəxsin həbsinə haqq qazandıran əsaslar hər kəs üçün ayrıca qiymətləndirilməyib. Həbsdə saxlanılanların saxlanma müddətini "kollektiv surətdə" uzadan bu cür qərarların qəbulu praktikası özlüyündə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndində təsbit olunmuş təminatlara uyğun deyil, çünki bu zaman həbsdə saxlanılan Hər bir şəxsə aid fərdi hallar nəzərə alınmalıdır. Uyğun olaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin pozuntusu baş verib.

Konvensiyanın 5, 6 və 13-cü maddələrinə istinadən şikayətçi şikayət etdi ki, həbsdə saxlanması ilə bağlı məhkəmə icraatı çəkişmə xarakterli olmayıb və ədalətsiz olub. Konkret olaraq, o, qeyd etdi ki, məhkəmələr onun həbsdə saxlanması məsələsinə onun iştirakı olmadan baxıblar, məhkəmə iclasları açıq keçirilməyib, onun həbsdə saxlanması barədə təqdimatlarını əsaslandırmaq üçün cinayət təqibi orqanlarının məhkəmələrə təqdim etdiyi materiallarla onun tanış olmasına imkan yaradılmayıb, məhkəmələr onun azad edilməsinin lehinə irəli sürdüyü konkret arqumentləri nəzərdən keçirməyiblər, onun həbsi barədə qərar çıxarmış və həbs müddətlərini uzatmış birinci instansiya məhkəmələrinin hakimləri müvafiq qərarlarını adi məhkəmə otağında çıxarmayıblar və ümumiyyətlə, tərəflərin bərabərliyi prinsipi rədd edilib.

Məhkəmə bildirdi ki, tutulan və ya həbsə alınan şəxs 5-ci maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan mənada azadlıqdan məhrum edilməsinin "qanuniliyi" məsələsi üçün əhəmiyyətli olan prosesual və maddi hüquqi şərtlərə riayət edilib-edilmədiyinin, 5-ci maddənin 4-cü bəndi vasitəsilə, məhkəmə tərəfindən yoxlanılması hüququna malikdir. Bu o deməkdir ki, səlahiyyətli məhkəmə təkcə daxili qanunvericilikdəki prosesual tələblərə riayət edilib-edilmədiyini deyil, həm də şikayətçinin tutulmasına səbəb olmuş şübhənin əsaslılığını və onun tutulmasının və həbsdə saxlanmasının daşdığı məqsədin qanuniliyini yoxlamalıdır.

Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayətlərə baxılarkən şikayətçi vəkilləri ilə təmsil olunub, amma özü məhkəmə iclaslarında iştirak etməyib. Məhkəmə hesab edir ki, həll edilməli olan məsələnin (onun azadlığı məsələsinin) şikayətçi üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğunu, habelə ilkin məhkəmə

qərarı ilə sonradan həbs müddətinin uzadılması barədə qəbul edilmiş qərarlar arasındakı vaxtı nəzərə alaraq, məhkəmələr şikayətçinin şəxsən dinlənilməsini və fərdi vəziyyəti ilə bağlı məlumatlarını və azad edilməsi üçün arqumentlərini məhkəmələrə çatdırmasını təmin etmək üçün tədbirlər görməli idilər.

Məhkəmə bir daha bildirir ki, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndi tutulmuş şəxsin izahatlarında yer alan hər bir arqumenti araşdırmaq öhdəliyini müəyyən etməsə də, məhkəməyəqədər həbsdə saxlanmaya qarşı şikayətlərə baxan hakim tutulmuş şəxs tərəfindən istinad edilən və Konvensiyanın məqsədləri üçün azadlıqdan məhrum edilmənin "qanuniliyi" məsələsinə dair önəmli şərtlərin mövcudluğunu şübhə altına ala bilən konkret faktları nəzərə almalıdır. Şikayətçinin həbsdə saxlanmasına qarşı konkret arqumentlərini nəzərə almamaqla daxili məhkəmələr hüduqları və xarakteri Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndinin tələb etdiyi kimi olan məhkəmə baxışını həyata keçirməyiblər. Müvafiq olaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndi pozulub.

“Salayev Azərbaycana qarşı” (09 noyabr 2010-cu il)

“Salayev Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərarında Məhkəmə bildirdi ki, azadlıqdan məhrumetmənin baş verib-vermədiyini müəyyən etmək üçün başlanğıc nöqtəsi kimi müvafiq fərdin konkret vəziyyəti götürülməli və konkret halda ortaya çıxan müxtəlif amillərin məcmusu, məsələn, sözügedən tədbirin növü, davam etmə müddəti, nəticələri və tətbiq edilmə üsulu nəzərə alınmalıdır. Məhkəmə zahiri əlamətlərin arxasındakı məqamlara baxmalı və barəsində şikayət edilən situasiyanın reallıqlarını araşdırmalıdır. Hətta şəxs özü könüllü gələrək həbsə alınmasını istədikdə belə, azadlıq hüququ həmin şəxsin 5-ci maddənin müdafiəsindən yararlanmaq imkanını itirməsinə yol verməyəcək dərəcədə vacib hüquqdur.

Məhkəmə qeyd edir ki, şəxsin cinayət törətdiyinə dair şübhə olduqda, daxili qanunvericilik hüquq-mühafizə orqanlarına məhkəmə qərarı olmadan şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsi tutmaq və həbs etmək səlahiyyətini verir, bunda məqsəd cinayət işinə başlamaq və həmin şəxsi onun həbsdə saxlanılmasının davam etdirilməsibarədə qərar çıxarmaq səlahiyyətinə malik olan hakimin yanına gətirməkdir. Qanunvericilikdə göstərilir ki, həbsə alınmış şəxs tutulduqdan sonra qırx səkkiz saat ərzində hakimin yanına gətirilməli, o isə ya şəxsin həbsdə saxlanılması, ya da dərhal azad edilməsi barədə qərar verməlidir. Bundan başqa, CPM-in 153.3.4-cü maddəsi birmənalı şəkildə tələb edir ki, tutulma anından qırx səkkiz saat müddətində tutulmuş şəxsin həbsi barədə məhkəmə qərarı verilmədikdə tutulmuş şəxs azad edilməlidir. Müvafiq olaraq, tutulmuş şəxs ilkin qırx səkkiz saatlıq müddətdən sonra yalnız onun həbsi barəsindəki məhkəmə qərarı əsasında həbsdə saxlanıla bilər.

Hakimin yanına gətirilənə qədər ərizəçi təxminən əlli beş saat ərzində, yəni daxili qanunvericiliklə icazə verilən maksimum müddətdən təxminən yeddi saat artıq həbsdə saxlanılıb.

Beləliklə, məhkəmə qərarı olmadan ərizəçinin CPM-in 148-ci və 153-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş qırx səkkiz saatlıq müddətdən artıq müddət ərzində həbsdə saxlanılması daxili qanunvericiliyə zidd və buna görə də, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan mənada “qanunsuz” olub. Müvafiq olaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndi pozulub.

“Muradəliyev Azərbaycana qarşı” (09 dekabr 2010-cu il)

Məhkəmə “Muradəliyev Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərarında Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin iddia olunan pozuntusu ilə əlaqədar qeyd etdi ki, həbs müddətinin əsaslı olub-olmadığı məsələsi abstrakt şəkildə qiymətləndirilə bilməz. Təqsirləndirilən şəxs üçün həbsdə qalmanın əsaslı olub-olmaması hər bir işdə onun xüsusi halları baxımından qiymətləndirilməlidir. Davamlı həbs iş üzrə o halda əsaslı hesab oluna bilər ki, təqsirsizlik prezumpsiyasına baxmayaraq, ictimai marağın əhəmiyyətli tələbinin spesifik göstəriciləri Konvensiyanın 5-ci maddəsində əks olunmuş fərdi azadlığa hörmət qaydasını üstələsin.

Məhkəmə bildirdi ki, tutulmuş şəxsin cinayət törətməsinə dair əsaslı şübhənin mövcudluğu davamlı həbsin qanuniliyi üçün sine qua non şərtidir, lakin zamanın keçməsi ilə bu artıq kifayət etmir və Məhkəmə daxili məhkəmə orqanlarının azadlığın davamlı məhdudlaşdırılması üçün irəli

sürdükləri səbəblərin əsaslı olub-olmamasını müəyyən etməlidir. Belə əsasların “əhəmiyyətli” və “kifayətedici” olduğu halda, Məhkəmə həmçinin, milli orqanların icraatın aparılmasında “xüsusi səriştəlilik” nümayiş etdirib-etdirməmələrini müəyyən etməlidir.

Məhkəmə qəbul edir ki, həmin işdə ərizəçinin ağır cinayət əməlləri törətdiyinə dair əsaslı şübhələrin mövcudluğu onun həbsə alınması üçün kifayət edə bilər. Lakin zamanın keçməsi ilə bu əsas qaçılmaz olaraq daha az əhəmiyyətli olmuş və onun davamlı həbsi şəxsi vəziyyəti nəzərə alınmaqla, başqa əhəmiyyətli səbəblərlə əsaslandırılmalı olmuşdur.

Müvafiq olaraq, Məhkəmə qeyd edir ki, daxili məhkəmələr eyni standart ifadədən istifadə etməkdə davam etmiş və onların əsaslandırılması inkişaf edən vəziyyəti əks etdirmək və icraatın sonrakı mərhələlərində bu səbəblərin etibarlı qalıb-qalmamasını yoxlamaq üçün dəyişməmişdir.

Məhkəmə belə nəticəyə gəlir ki, standart ifadədən istifadə edərək, ərizəçinin işinin spesifik hallarına münasibət bildirmədən, həbs üçün əsasları sadəcə olaraq sadalamaqla, eləcə də yersiz səbəblərə istinad etməklə, dövlət orqanları ərizəçinin həbsini bir il doqquz gün uzatmağı əsaslandırmaq üçün “əhəmiyyətli” və “kifayətedici” səbəblər göstərməmişlər. Müvafiq olaraq, iş üzrə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi pozulmuşdur.

“Rafiq Əliyev Azərbaycana qarşı” (06 dekabr 2011-ci il)

Məhkəmə “Rafiq Əliyev Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərarında Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin iddia olunan pozuntusu ilə əlaqədar qeyd etdi ki, cinayətin törədilməsində təqsirli bilinənədək, şəxs təqsirsiz hesab olunmalıdır. Ərizəçinin davamlı olaraq həbsdə saxlanması əsassız kimi qiymətləndirilsə, həmin müddəanın mənasında onun azad olunmasının təmin edilməsi mütləqdir.

Həbs qətimkan tədbirinin hər bir iş üzrə davamlı olaraq tətbiq edilməsi üçün həqiqi ictimai maraqların xüsusi göstəricilərinin mövcudluğu zəruridir.

Təqsirləndirilən şəxs barəsində seçilmiş həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi nəticəsində ağılabatan müddətin pozulmamasının təmin edilməsi üzrə məsuliyyəti ilk növbədə milli hakimiyyət orqanları daşıyırlar. Bununla əlaqədar məhkəmə hakimiyyəti orqanları həbslə bağlı qərar qəbul edərkən təqsirsizlik prezumpsiyasını mütləq nəzərə almalı, ictimai maraq tələblərinin lehinə və əleyhinə olan bütün faktları tam araşdırmalıdır.

Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi mənasında həbsdə saxlanılmanın müddətinin axımı təqsirləndirilən şəxsin tutulmasından başlanılır və işlə əlaqədar birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən şəxsin təqsirini müəyyən edən hökmün qəbul edilməsi tarixində bitir.

Cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli törətməsinə əsaslı şübhələrin mövcud olması ərizəçinin həbsdə saxlanması üçün ilkin olaraq kifayət etsə də, vaxt ötdükcə həmin əsaslar öz məqsədmüvafiqliyini itirir və onun davamlı olaraq həbsdə saxlanması digər müvafiq dəlillərlə, o cümlədən şəxsi vəziyyəti nəzərə alınaraq əsaslandırılmalıdır.

İbtidai istintaq zamanı ərizəçinin həbsdə saxlanması müddətinin uzadılması barədə birinci və apellyasiya instansiyaları məhkəmələrinin qərarlarına gəldikdə isə, ərizəçinin davamlı olaraq həbsdə saxlanması hər dəfə sonuncuya ittiham elan edilən cinayətlərin ağırlığı və ya onun cinayət prosesini həyata keçirən orqandan gizlənməsi, ya da onun tərəfindən cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə qanunsuz təsir göstərməsi ilə əsaslandırılmışdır. Bununla əlaqədar Məhkəmə qeyd edir ki, cinayət prosesini həyata keçirən orqandan gizlənməsi riskinin qiymətləndirilməsi üçün təyin oluna biləcək mümkün cəzanın ağırlığı vacib element kimi müəyyən olunsun da, elan edilmiş ittihamların ağırlığı özü-özlüyündə uzun müddət ərzində həbsdə saxlanılma üçün əsas kimi götürülə bilməz. Eyni zamanda, həbsi əsaslandırın amil kimi cinayət prosesini həyata keçirən orqandan gizlənmə riski yalnız təyin oluna biləcək cəzanın ağırlıq dərəcəsi ilə qiymətləndirilə bilməz. Bu halda cinayət prosesini həyata keçirən orqandan gizlənmə riskinin mövcudluğu və ya həbsdə saxlanılmanı əsaslandırın dəlillərin mövcudluğu bir sıra digər amillərlə əsaslandırılmalıdır. Lakin hazırkı iş üzrə yerli məhkəmələrin qərarlarında CPM-in müddəaları təkrarlanaraq yalnız yuxarıda göstərilən əsaslar sadalanmışdır. Həmin qərarlarla həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi müvafiq və kifayət edən faktlarla əsaslandırılmamışdır. Məhkəmə qeyd edir ki, yerli məhkəmələr tərəfindən ərizəçinin

həbsdə saxlanılması müddətinin uzadılması barədə qəbul edilmiş qərarlarda dəfələrlə eyni məzmunlu ifadələrdən istifadə edilmiş, hadisələrin inkişafına və həmin dəlillərin cinayət prosesinin sonrakı mərhələlərində əsaslı olduğuna qiymət verilməmişdir.

Məhkəmə istisna etmir ki, ərizəçinin həbsdə saxlanılmasının əsaslarını təsdiq edən müvafiq xüsusi dəlillər mövcud ola bilər. Lakin həmin dəlillər mövcud olsa da, yerli məhkəmələrin qərarlarında öz əksini tapmamışdır.

Həmin işdə Məhkəmə hər bir müttəhimin şəxsi hallarını nəzərə almadan onların həbsdə saxlanılmasının uzadılmasına dair “kollektiv” qərarların qəbul edilməsini Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndində təsbit edilmiş tələblərə uyğun hesab etmədi.

Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndinin pozuntusu ilə əlaqədar Məhkəmə “Fərhad Əliyev Azərbaycan qarşı” işdə müəyyən etdiyi pozuntuları bir daha vurğulayaraq belə bir nəticəyə gəldi ki, milli məhkəmələr ərizəçinin uzun müddət ərzində həbsdə saxlanılmasının mübahisələndirilməsi məqsədilə təqdim edilmiş yazılı izahatlarında göstərilmiş xüsusi dəlilləri araşdırmamışlar. Ərizəçinin uzun müddət ərzində həbsdə saxlanılması ilə əlaqədar xüsusi dəlillər nəzərə alınmayıbsa, məhkəmə araşdırılması milli məhkəmələr tərəfindən Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndinin təbiəti və hədlərinə uyğun keçirilməmiş kimi hesab olunur.

“Zahidov Azərbaycana qarşı” (20 fevral 2014)

“Zahidov Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərarında Məhkəmə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin pozuntusu ilə əlaqədar “Fərhad Əliyev Azərbaycan qarşı” və “Muradverdiyev Azərbaycan qarşı” iş üzrə qərarlarda vurğuladığı ümumi müddəalara istinad etmişdir.

Məhkəmə qeyd etdi ki, ərizəçinin ümumi həbs müddəti açıq-aşkar çox deyildir. Lakin o təkrar edir ki, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinə məhkəməyəqədər həbsə, hətta onun müddəti qısa olsa belə, şərtsiz icazə verən müddəə kimi baxıla bilməz. Milli dövlət orqanları hətta ərizəçinin saxlanmasından sadəcə bir neçə gün sonra onun həbsi barədə qərar qəbul edən zaman belə bir tədbirin seçilməsi üçün mötəbər əsas göstərmək vəzifəsini daşıyırdılar.

Məhkəmə bununla bağlı qeyd edir ki, həm Yasamal rayon məhkəməsi, həm də Bakı Apellyasiya Məhkəməsi ərizəçinin həbsi üçün müxtəlif əsasları ümumi və stereotip tərdə təkrarlamaqla kifayətlənmiş, nə üçün həmin əsasların ərizəçinin işinə aidiyyəti olduğunu hesab etdiklərini göstərməmişlər. Onlar, həmçinin ərizəçinin həbs qətimkan tədbirinin tətbiq edilməsinə qarşı irəli sürdüyü arqumentləri də ətraflı şəkildə araşdırmamışlar. Onlar xüsusilə işin materiallarında həmin əsaslarla bağlı olan hər hansı konkret faktı qeyd etməmiş və onları əhəmiyyətli və kifayətedici dəlillərlə əsaslandırmamışlar.

Ərizəçinin girov qoyulmaqla həbsən azad edilməsi barədə vəsatətinə gəlincə, Məhkəmə qeyd edir ki, Yasamal rayon məhkəməsi və Bakı Apellyasiya Məhkəməsi bu vəsatəti rədd edərək CPM-nin 164.4-cü maddəsinə istinad etmişlər. Bu maddəyə görə, məhkəmə CPM-nin 155.1-ci və 155.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hallardan hər hansı biri olduqda girov qoyulmaqla həbsən azad etməkdən imtina edə bilər. Apellyasiya Məhkəməsi, həmçinin qeyd etmişdir ki, ərizəçi tərəfindən irəli sürülmüş arqumentlər onun azad olunması üçün kifayət etmirdi.

Məhkəmə bununla bağlı qeyd edir ki, CPM-nin 164-cü maddəsi ərizəçi kimi az ağır cinayət törətməkdə ittiham olunan şəxsin azad olunmasını qadağan etmir. Burada qeyd edilir ki, məhkəmə CPM-nin 155.1-ci və 155.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hallardan hər hansı biri olduqda, girov qoyulmaqla həbsən azad etməkdən imtina edə bilər. Lakin bu maddəyə istinad etməklə ərizəçinin vəsatətini rədd edən zaman ölkə məhkəmələri CPM-nin 155.1-ci və 155.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş və ərizəçinin işində mövcud olan hallardan hər hansı birini ətraflı şəkildə təsvir etməmişlər. Bakı Apellyasiya Məhkəməsi ümumi sözlərlə və gəldiyi nəticəni əsaslandırmaq üçün hər hansı bir səbəb göstərmədən ərizəçinin arqumentlərinin onun girov qoyulmaqla həbsən azad edilməsi üçün qənaətbəxş hesab olunmadığını qət etsə də, Məhkəmə qeyd edir ki, Yasamal rayon məhkəməsi və Bakı Apellyasiya Məhkəməsi arqumentləri araşdırmamış və hətta onları təkzib belə etməyə çalışmamışdır.

Məhkəmə yuxarıdakıları nəzərə alaraq belə nəticəyə gəlir ki, ərizəçinin işi üzrə konkret faktları göstərmədən sadəcə olaraq həbsin əsaslarını sadalamaq kimi standart formuldan istifadə etməklə, həmçinin ərizəçi tərəfindən irəli sürülmüş arqumentləri lazımı qaydada araşdırmadan onun girov qoyulmaqla həbsən azad edilməsi barədə vəsatətini rədd etməklə dövlət orqanları ərizəçinin məhkəməyəqədər həbsini əsaslandırmaq üçün əhəmiyyətli və kifayətedici səbəblər göstərə bilməmişlər. Buna görə də bununla bağlı Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin pozuntusuna yol verilmişdir.

“Novruz İsmayılov Azərbaycana qarşı” (20 fevral 2014-cü il)

“Novruz İsmayılov Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərarında Məhkəmə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin pozuntusu ilə əlaqədar “Fərhad Əliyev Azərbaycana qarşı”, “Zahidov Azərbaycana qarşı” və “Muradverdiyev Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərarı vurğuladığı ümumi müddəalara istinad etmişdir.

Məhkəmə qeyd etdi ki, ərizəçi ilk dəfə 28 sentyabr 2004-cü ildə Xətai rayon məhkəməsinin qərarı ilə həbs edilmişdir. Həmin qərar Apellyasiya Məhkəməsinin 5 oktyabr 2004-cü il tarixli qərarı ilə qüvvədə saxlanmışdır. Xətai rayon məhkəməsi ərizəçinin həbsin əsaslandırılması barədə tələbinə cavab olaraq əsas etibarını ittihamların ağırlığına və istintaqdan gizlənmək təhlükəsinin olmasına istinad etmiş və bununla əlaqədar işlə bağlı faktları xatırlatmışdır. Birinci instansiya məhkəməsi, xüsusilə ərizəçinin üzürlü səbəblər olmadan müstəntiqin çağırışlarına əməl etmədiyini göstərmişdir. Ərizəçi buna etiraz edərək daim istintaq ilə əməkdaşlıq etdiyini bildirsə də, iş üzrə faktlardan aydın olur ki, ərizəçi müstəntiqin bəzi çağırışlarına əməl etməmişdir. Məhkəmə bu halları nəzərə alaraq qəbul edir ki, ərizəçinin ağır cinayət əməli törətdiyinə əsaslı şübhələrin olması və onun müstəntiqin bəzi çağırışlarına əməl etməməsi ilkin olaraq onun həbs edilməsi üçün kifayət edə bilərdi. Lakin vaxt keçdikcə həmin əsasların əhəmiyyəti qaçılmaz olaraq get-gedə itmişdi və onun həbsinin davam etdirilməsi şəxsi vəziyyəti nəzərə alınaraq başqa mühüm səbəblərlə əsaslandırılmalı idi.

Məhkəmə qeyd edir ki, istintaq zamanı ərizəçinin həbsdə saxlanılma müddəti Xətai rayon məhkəməsinin 23 dekabr 2004-cü il tarixli qərarı ilə iki ay müddətinə, yəni 28 fevral 2005-ci ilə qədər uzadılmışdır. Həmin qərar Apellyasiya Məhkəməsinin 6 yanvar 2005-ci il tarixli qərarı ilə qüvvəsində saxlanılmışdır.

Xətai rayon məhkəməsi ərizəçinin həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılmasını bir sıra istintaq hərəkətlərinin həyata keçirilməli olması, ərizəçiyə qarşı əlavə cinayət əməlləri ilə bağlı ittihamların irəli sürülməsi və cinayətlərdə iştirak etmiş digər şəxslərin məsuliyyəti məsələsinin həll edilməli olması, buna görə də istintaqın başa çatdırılması üçün əlavə vaxta ehtiyac olması ilə əsaslandırmışdır.

Lakin Məhkəmə ilk öncədən qeyd edir ki, əlavə istintaq hərəkətlərinin həyata keçirilməsi və ya istintaq hərəkətlərinin başa çatdırılmaması kimi əsaslar 5-ci maddənin 3-cü bəndinə görə şəxsin məhkəməyə qədər həbsdə saxlanılması üçün qəbul ediləməz əsaslardır.

Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, 23 dekabr 2004-cü ildə birinci instansiya məhkəməsi ərizəçinin yeni cinayətlərə görə ittiham edilməli olduğunu əsas gətirərək onun həbsdə saxlanılma müddətini uzadarkən ona qarşı belə cinayətlərlə bağlı yeni ittihamlar irəli sürülməmişdi. Ərizəçiyə qarşı belə ittihamlar 15 aprel 2005-ci ildə, yəni həbs müddətinin uzadılması barədə qərarın qəbul edilməsindən dörd ay keçdikdən sonra irəli sürülmüşdür. Bundan əlavə, Məhkəmə digər şəxslərin cinayətlərdə iştirakı məsələsinin həlli zərurətinin ərizəçinin həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılması üçün necə əhəmiyyətli əsas kimi çıxış etdiyini anlamır. Buna görə də birinci instansiya məhkəməsinin 23 dekabr 2004-cü il tarixli qərarında ərizəçinin həbs müddətinin iki ay uzadılması üçün göstərdiyi səbəblərin iş əidiyyəti yoxdur, belə ki, burada ərizəçinin həbsi hətta ittiham belə olunmadığı cinayətlərə və digər şəxslərin cəlb olunduğu güman edilən cinayətlərə istinad etməklə əsaslandırılmışdır.

Bundan əlavə, Məhkəmə birinci instansiya məhkəməsinin 23 dekabr 2004-cü il tarixli qərarının mətninin prokurorun ərizəçinin həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılması barədə təqdimatını demək

olar ki, sözbəsöz təkrar etməsinə və hakimin ərizəçinin həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılması əsaslarını və ya onun şəxsi vəziyyətini araşdırmadığına məhəl qoymaya bilməz.

Birinci instansiya məhkəməsinin 23 dekabr 2004-cü il tarixli qərarının əsaslandırılmasını təkrar edən Apellyasiya Məhkəməsinin 6 yanvar 2005-ci il tarixli qərarına gəlincə, bu qərarla ərizəçinin həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılması ittihamların ağırlığı və onun istintaqdan gizlənməsi və ya istintaqın aparılmasına maneçilik törətməsi ilə əlavə olaraq əsaslandırılmışdır. Lakin məhkəmə qərarında yuxarıda qeyd edilmiş əsaslar CPM-dəki ifadələrdə dəyişiklik edilməklə qurulmuş standart formuladan istifadə olunmaqla sadəcə olaraq sadalanmışdır.

Beləliklə də, ölkə məhkəmələri ərizəçinin məhkəməyəqədər həbsi ilə bağlı əsasları və onun şəxsi vəziyyətini, yəni daimi yaşayış yerini, ailə bağlılığını, müsbət iş xarakteristikasını və əvvəllər cinayət törətmədiyini təfəssilatı ilə təsvir etməmiş və yuxarıda qeyd edildiyi kimi 23 dekabr 2004-cü il və 6 yanvar 2005-ci il tarixli qərarlarında, həmçinin ərizəçinin həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılması məqsədilə iş üçün əhəmiyyəti olmayan səbəbləri əsas kimi gətirmişlər.

Məhkəmə yuxarıdakıları nəzərə alaraq belə nəticəyə gəlmişdir ki, dövlət orqanları ərizəçinin həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılması zəruriliyini əsaslandırmaq üçün əhəmiyyətli və kifayətedici səbəblər irəli sürməmişlər. Beləliklə də, burada Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin pozuntusuna yol verilmişdir.

Məhkəmə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin pozuntusu ilə əlaqədar təkrar edir ki, 5-ci maddənin 4-cü bəndinə görə həbs edilmiş və ya saxlanılmış şəxs azadlıqdan məhrum edilməsinin 5-ci maddənin 1-ci bəndinin mənasında qanuni hesab edilməsi üçün mühüm olan prosessual və maddi-hüquqi şərtlərin məhkəmə qaydasında yoxlanılması üçün məhkəməyə müraciət etmək hüququna malikdir. Bu, o deməkdir ki, səlahiyyətli məhkəmə orqanı yalnız ölkə qanunvericiliyinin prosessual tələblərinə uyğunluğu deyil, həmçinin həbs üçün əsas olmuş şübhənin ağlabatan olub-olmadığını və həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və onun müddətinin uzadılması zamanı nail olunmasına çalışılan məqsədin qanuni olub-olmadığını araşdırmalıdır. 5-ci maddənin 4-cü bəndində nəzərdə tutulmuş prosedura üçün təminatların Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində cinayət və mülki işlərlə bağlı nəzərdə tutulmuş təminatlar səviyyəsində olması həmişə zəruri olmasa da, o, məhkəmə-hüquq xarakterinə malik olmalı və sözü gedən azadlıqdan məhrumetmə növü üçün müvafiq olan təminatları ehtiva etməlidir. Proses çəkişmə prinsipi əsasında həyata keçirilməli və tərəflər arasında daim bərabərliyi təmin etməlidir. Şəxsin həbsi 5-ci maddənin 1-ci bəndinin c) yarım-bəndinin təsiri altına düşdükdə, məhkəmə baxışının keçirilməsi tələb olunur. Saxlanılan şəxsin şəxsən və ya nümayəndəsi vasitəsilə dindirilməsi azadlıqdan məhrumetmə ilə bağlı məsələlərdə tətbiq olunan prosesudurun əsas təminatlarındanır.

5-ci maddənin 4-cü bəndi Razılığa Gələn Dövlətləri həbsdən azad edilmə ilə bağlı müraciətlərin araşdırılması üçün yurisdiksiyanın ikinci səviyyəsini də təsis etməyə məcbur etmir. Bununla belə, ölkədaxili qanunvericilik apellyasiya şikayəti vermək hüququnu təmin edirsə, apellyasiya şikayətinə baxan orqan da 5-ci maddənin 4-cü bəndinin tələblərinə əməl etməlidir.

Məhkəmə hesab edir ki, ölkə məhkəmələri bu iclaslarda müzakirə edilən məsələnin, ərizəçinin azadlığı məsələsinin onun üçün əhəmiyyətini və ilkin məhkəmə baxışı ilə həbs müddətinin uzadılmasına dair məhkəmə baxışları arasında vaxtın keçdiyini nəzərə alaraq ərizəçinin şəxsən iclasda iştirak etməsini və məhkəməyə vəziyyəti və azad olunmasına dair arqumentlərini çatdırması üçün imkanın verilməsini təmin etmək məqsədilə addımlar atmalı idilər.

Məhkəmə qeyd etmişdir ki, ölkə qanunvericiliyinə əsasən ərizəçinin həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılması ilə bağlı məhkəmə prosesində iştirak etmək hüququ olsa da, o, bu prosesdə iştirak etməmişdir.

Ölkə məhkəmələri ərizəçinin həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılmasına qarşı olan spesifik arqumentlərini nəzərə almamaqla Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndi ilə tələb olunan həddə və xarakterdə məhkəmə nəzarətinin həyata keçirilməsini təmin etməmişlər. Yuxarıda qeyd edilənlər Məhkəmənin Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndinin pozulduğu qənaətinə gəlməsi üçün kifayətdir.

ARDI VAR....

BEYNƏLXALQ ƏLAQƏLƏR

Qətərin Azərbaycandakı səfiri Ali Məhkəmənin sədri ilə görüşmüşdür.

2017-ci il fevralın 8-də Qətər Dövlətinin Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Yusif bin Həsən Yusif əl-Saai Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayevlə görüşmüşdür.

Ali Məhkəmənin sədri məhkəmə hüquq sahəsində həyata keçirilən tədbirlər, Azərbaycanın məhkəmə sistemi, Ali Məhkəmənin strukturu və fəaliyyəti barədə səfirə məlumat vermiş, ənənə və dəyərlərlə bir-birinə yaxın olan Azərbaycan və Qətər xalqlarının həmrəyliyi ilə bağlı çoxsaylı nümunələrin olduğunu qeyd etmiş, məhkəmə hüquq sahəsində əməkdaşlığın səmərəli nəticələr verəcəyini vurğulamışdır.

Səfir Yusif bin Həsən Yusif əl-Saai Azərbaycanla Qətər Dövləti arasında əlaqələrin yüksək səviyyədə olduğunu və bu əlaqələrin daha da inkişaf edəcəyinə inamını ifadə etmişdir. Səfir ölkəmiz haqqında təəssüratlarını bölüşmüşdür.

Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Hüquqi İşlər və İnsan Hüquqları Komitəsinin Azərbaycan üzrə məruzəçisi Alan Desteks Ali Məhkəmənin sədri ilə görüşmüşdür.

2017-ci il fevralın 9-da ölkəmizdə səfərdə olan Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Hüquqi İşlər və İnsan Hüquqları Komitəsinin Azərbaycan üzrə məruzəçisi Alan Desteks Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayevlə görüşmüşdür.

Görüşdə Ali Məhkəmənin sədri Azərbaycanın məhkəmə sistemi, Ali Məhkəmənin strukturu və fəaliyyəti barədə qonağa ətraflı məlumat vermişdir. Ali Məhkəmənin sədri İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi ilə işgüzar əlaqələrdən, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının müddələrinin tətbiqindən, Avropa Birliyinin üzvü olan ölkələrlə məhkəmə-hüquq sahəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsinə xüsusi önəm verildiyindən danışıbmışdır.

Ali Məhkəmənin sədri Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Hüquqi İşlər və İnsan Hüquqları Komitəsinin Azərbaycan üzrə məruzəçisi Alan Desteksi maraqlandıran suallara cavab vermişdir.

Dünya bankının nümayəndələri Ali Məhkəmədə olmuşlar.

2017-ci il fevralın 10-da ölkəmizdə səfərdə olan Dünya bankının Azərbaycan üzrə Ölkə Meneceri Naveed Naqvinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayevlə görüşmüşdür.

Ali Məhkəmənin sədri bildirmişdir ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Elektron məhkəmə informasiya sistemi”nin yaradılması haqqında 13 fevral 2014-cü il tarixli Sərəncamının icrası və elektron məhkəməyə keçidin təmin olunması məqsədilə Ali Məhkəmədə yeni elektron sənəd dövriyyəsinin, kassasiya müraciətlərinin və işlərin elektron qaydada bölüşdürülməsi sistemi yenilənmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri daha sonra qeyd etmişdir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 30 sentyabr 2016-cı ildə imzaladığı “Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu”na əsasən 2017-ci il yanvarın 1-dən Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi kollegiyası öz fəaliyyətini elektron qaydalar əsasında həyata keçirir. Əlbəttə, bütün bu işlər Dünya Bankı ilə səmərəli iş birliyi sayəsində həyata keçirilir.

Nümayəndə heyətinin başçısı Naveed Naqvi Azərbaycanda məhkəmə strukturunun müasirləşdirilməsi ilə bağlı görülən işlərdən, bu işlərin görülməsinə müəyyən töhfə verdiklərindən məmnun olduklarını və Məhkəmə İnfrastrukturunu Layihəsini bir daha dəstəkləmək və aralıq qiymətləndirilməsini aparmaq məqsədilə Azərbaycana gəldiklərini söyləmişdir.

Görüşdə qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər ətrafında faydalı fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Gürcüstan Respublikasının Ədliyyə nazirinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş.

2017-ci il fevralın 11-də ölkəmizdə səfərdə olan Gürcüstan Respublikasının Ədliyyə naziri Tea Tsulukianinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayevlə görüşmüşdür.

Görüşdə Ali Məhkəmənin sədri Azərbaycan və Gürcüstan ədliyyə və məhkəmə orqanları arasında çox işgüzar əlaqələrin yarandığını, bu əlaqələrin ölkələrimiz arasında ikitərəfli və beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində uğurla inkişaf etdiyini bildirmişdir.

Gürcüstanın Ədliyyə naziri Tea Tsulukiani iki ölkə arasında qarşılıqlı əməkdaşlığın böyük əhəmiyyət daşıdığını vurğulamışdır. Bildirmişdir ki, bu əməkdaşlıq bundan sonra da davam etdiriləcək.

Gürcüstanlı qonaqlar Ali Məhkəmənin inzibati binası ilə tanış olmuş, məhkəmə tarixi muzeyinə baxmışlar.

Tanınmış beynəlxalq ekspert Silviya Spurekin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş.

2017-ci il fevralın 15-də “Azərbaycanda Gender əsaslı zorakılıqla mübarizə” adlı Layihə çərçivəsində ölkəmizdə səfərdə olan tanınmış beynəlxalq ekspert Silviya Spurekin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin Mülki kollegiyanın sədri Şəlalə Məmmədova və Cinayət kollegiyanının sədri Şahin Yusifovla görüşmüşdür.

Görüşdə məişət zorakılığının qarşısının alınması, qurbanların müdafiəsi və effektiv cavab mexanizminin yaradılması üçün qanunvericilik və onun icra mexanizminin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı müzakirələr aparılmışdır.

Sonda qarşılıqlı maraq doğuran suallar cavablandırılmışdır.

İran İslam Respublikasının ədliyyə nazirinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş.

2017-ci il fevralın 16-da ölkəmizdə səfərdə olan İran İslam Respublikasının ədliyyə naziri Mustafa Pürməhəmmədinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayevlə görüşmüşdür.

Görüşdə Ali Məhkəmənin sədri məhkəmə hüquq sahəsində həyata keçirilən tədbirlər, ölkəmizin məhkəmə sistemi, Ali Məhkəmənin strukturu və fəaliyyəti barədə məlumat vermiş, Azərbaycan və İran ədliyyə orqanları arasında çox işgüzar əlaqələrin yarandığını, bu əlaqələrin ölkələrimiz arasında ikitərəfli və beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində uğurla inkişaf etdiyini vurğulamışdır.

İran İslam Respublikasının ədliyyə naziri Mustafa Pürməhəmmədi iki ölkə arasında qarşılıqlı əməkdaşlığın böyük əhəmiyyət daşıdığını qeyd etmişdir. Bildirmişdir ki, bu əməkdaşlıq bundan sonra da davam etdiriləcək.

Qonaqlar Ali Məhkəmənin inzibati binası ilə tanış olmuş, məhkəmə tarixi muzeyinə baxmışlar.

Ukraynanın Baş prokuroru Yuri Lutsenkonun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri ilə görüşmüşdür.

2017-ci il fevralın 19-da ölkəmizdə səfərdə olan Ukraynanın Baş prokuroru Yuri Lutsenkonun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayevlə görüşmüşdür.

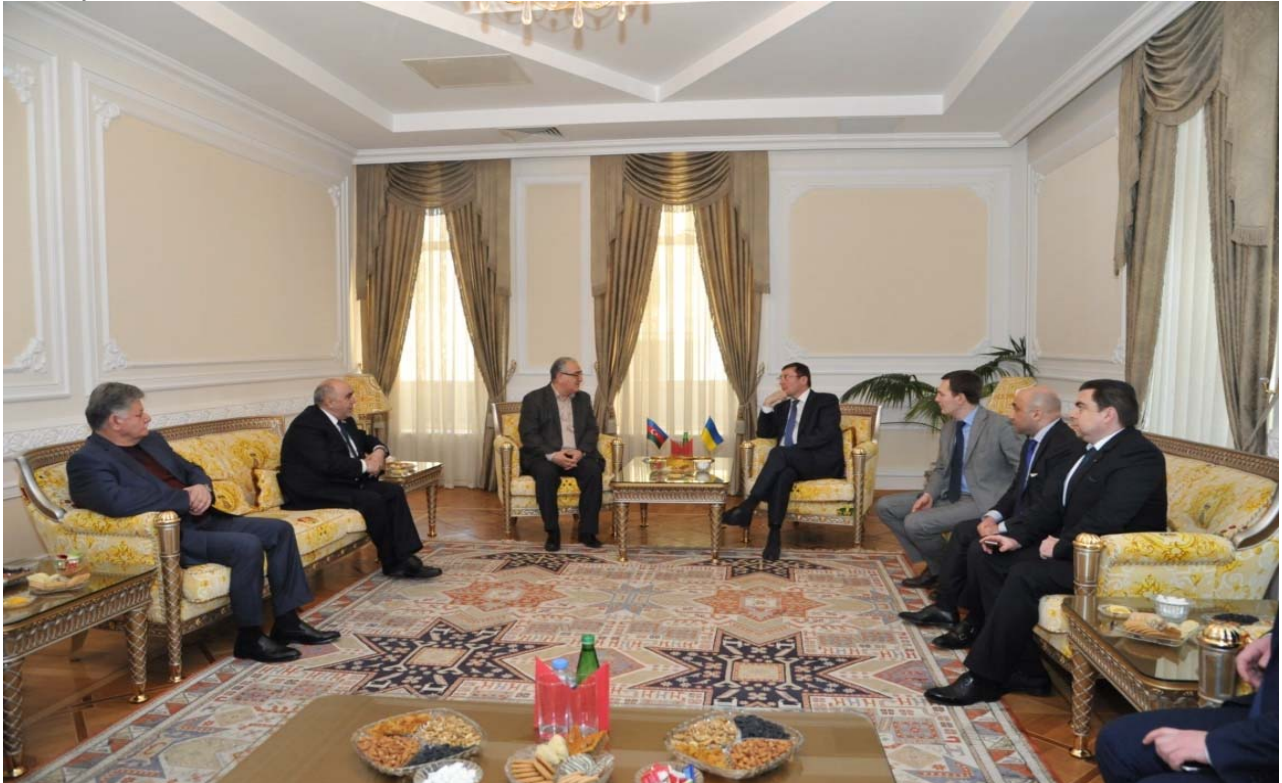
Görüşdə Ali Məhkəmənin sədri Azərbaycanın məhkəmə-hüquq sistemi barədə məlumat vermiş, aparılan məhkəmə islahatlarının səmərəliliyinin Ali Məhkəmənin strukturunda və fəaliyyətində öz əksini tapmasını diqqətə çatdırmışdır. Bildirmişdir ki, Ali Məhkəmədə beynəlxalq hüquqi aktlar, xüsusən də “İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının müddəaları, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedent hüququ tətbiq olunur. Hakim vəzifəsinə seçim prosedurları Avropa standartlarına uyğunlaşdırılmışdır. Eyni zamanda Azərbaycan və Ukrayna prokurorluq orqanları arasında çox işgüzar əlaqələr yaranmış, bu əlaqələr ölkələrimiz arasında ikitərəfli və beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində uğurla inkişaf edir.

Ukraynanın Baş prokuroru Yuri Lutsenko ölkəmizin müasir tələblərə cavab verən qanunvericilik bazasına xüsusi maraq göstərmiş, Azərbaycanla Ukrayna arasında qarşılıqlı əməkdaşlığın böyük əhəmiyyət daşıdığını bildirmiş və bu əməkdaşlığın bundan sonra da davam etdiriləcəyini qeyd etmişdir.

Görüş zamanı qarşılıqlı maraq doğuran bir sıra məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Görüşdə Azərbaycanın Baş prokuroru Zakir Qaralov iştirak etmişdir.

Sonda qonaqlar Ali Məhkəmənin inzibati binası ilə tanış olmuş, məhkəmə tarixi muzeyinə baxmışlar.

Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev Avropa Şurasının Siyasi Məsələlər Direktorluğunun rəhbəri Aleksandr Qesselin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüşmüşdür.

2017-ci il martın 16-da Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev Azərbaycanın Avropa Şurasına (AŞ) üzv qəbul olunduqdan sonra üzərinə götürdüyü öhdəliklərin icrası vəziyyətini öyrənmək məqsədilə ölkəmizdə səfərdə olan AŞ Siyasi Məsələlər Direktorluğunun rəhbəri Aleksandr Qesselin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüşmüşdür.

Görüşdə Azərbaycan və AŞ arasında səmərəli əməkdaşlığı qeyd edən Ali Məhkəmənin sədri öhdəliklərin icrası üzrə görülmüş işlərdən danışaraq ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə məhkəmə-hüquq sistemində aparılan islahatlar, Azərbaycanda Beynəlxalq hüquqi aktlar, xüsusən də “İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının müddəaları, məhkəmə sistemində ən yeni informasiya texnologiyalarından istifadə edilməsini, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedent hüququnun öyrənilməsi və tətbiqinə xüsusi əhəmiyyət verilərək Avropa Şurası ilə əməkdaşlıq çərçivəsində ayrıca təlimləri, Ali Məhkəmədə daimi fəaliyyət göstərən həftəlik xüsusi seminarların, Ali Məhkəmə hakimləri və Aparatı işçilərinin təşkilatçılığı və iştirakı ilə Bakı şəhərində və regionlarda seminarların keçirilməsini qeyd etmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 10 fevral 2017-ci il tarixdə imzaladığı cəza siyasətinin humanistləşdirilməsinə dair Sərəncamının müstəsna əhəmiyyətini vurğulamış və aidiyyəti qurumlarla birgə yaradılmış işçi qrup tərəfindən cinayət qanunvericiliyinin liberallaşdırılması, bir sıra cinayətlərin dekriminallaşdırılması və s. məqsədilə yeni qanun layihələrinin hazırlanmasını qeyd etmişdir.

Aleksandr Qessel məhkəmə-hüquq sahəsində həyata keçirilən islahatları yüksək dəyərləndirmiş, ölkə Prezidentinin ötən ay imzaladığı Sərəncamın icrası cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi, yeni institut və mexanizmlərin tətbiqi sahəsində böyük islahatlara yol açacağını vurğulamış, ölkəmizlə Avropa Şurası arasında əlaqələrin böyük əhəmiyyət daşdığını və bu əlaqələrin bundan sonra da davam etdiriləcəyini bildirmişdir.

Görüş zamanı qarşılıqlı maraq doğuran bir sıra məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Görüşdə ölkəmizin AŞ yanındakı daimi nümayəndəsi Emin Eyyubov iştirak etmişdir.

Latviya Ədliyyə Nazirliyinin Dövlət katibi ilə görüş.

2017-ci il aprelin 25-də ölkəmizdə səfərdə olan Latviya Ədliyyə Nazirliyinin Dövlət katibi Raivis Kronbergsin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi kollegiyanın sədri Hikmət Mirzəyev və Cinayət Kollegiyasının sədri Şahin Yusifovla görüşmüşdür.

Görüşdə Ali Məhkəmədə aparılan məhkəmə-hüquq tədbirlərindən söhbət getmiş, qanunun aliliyini təmin etmək məqsədilə məhkəmələrin qarşısında duran vəzifələrdən, əməkdaşlığın inkişaf perspektivlərindən danışımlar.

Görüş iştirakçıları qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər ətrafında geniş fikir mübadiləsi aparmışlar.

Latviyalı qonaqlar Ali Məhkəmənin inzibati binası ilə tanış olmuş, məhkəmə tarixi muzeyinə baxmışlar.

